

день

№ 189-190 (5277-5278) п'ятниця-субота 19-20 жовтня 2018 року

Карл ГАБСБУРГ,

Президент Пан'європейського руху Австрії:

“ Насамперед ми маємо сказати, що Європа є більшою, ніж Європейський Союз. І є дуже важлива інтегральна частина Європи, яка поки що не є частиною цього Союзу. А якщо ми хочемо створити справжню об'єднану Європу, то ми, європейська спільнота, повинні включити у свій склад ті країни, які хочуть стати її частиною ”

(Інтерв'ю з онуком останнього австрійського імператора Карла Габсбурга-Лотарінгена читайте в наступних випусках «Дня»)



Між Сцільлою і Харібдою



МАЛЮНОК ВІКТОРА БОГОРАДА

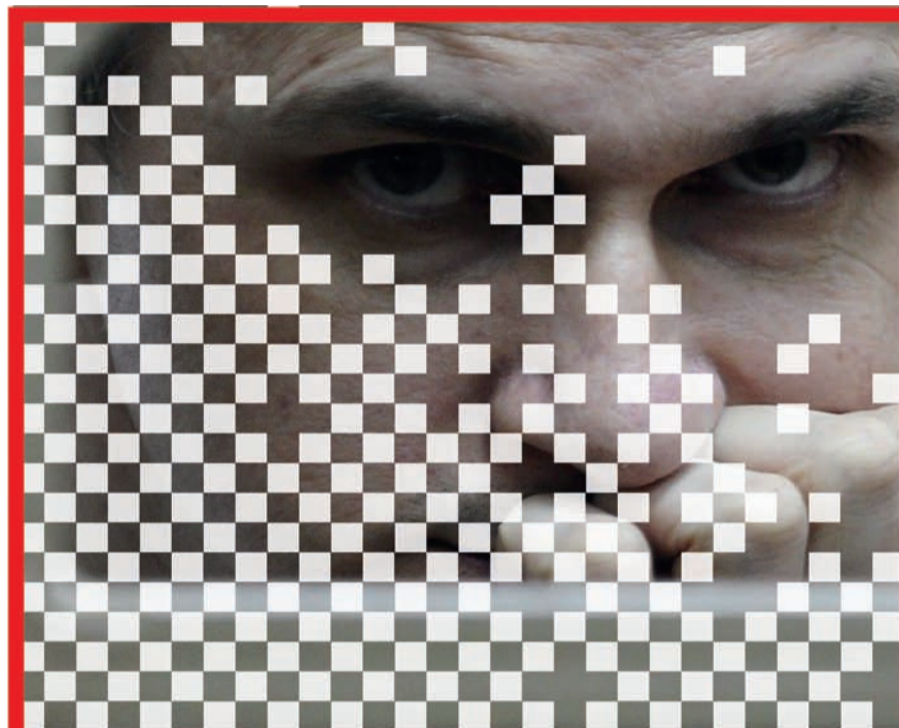


ФОТО ПЕРШОЇ ШПАЛЬТИ

XX МІЖНАРОДНА
ФОТОВИСТАВКА

Український дім
вул. Хрещатик 2

27.10

вхід вільний

05.11

11.00-18.00

день

Стор. **2** ▶ 20 років фотоісторії

Ювілейний міжнародний конкурс газети «День» представить «Фото першої шпальти»

Стор. **4** ▶

Три запитання в контексті майбутніх президентських виборів



Не штучний інтерес

Як науковець Алекс
Щегловитов вирощує
і досліджує в США
органойди мозку

Стор. **8-9** ▶



«Ми, швейцарці, можемо повчитись у вас»

Директор центру Avenir
Suisse — про способи боротьби
з популізмом у Західній
Європі та анексію Криму

Стор. **6-7** ▶

«Помилка резидента»

Як «справа Семочка» виявила проблеми
розвідників, журналістів та піарників

Стор. **25** ▶

НАПЕРЕДІ

20 років фотоісторії

Ювілейний міжнародний конкурс газети «День» покаже «Фото першої шпальти»

Міжнародний фотоконкурс, цього року 20-й, ювілейний, є наймасштабнішим соціальним проектом «Дня». Його результатом стане виставка найкращих робіт — «фотомоніторинг» життя країни за рік. Ідею заходу традиційно охоче підтримали наші постійні партнери. Фотоконкурс «Дня» — це 20 років фотоісторії, 129 фотовиставок у містах України, 809 нагороджених фотографів.

Цього року журі Конкурсу з кількох тисяч надісланих фоторобіт обрало найкращі, з них найяскравіші світлина будуть відзначені спеціальними нагородами. XX конкурс «Дня» редакція назвала «Фото першої шпальти». Ми відбирали знімки з яскравим публіцистичним акцентом, ті, які відображають настрої року, квінтесенцію важливих подій 2018-го. Ми хочемо згадати стереотипи про те, якою має бути перша шпальта. Водночас нагадаємо, що у фінальній експозиції будуть представлені світлина наших традиційних рубрик — «Політика», «Український світ», «Фото з історією», «Світ очима дітей» (для учасників віком до 18 років).

Фотоконкурс став авторитетним, і в цьому, зокрема, великий внесок наших почесних партнерів, котрі щорічно нагороджують цінними призами обраних переможців.

20 років фотоісторії — це колосальний шлях, який пройшла редакція «Дня» разом із 1500 фотопрофесіоналами та аматорами (саме стільки учасників нашого конкурсу за час його проведення) і нашими численними партнерами. На цьому шляху ми не тільки відкрили українцям їхню країну (хоча саме за це нам повсякчас дякували у Львові, Черкасах, Харкові, Дніпрі, Ізмаїлі, Чечельнику, Прилуках, Слов'янську, інших містах і містечках і навіть свого часу в Донецьку). Ми водночас визначали і «больові точ-

ки» нашого суспільства, і його «точка росту», показували деградацію політичного класу й еволюцію характерів громадян, підказували, які «вітамін» потрібні для гармонійного розвитку всієї української громади. Ми сприяли сходженню нових «фотозірок», зокрема учасники наших перших фотоконкурсів ставали і президентськими фотографами, як-от Микола Лазаренко і Михайло Марків, і переможцями міжнародних грантових програм, як Олексій Фурман, котрий перший свій фотоприз отримав ще в дитячій номінації міжнародного фотоконкурсу «Дня». «Завдяки фотовиставці «Дня» ми маємо візуальну історію України», — зауважив Олексій під час однієї з зустрічей з учасниками Літньої школи журналістики «Дня». І з цим важко не погодитися.

«Ваш фотоконкурс уже став певним культурним явищем України, і я не втомлююсь це повторювати. На сьогодні це єдиний конкурс, який змушує фотографів, які беруть у ньому участь, підбивати якісь підсумки, аналізувати...» — стверджує Олександр Клименко, фоторепортер «Голосу України» і володар Призу призів «Золотий день» 2015 року, котрий займається фотографією 43 роки.

На церемонію відкриття Фотовиставки запрошено декілька сотень гостей, читачів, партнерів, друзів «Дня», більшість із яких є відомим представниками українського політикуму, бізнесу та наукової і культурної еліти.

■ Урочиста церемонія відкриття та нагородження переможців XX Міжнародного фотоконкурсу «День»-2018 відбудеться 25 жовтня о 17.00 у Києві (Український дім, Хрещатик, 2). Вхід — за запрошеннями.

■ Всі охочі зможуть оглянути виставку й проголосувати за найкращий знімок з 27 жовтня до 5 листопада, з 11.00 до 18.00. Вхід — вільний.

СИТУАЦІЯ

Іван АНТИПЕНКО, «День», Херсон

У зв'язку з масовим убивством у політехнічному коледжі в Керчі на контрольних пунктах в'їзду-виїзду «Каланчак», «Чаплінка» та «Чонгар» у Херсонській області працюють пересувні станції екстреної медичної допомоги. Про це заявив голова Херсонської ОДА Андрій Гордєєв. Він також додав, що «Херсонщина співчуває рідним і батькам дітей, що загинули під час теракту у Керчі АР Крим».

Також, згідно з дорученням голови ОДА, всі медичні заклади регіону підготовлені до прийому постраждалих у разі потреби. Департамент охорони здоров'я у невідкладному режимі повідомляє про максимальну готовність лікарів усіх рівнів для допомоги постраждалим з АР Крим. В ОДА повідомляють, що у разі потреби

ФОТОФАКТ

ФОТО НАДАНО МОЛОДИМ ТЕАТРОМ



«Дяді Вані» — 15-ть!

23 жовтня у Києві покажуть виставу-визитівку Молодого театру

Тетяна ПОЛІЩУК, «День»

Цю постановку Станіслава Мойсеєва можна порівняти з колекційним вином, яке з роками стає ще кращим. «Дядю Ваню» обожнюють глядачі, а театрознавці за 15 років написали вже цілі томи хвалебних рецензій. Нагадаємо, постановка 2003 року здобула дві «Київські пекторалі» (Римма Зюбіна за роль Соні — у номінації «Найкраща жіноча роль другого плану» і художник Андрій Александрович Дочевський за «Найкращу сценографію»), на «ура» сприймали київського «Дядю Ваню» і на міжнародних фестивалях не тільки в Україні, а й за кордоном.

Чехов по-українськи зі сцени звучить дуже органічно під музичний супровід фрагментів творів класиків: Леонкавалло «Паяци», Пуччіні «Турандот» та Масканьї «Сільська честь». У виставі іронія і драма сплелися у тісний клубок.

У головній ролі виступає Олексій Вертинський. Його Войницький дуже органічний. Своє прозріння героєм переживає як крах надій, а бунт дяді Вані — безглуздий та сумний зломлений життям люди-

Медична допомога і заходи безпеки

На Херсонщині відреагували на трагедію в окупованій Керчі

за отриманням допомоги можна звернутися за телефоном: 050-494-05-30.

Водночас, за повідомленням прикордонників, на адмінмежі з окупованим Росією Кримом підрозділи ДПСУ вжили низку заходів, спрямованих на посилення безпеки. Йдеться про недопущення будь-яких провокацій на межі з окупованим півостровом, забезпечення безпеки громадян, які перетинають адмінмежу, та особового складу, офіційно заявили в ДПСУ.

Прикордонники повідомляють, що основну увагу персоналу, який несе службу у контрольних пунктах, а також здійснює безпосередню охорону адміністративної межі, акцентовано на викритті та недопущенні переміщення заборонених предметів. До служби залучені службові собаки, натреновані на пошук зброї та вибухівки. Крім того, здійснено посилення нарядів та військового спостереження.

ФАКТ І КОМЕНТАР

На території школи

У Дніпрі вандали пограбували меморіал

У Дніпрі на території спеціалізованої школи № 9 пошкоджено меморіал, встановлений на місці масового розстрілу мешканців міста в роки Другої світової війни. На цегляній стіні, що зрешечена фашистськими кулями, було встановлено напис, відлитий з металу: «Зупинися і схили голову той, хто живий!» Проте днями металевий напис було частково зруйновували і викрали вандали. Про це в соціальній мережі «Фейсбук» повідомила педагог Ганна ПОВОЛОЦЬКА. «Увага всім небайдужим! — йдеться в повідомленні. — Акт вандалізму на території спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи №9».

За її словами, у школі з весни цього року проводиться капітальний ремонт. «За цей час сталося 4 великих крадіжки! Вкрадено шкільне майно на величезну суму. У поліції є три заяви! Останню заяву я написала вчора! Ніхто нікого і нічого не шукає!» — написала педагог. Злочин, вчинений на території школи в центрі міста, зумовив широкий резонанс. «У кожного покоління своя пам'ять про війну. Для вчителів і учнів нашої «Дев'ятки» вона нерозривно пов'язана з меморіалом, що розміщений на задньому дворі. Під час німецької окупації будівлю школи займала місцева жандармерія і таємна поліція СС. Тут катували і розстрілювали партійних і комсомольських діячів, активістів, членів підпілля і офіцерів Червоної армії. Після війни школу відновили, але стіну, де розстрілювали людей, залишили на згадку про трагедію», — написала в мережі дніпрянка Любов ОВЧАРЕНКО. Вона вважає, що виховні традиції школи «від першого і до останнього дзвінка» неможливо уявити без меморіалу. «Тут ми зустрічали в дні свят ветеранів, учасників війни. Щороку 9 Травня до школи приходили члени сімей, а потім і нащадки тих, хто в цих стінах був замучений фашистами. Ми завжди пам'ятали, що стіна на задньому дворі була останнім, що їхні рідні люди бачили в житті. Ми зберігали, доглядали меморіал, сюди приносили квіти. Той, хто згавньбив це священне місце, зазіхнув на нашу пам'ять, має бути покараний Богом і людськими!» — пише Любов Овчаренко.

Варто зазначити, що останніми роками за потурання правоохоронців вандалами були вкрадені і безслідно зникли бюсти і меморіальні дошки, встановлені на честь видатних людей, чия доля була пов'язана з містом. Зловмисники примудрилися зняти і вкрасти навіть бронзову меморіальну дошку з фасадної стіни будинку музею Д.Яворницького, яка важила майже півтора центнери.

Вадим РИЖКОВ, «День», Дніпро

ІНІЦІАТИВА

Канікули під мирним небом

Рівненські волонтери запрошують на відпочинок школярів із Донеччини

15 дітей із містечка Залізного, що у Донецькій області, проведуть незвичні осінні канікули. Їхнє місто знаходиться за шість кілометрів від Торецька, розташованого на лінії розмежування, на межі війни та миру. Волонтери допоможуть дітям відпочити без пострілів і канонад. Школярів повезуть до Рівного, а згодом влаштують вилазки до Києва та Львова — з вуличними екскурсіями та відвідинами кінотеатру й зоопарку. Звичні для жителів великих міст розваги мають вразити, адже не завжди дітям із Залізного вдається спокійно погратися на вулиці.

Поїздка обійдеться недешево, орієнтовний кошторис — 140 тисяч гривень. Тож волонтери оголосили про збір коштів, переказати їх можна на картку Приватбанку 5168 7573 7605 6463 на ім'я волонтера та учасника АТО Максима Вавринюка.

Більшість дітей із малозабезпечених родин, двоє з них — сироти, тож також потребують теплої одягу на зиму. Наразі вдалося зібрати близько 50 тисяч гривень. Днями організатори поїздки придбали квитки в обидва боки, а ще отримали від небайдужих одяг, взуття та рюкзаки.

«Ми допомагали відбудовувати деякі приміщення у Залізному і так познайомилися з цими дітками, — розповідає волонтер Максим ВАВРИНЮК. — Вони ніде не були і нічого не бачили, тому ми вирішили запросити їх на канікули. Знайшли ро-

дини, які погодилися взяти дітей до себе. Вже склали розважальну програму. Спочатку зустрічаємо їх у Києві, а потім автобусом їдемо до Рівного. У Києві теж проведемо екскурсію, бо вони ніколи й на Хрещатику не бували».

Підтримати діток зі сходу зголосилися навіть українські громади за кордоном. Так, у Берліні провели ярмарок, а вилучені кошти передали волонтерам саме для влаштування осінніх канікул. Рівне не вперше приймає дітей із Донбасу. 2015 року на рідвяні канікули сюди приїздили, знову-таки з ініціативи активістів, діти з селища Трьохізбенка Луганської області.

«Такі поїздки змінюють уявлення дітей про Західну Україну. Розуміють, там (на сході. — Ред.) живуть люди, налаштовані проти України. Батьки та навіть деякі вчителі роблять все, щоб таку позицію мали й діти. Якщо ми не вкладаємо у дітей свою любов, то це зробити «ДНР-ЛНР». Їхні родичі, знайомі воюють на тій стороні, бо недалеко звідти Горлівка. Якщо ми не вкладаємо добро у цих дітей, то їм вкладають у руки зброю. Просто хочемо зробити добро, бо вони потребують цього», — каже Максим Вавринюк.

Наразі йдеться про пробну поїздку школярів. Влітку мешканці Рівного планують організувати спеціальний табір, щоб запросити на відпочинок ще більше дітей.

Інна ЛИХОВИД, «День»



15 жовтня 2018 року. Треб. Паводки на південному заході Франції забрали життя щонайменше 14 людей, передає Le Soir. У регіоні випала тримісячна норма опадів, а рівень води в річці Од сягнув найвищого за сто років рівня. На допомогу жителям влада відрядила сотні пожежників і гелікоптери



16 жовтня 2018 року. Єреван. Прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян пішов у відставку, щоб ініціювати проведення позачергових парламентських виборів у країні. Якщо депутати двічі не переоберуть нового главу уряду, парламент буде розпущено. Раніше Пашинян пообіцяв, що вибори відбудуться на початку грудня



15 жовтня 2018 року. Лінн-Хейвен. Президент США Дональд Трамп і перша леді Меланія відвідали штати Флорида та Джорджія, що постраждали від урагану «Майкл» минулого тижня. Внаслідок стихії загинули щонайменше 32 людини, зазначає CNN

ЩО МІНИЛО 'ВНЖИЛІЙДОП



16 жовтня 2018 року. Ер-Ріяд. На зустрічі з Держсекретарем США Майком Помпео кронпринц Саудівської Аравії Мохаммед бін Салман пообіцяв провести «ґрунтовне, прозоре та швидке розслідування» зникнення журналіста Джамаля Хашоггі в саудівському консульстві в Стамбулі. За словами Помпео, керівництво країни запевнило його: вони нічого не знають про те, що сталося. Після обшуку в дипустанові турецькі слідчі повідомили, що знайшли докази вбивства Хашоггі, повідомляє DW. На фото: Майк Помпео з королем Салманом ібн Абдул-Азіз Аль Саудом



18 жовтня 2018 року. Брюссель. На саміті ЄС лідери країн-членів організації не домовилися в питанні досягнення угоди між Великобританією та ЄС, повідомляє Бі-Бі-Сі. Тим часом британський прем'єр-міністр Тереза Мей повідомила, що в Лондоні розглядають можливість продовження «перехідного» періоду після Брекзиту, для того, щоб уникнути встановлення «жорсткого» кордону з Ірландією

ВИБОРИ-2019

Іван КАПСАМУН,
Валентин ТОРБА, «День»

Після виборів 1999 року, які в масовій свідомості так і не отримали правильної оцінки, в газеті «День» вийшов текст «Титанік» вирушив у дорогу...» (№203 від 2 листопада 1999 року). Далі з роками відбувалося лише накопичення проблем: «справа Гонгадзе — Подольського», перший майдан проти Кучми, розчарування в Ющенку, реванш Януковича, трагедія Євромайдану, напад Росії, тисячі вбитих, окупація територій...

31 грудня 2018-го кандидати, які боротимуться за посаду президента України, зможуть офіційно зареєструватися в Центральній виборчій комісії. Напередодні ЦВК має оголосити

Між Сціллою і Харібдою

Три запитання в контексті майбутніх президентських виборів

старт виборчого процесу. Це не означає, що сьогодні немає реклами й агітації. Майбутні кандидати вже давно заповнили країну зовнішньою рекламою і відповідними виступами на телебаченні. Враховуючи ситуацію, в якій перебуває сьогодні наша країна (війна, соціально-економічні проблеми, вплив геополітичних обставин), перед претендентами на президентське крісло стоїть надскладна задача. Впоратися з минулим, де головним питанням є — розстатися з кланово-олігархічною системою. Цю систему російський агресор не тільки піджив-

лював, а й постійно використовував. Як результат — наші західні сусіди, які на початку 1990-х знаходилися позаду нас, сьогодні пішли далеко вперед. Власне, майбутньому президенту потрібно нарешті зайнятися державотворенням і забезпеченням добробуту громадян. Причому не за допомогою напівзаходів, коли на першому місці особисті інтереси, а реально — заради національних інтересів.

Окремий момент — дії Кремля, який втілює свою політику не тільки через війну й окупацію, а й намагаючись нав'язати

українцям «правильних кандидатів» на виборах. Отже, це той момент для країни, коли майбутньому кандидату, який стоїть на державницьких позиціях, потрібно фактично пройти між Сціллою і Харібдою, щоб перемогти і розпочати реальні реформи. Ми запитали у наших експертів:

1. Що має зробити кандидат у президенти, щоб перемогти?

2. Про що не говорять з українськими виборцями?

3. Чи готове сьогодні наше суспільство висунути і підтримати «інших»?

3. Щодо можливості підтримати альтернативних кандидатів, то тут я маю визнати, що виборчий інститут деградував. Вибори у нас давно не є доленосними — ні президентські, ні парламентські. Тому народ із більшою теплотою сприймає майдани, ніж виборчі кампанії. Нас запрограмували на дуже спрощений спосіб існування в умовах олігархату, де можна виборця дуже дешево кушити. Адже самі виборці не усвідомлюють цінності власних голосів. Ми про це можемо говорити, але політики про це говорити не будуть.

● «СУСПІЛЬСТВО ДОЗРІЛО, ЩОБ ПРОГОЛОСУВАТИ ЗА АЛЬТЕРНАТИВУ, ЯКБИ ВОНО ЗНАЛО ПРО ЇЇ ІСНУВАННЯ»

Олександр СОЛОНТАЙ,
експерт Інституту політичної освіти:

— 1. Для того, щоб перемогти, кандидату в президенти треба залучити на свій бік 50% тих, хто не визначився. Переможе той, хто їх переконає, що він — найменше зло. Я зараз веду мову про тих кандидатів, які відомі. Якщо ми говоримо про кандидатів, які невідомі, тут постає питання, щоб з'явилась альтернатива. Ми маємо унікальну ситуацію, коли 50% виборців не визначилися зі своїм вибором, але вони не всіх кандидатів знають. Не визначилися вони тому, що з тих, кого вони знають, до всіх ставляться негативно. Отже, тут два підходи: ті, хто відомий, мають довести, що вони найменше зло, а ті, хто невідомий, мають довести, що альтернатива існує.

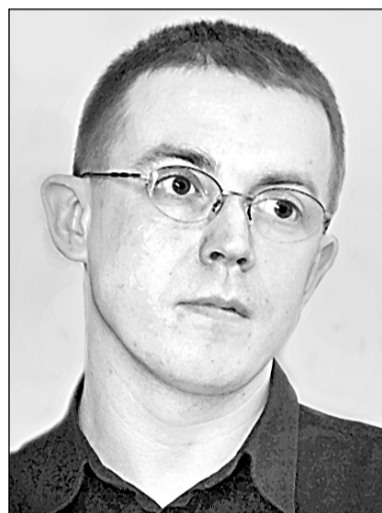
2. Особливістю кандидатів є те, що всі вони нічого конкретного не пропонують. Усі йдуть траекторією загальної риторики, не бажаючи займатися реальною політикою, говорячи загальні речі й боячись нести реальні зобов'язання за свої слова. При цьому вони не мають змістовних пропозицій, а отже уникають глибоких дискусій, якісних полемік. Оскільки рівень політичної грамотності в суспільстві досить низький, цим кандидатам вдається це робити.

3. Саме суспільство дозріло до того, щоб проголосувати за альтернативу, якби воно знало про існування такої альтернативи. Головна проблема в тому, що в нинішніх умовах, коли основні медіа належать олігархату, який формує пул відповідних політиків, якісна альтернатива залишається невідомою. Виходить так, що альтернативи не бачать, а ті, хто є, — «тосуються» у старій колоді карт. Все це робиться штучно конкретними олігархічними силами.

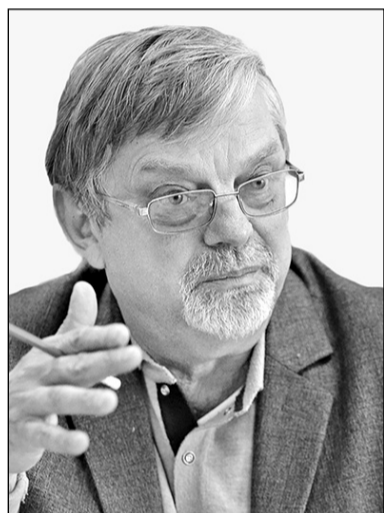
● «ПРЕЗИДЕНТ ПЕРШ ЗА ВСЕ МАЄ БУТИ ДЕРЖАВНИМ ДІЯЧЕМ»

Михайло ГОНЧАР,
президент Центру глобалістики «Стратегія ХХ»:

1. Кандидат у президенти нині має діяти не за принципом розподілу електорату на схід і захід, а за принципом — Україна понад усе. Це має бути справжній проукраїнський президент. Не на словах, а на ґрунтовному баченні розбудови державності. Цього Україна давно чекає. На жаль, зараз ми бачимо більшість проукраїнських канди-



Остап Дроздов



Віктор Небоженко



Олександр Солонтай



Михайло Гончар

● «СИСТЕМУ ПОВИННІ ЛАМАТИ АНТИСИСТЕМНІ СИЛИ. ІНАКШЕ БУДЕ ЩЕ ОДИН ВІРАЖ ЗАМКНУТОГО КОЛА»

Остап ДРОЗДОВ,
журналіст, телеведучий:

— 1. Навішати чим побільше локшини на треновані для цього вуха українських виборців. Вітчизняна політика — це резервація популізму, відтак переможцем будь-яких національних виборів може стати лише той кандидат, який задовольнить розпашілу хіть виборців на прості тези, примітивну риторіку, узагальнені обіцянки й ілюзорну дієвість. Це не політики — монстри, це виборці — каліки, яких 25 років привчали НЕ розумітися на політиці, привчали куплятися на спрощені технології, відточені до віртуозного рівня. Не політики «скурвилися», а наші виборці виростили продавців повітря. Політики на виборах успішно продають повітря. Його треба трошки підігріти, відфільтрувати, струсувати, щоб виглядало свіжішим, — і «втохати» електоральним калікам, які залюбки ведуться на дуже дешеві лозунги й меседжі.

2. Про все. Не говорять про все, чим є сучасна Україна. Уявляють собі топ-політика, який би вийшов до людей і чесно, прямо сказав: «Дорогі мої країни, ми збудували не державу, а монстра, якого вже нічим не можливо реформувати, а тільки вбити пошвидше і почати все з нуля, ба навіть із мінуса. Дорогі українці, ми 25 років

симулювали державотворчість, тому зараз треба не підфарбовувати, а заново перезасновувати свою державу — з новими кордонами, новим устроєм, новою Конституцією, новими правилами гри в абсолюті всіх царинах. Дорогі друзі, ми приїхали в красиво ілюмований тупик, за яким — почергове, щоквартальне пробивання дна углиб. У нас є чудова країна і злочинна держава. Нумо перезаснуємо її, а цю запам'ятаємо як антиприклад». Ніхто ж цього не скаже. Відтак кожні вибори — це відтягування кінця, це переобрання змовників. Винні всі, тому ніхто не винен. Жоден топ-політик не поставив перед виборцем дзеркало. Топ-політики продукують кімнати кривих дзеркал, і до цієї спотвореної реальності всі вже звикли. Щонайгірше, самі виборці не створюють запит на контрсистемні сили. А це означає, що здорова частина суспільства намертво відключиться від політики, а хвора частина суспільства обере чергових покидьків.

3. У тому то і справа, що ні. Наші громадяни лицеміряють, коли кажуть про нових. Насправді люди привчені до впізнаваності політиків і їхньої присутності у шапіто під куполом. Якщо політик присутній у телевізорі, отже, він в обіймі. Це називається телекратія — влада телевізора. Я помітив, що навіть якісна частина суспільства страждає на синдром скепсису. Знайдуться сто причин, чому ця прекрасна й фахова людина ніколи не потрапить нагору. І не знайдеться жодної причини допомогти цій людині потрапити ту-

ди. Ми всі заражені невірою в інших. Недовіра до старих політиків чомусь не переростає на довіру до нових, хоча це було б вельми логічно. Мене завжди це дивувало. Не можу збагнути, чому здорова частина суспільства так легко віддала свою рідну країну в руки хворих. Система розумна, вона захищається бар'єром у 5%, вона ніколи не піде на заборону політичної реклами, яка дозволяє політикам бути підмальованою картинкою, вона буде до кінця пручатися перед відкритими списками і далі штампувати дільничні комісії за старою схемою. Але це — викилик. Систему повинні ламати антисистемні, альтернативні, притомні сили. Інакше буде ще один віраж замкнутого кола. Я апелюю до активного сектора, який розуміє все, що я сказав вище. Час би вже нарешті «роздуплитися».

● «НАШ НАРОД ТАК І НЕ НАВЧИВСЯ ОРІЄНТУВАТИСЯ НА КОНСТРУКТИВ»

Віктор НЕБОЖЕНКО,
політолог:

— 1. У потенційних кандидатів у президенти України залишається лише один шлях. Це радикальний популізм. Тобто їм необхідно пообіцяти щось таке, щоб завтра до них переметнувся натовп виборців від інших більш обережних у обіцянках кандидатів. Підкреслю, йдеться не просто про популізм, а саме про радикальний популізм. Звичайний

популізм притаманний усім кандидатам. Саме тому, що на їхньому тлі потрібні різкі заяви. Всі зараз обіцяють світле майбутнє. А мова йде про загрозу взагалі нинішній еліті. Це найпростіший шлях. Хто на нього буде спроможний, той отримає дуже багато голосів.

2. Дійсно, виходить так, що за всі ці 27 років незалежності України наш народ так і не навчився орієнтуватися на конструктив. Але цей факт пов'язаний з олігархічною природою Української держави. Олігархи використовують політику для збереження та збільшення власних статків. У цьому вся особливість подібних процесів. І поки що нічого нового нас не очікує. Свого часу Європа йшла саме таким шляхом. Там, де політика не є самоціллю суспільства, де немає громадянського суспільства, де немає зв'язку між владою і відповідальністю, — в такому середовищі дуже добре себе відчувають олігархи, але погано сама держава та електорат.

При цьому кандидати не дають чесно й відкритої відповіді про ступінь деградації українського суспільства. Вони мають переклики про майбутнє, але ось тим, що відбувається в країні, насправді вони намагаються не лякати виборців. Це відчувається дуже добре — відхід від усвідомлення справжніх причин і наслідків. Усі начебто все знають, розуміють, але при цьому ніхто не хоче говорити — на фронті погано, в економіці погано, в культурі погано. Говорять про те, як буде добре, коли при владі будуть саме вони.

датів лише на словах. Одні тягнуть до перезавантаження відносин із РФ, до так званого компромісу, до миру ціною капітуляції. Інші, навпаки, декларують суто проукраїнські гасла, хоча й далеко неоднозначні. Тому в суспільстві існує запит на проукраїнську фігуру. Не декоративну і не декларативну, а на ту, яка буде мати реальний проукраїнський бекграунд і діятиме не кон'юнктурно на угоду тому чи іншому центру сили, а виходячи з суто українських інтересів.

2. Абсолютно погоджуюся з тим, що кандидати в президенти уникають низки важливих речей у своїх риториках. Начебто вони одне з одним конкурують, але при цьому залишаються певні сектори, які вони воліють не чіпати. Вони обходять чутливі питання, позиція по яких власне і визначає ступінь їхньої проукраїнськості. Президент має бути державним діячем. Так, він політик, але перш за все державний діяч. Ту когорту кандидатів у президенти, яких ми сьогодні маємо, — це типові політики. Жодного саме державного діяча там немає, включаючи і чинного Президента. Саме тому всі вони певні речі в своїх промовах, на бігбордах обходять стороною. Часто вони не реагують на дуже важливі аспекти суспільного життя, які резонують і про які пише зокрема газета «День». Їм про це, очевидно, не зручно говорити. Інколи вони про них говорять пізніше, коли для них особисто це стає або вигідним, або вже не завдає шкоди. Часто вони реагують тоді, коли політтехнологи для них розрахували варіанти відповідей із мінімальними електоральними втратами. Вони грають на електораті, який не визначився. Все це політтехнології, а не засоби державотворення. Повторюю, зараз ми не маємо серед кандидатів на посаду президента тієї фігури, яка би підходила на роль державного діяча.

3. Стосовно того, чи дозріло суспільство висунути свого якісного альтернативного кандидата, то часто можна зустріти таку думку, що суспільство є недостатньо зрілим. Особливо зараз, коли поширюється думка, що так трапилося, що кращі мізки емігрували, а отже — майбутнє України будуть визначати представники минулого. Гадаю, що це значною мірою спекуляція. Суспільство дійсно часто буває незрілим у силу різних причин. Саме тому місія державних діячів полягає в тому, щоб повести за собою народ, показати нові орієнтири, а не слідувати технологіям, результатам соціологічних замірів і підлаштуватися під мінливі настрої потенційного електорату. Тому ми й блукаємо 27 років, але все одно еволюціонуємо в бік позитивної для України моделі. Отже, перемогу здобуде той, хто здатен запропонувати українцям якісну альтернативу і поведе їх за собою, а не буде далі гратися в політичні технології, популізм та підлаштування під настрої, які значною мірою культивуються в умовах гібридної війни за межами України.

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ХРОНИКИ

У цілому за ухвалення висновку профільного комітету проголосували 240 депутатів, передає unian.ua. Представляючи законопроект, заступник голови Комітету Верховної Ради з питань бюджету Сергій Мельник повідомив, що комітет опрацював 2071 пропозицію до проекту і пропонує врахувати повністю або частково 921, але при цьому відхилити 1249 пропозицій. «Комітет з питань бюджету ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді прийняти за основу та в цілому підготовлений комітетом проект постанови 9000-П щодо висновків і пропозицій до законопроекту», — сказав він.

У свою чергу, виконувач обов'язків міністра фінансів України Оксана Маркарова закликала депутатів підтримати проект у першому читанні, висловивши сподівання, що після доробки документ буде затверджений в цілому ще до грудня. «Я хочу подякувати всіх, хто представив пропозиції — їх у нас на 2,2 трлн грн. Це ще два бюджети у порівнянні з тим, що ми подали. Я розумію, що бюджет — це мистецтво можливого, але наше головне завдання зараз — прийняти збалансований бюджет, в якому кожна гривня витрат забезпечена реальними доходами», — підкреслила вона.

Голова Рахункової палати України Валерій Пацкан розкритикував документ, зазначаючи, зокрема, що в рамках проекту держбюджету можна збільшити доходи на 17,6 млрд грн за рахунок податку на прибуток підприємств та акцизного податку з ввезених до України товарів, а запозичення у розмірі 346 млрд грн, або на чверть фінансових ресурсів держбюджету України, є занадто дорогими. «Рахункова палата готова продовжити співпрацю разом з вами, разом з урядом щодо підготовки якісного кошторису держави на 2019 рік з усіма учасниками бюджетного процесу», — сказав він.

Присутній в сесійній залі прем'єр-міністр України Володимир Гройсман зазначив: «Бюджет, який ми підготували, є збалансованим. Ми готові до другого читання, конструктивно з фракціями, комітетами працювати над тим, щоб зробити цей документ кращим. Зараз ми маємо об'єднатись, щоб зробити ще один крок до сильної економіки України».

Як відомо, Верховна Рада 21 вересня прийняла до розгляду затверджений Кабінетом Міністрів проект державного бюджету України на 2019 рік, заснований на макроекономічному прогнозі зі зростанням реального ВВП на 3% за інфляції 7,4%. Проект передбачає доходи на рівні 1,008 трлн грн, витрати — 1,094 трлн грн, граничний рівень дефіциту в сумі 89,989 млрд грн, або 2,3% ВВП, граничний обсяг держборгу — 2,449 трлн грн. Для порівняння, держбюджет України на 2018 рік передбачає доходи в сумі 917,9 млрд грн, витрати — 991,7 млрд грн, граничний обсяг дефіциту на рівні 80,6 млрд грн, або 2,4% ВВП.

Підготував Іван КАПСАМУН, фото Руслана КАНЮКИ, «День»



Мир?!

«Ми готові зробити документ кращим»

Верховна Рада прийняла в першому читанні проект держбюджету-2019



Прийнято!



Влада і опозиція в день прийняття бюджету

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Днями в Україні побував доктор Петер ГРЮНЕНФЕЛЬДЕР, директор одного з найвпливовіших аналітичних центрів Швейцарії Avenir Suisse (Майбутня Швейцарія), президент Асоціації державних канцлерів Швейцарської Конфедерації. Пан Грюненфельдер, який 2004 по 2016 рік обіймав посаду канцлера Ааргау (2004 — 2016), також є членом ради директорів Фундації федерального співробітництва та генеральним секретарем Швейцарського наукового товариства з питань управління. Під час перебування в Києві швейцарський експерт зустрічався з народними депутатами, представниками Апарату ВРУ та представниками аналітичних центрів України в межах зустрічі «Роль аналізу політики в законодавчому процесі».

Розмову з паном Грюненфельдером ми почали з уточнення, в чому полягала його робота на посаді канцлера в кантоні Ааргау (2004 — 2016) і чому він вирішив після стількох років роботи обрати іншу кар'єру.

— У Німеччині та Австрії канцлер є главою уряду, тим часом як у Швейцарії канцлер — це керівник персоналу уряду подібно до державного секретаря в Німеччині. Що стосується зміни моєї діяльності, то в мене після 12 років служби і трьох законодавчих термінів завжди була мотивація робити щось інше. І коли мене запитали, чи я зацікавлений у посаді керівника одного з провідних мозкових центрів у Швейцарії, який займається політикою щодо започаткування реформ на національному рівні, а не лише на рівні кантонів, то я з радістю погодився, оскільки вважаю, що це чудова позиція для мене. До цього я відповідав за реформи, стратегію на рівні уряду кантону. А тепер я отримав шанс спробувати змінити швейцарську систему і започаткувати реформи на федеральному рівні.

● «МАЮЧИ НАВІТЬ ТАКИЙ ВИСОКИЙ РІВЕНЬ РОЗВИТКУ, НЕ МОЖНА ВТРАЧАТИ АМБІЦІЙ ДЛЯ ЗМІН»

— А яка причина ваших зусиль змінити країну, що вважається моделлю для багатьох країн зокрема й через пряму демографію?

— Швейцарська система полягає в забезпеченні стратегії внутрішнього процвітання. Ми намагаємося робити все, щоб Швейцарія залишалася заможною країною. Зважаючи на те, що в нашій країні чотири офіційні мови, то ми повинні забезпечити загальне процвітання для якомога більшої кількості людей. Це називається соціальна згуртованість. А сьогодні Швейцарія рухається в зовсім іншому напрямі. І тому ми не можемо сказати, що в країні все о'кей, давайте зберігати цей статус-кво. Нам треба запустити реформи, бо часом ми перебуваємо в заторі, я маю на увазі демографічний параліч та неспроможність здійснювати реформи, зважаючи на демографічні зміни.

У нас найвища у світі тривалість життя людини. І якщо більшість країн Організації економічної співпраці та розвитку збільшили вік виходу на пенсію до 67 років, то в Швейцарії не має жодного шансу зробити це.

А якщо говорити про доступ країни на зовнішні ринки, то 70 центів із одного франка ми заробляємо на експорті. Тому ми залежимо від доступу на зовнішні ринки. Часом у публічних дискусіях громадськість не знає, наскільки важливим є доступ на зовнішні ринки, на європейський ринок, на нові ринки, базуючись на угодах про зону вільної торгівлі.

І тому я це називаю сигналом пробудження і повернення до більшої раціональності в політичних дискусіях та усвідом-

«Ми, швейцарці, можемо повчитись у вас»

Директор центру Avenir Suisse — про способи боротьби з популізмом у Західній Європі та анексію Криму



лення швейцарцями, за яких умов Швейцарія може зберігати своє процвітання. І якщо подивитися на загальні дані, то справді Швейцарія виглядає моделлю для наслідування, але якщо подивитися на інші дані, то вона повільно уповільнює свій розвиток.

Зрозуміло, що це складно порівняти з Україною, яка перебуває в надзвичайно складних умовах, у стані війни, яку розпочала Росія, з імміграцією, коли молодь переїжджає до Польщі. Однак тут, у вашій країні, я відчуваю прагнення молодих людей, громадянського суспільства та амбіції задля змін. Тож ми маємо забезпечити в Швейцарії розуміння того, що, маючи навіть такий високий рівень розвитку, не можна втрачати амбіцій для змін.

І роль швейцарської молоді має полягати в тому, щоб знову створити атмосферу змін, подальших реформ. Бо лише зберігаючи статус-кво, країна може опинитись у статус-мінусі. Ось чому ми наполягаємо на реформах.

● ШІСТЬ СЦЕНАРІЇВ МАЙБУТЬОГО РОЗВИТКУ ШВЕЙЦАРІЇ

— Я вже бачив вашу книжку *Livre blanc Suisse Six esquisses d'avenir* (Біла книга Швейцарії, шість сценаріїв майбутнього). Можете коротко розповісти про що йдеться?

— Один зі сценаріїв — *Self-determined retreat* — (повернення Швейцарії в межі своїх кордонів) подібно до гасла Трампа «Америка понад усе». І ми показуємо економічні наслідки, що означає зменшення експорту і як наслідок зменшення добробуту.

Інший сценарій *European normality* (Європейська нормальність) — означає нормальне членство в ЄС, відмову від швейцарського франка

Solid partnership (Солідне партнерство) означає, що федеральний уряд хоче динамічних відносин із ЄС.

Scandinavian way (Скандинавський шлях) — означає інтеграцію в ЄС зі збереженням власної валюти. Більше розподілення багатства, більше соціальне забезпечення.

Ще один сценарій *Global oasis* (Глобальний лібералізм) — країна обирає абсолютно ліберальний порядок. Йдеться про приватизацію, дерегуляцію.

Club Switzerland (Швейцарський клуб) означає, що країна відмовляється від двосторонніх відносин і буде рішучою, але це не найкраще для процвітання.

І ми підрахували, яка зі згаданих шести стратегій найкраща для нашої країни і також показуємо економічні наслідки кожного зі сценаріїв.

І зокрема, ми вважаємо, сценарій європейська нормальність має позитивний вплив на занятість, зростання ВВП. Загалом наша робота полягає в тому, що ми надаємо факти та дані полісімейкерам. І після цього ми можемо проводити публічні дискусії.

У Швейцарії деякі політики відмовляються говорити на стратегічному рівні про те, що треба робити наступні 10 — 20 років. А лише обговорення того, що відбувається, недостатньо в динамічному світі.

— І якою була реакція на вашу публікацію?

— Вона залежала від сторони політичного спектру. Наприклад підприємці, антрепренери та прогресивні політики були раді, що ми представили ці факти та дані. Й сказали, що тепер ми можемо проводити відкриті дискусії. А в нашій швейцарській системі існувало щось на зразок табу, що не давало можливості голосно міркувати, як має розвиватися наша інтеграція. Національні консерватори засуджували все, що надходило з-за меж Швейцарії, профспілки засуджують усе, що створює більше конкуренції на ринку праці. Тому ці групи дотримуються статус-кво, і вони не були дуже раді появи такої публікації.

● «МИ ХОЧЕМО ЗАПОЧАТКУВАТИ ДИСКУСІЇ, ЯК РУХАТИ НАШУ КРАЇНУ ВПЕРЕД»

— Чи до цих дискусій буде долучатись звичайна публіка?

— Це буде дискусія між вами та мною, (жартує, сміється). Ми хочемо розмовляти і писати мовою, яку кожен розуміє. Звісно, серед нас є науковці, але вони повинні мати практичний досвід роботи і талант розмовляти з будь-ким. А це означає, що кожного дня, вечора ми виступаємо не лише в п'ятизіркових готелях, а йдемо в місцеві паби, розмовляємо з місцевими бізнесменами, профспілковими діячами, домогосподарками, чоловіками та жінками. І також слухаємо їх і кажемо їм, що нам треба робити. Ми нікому не нав'язуємо якоїсь ідеології. Люди знають, що наша стратегія як мозкового центру базується на створенні процвітання, і тому нас слухають. Оскільки ми надаємо факти і дані, то кожен, включаючи опонентів, слухає нас дуже уважно і дружельно. І ми є відкритими до дискусій. Я особисто проти експертних зустрічей за закритими дверима. Ми повинні виходити до людей.

І швейцарські медіа (а в Швейцарії проживає 8,5 млн людей) повідомляють про нас десять разів на день. Коли ми запропонували сільськогосподарську стратегію, то за тиждень було більше ніж 300 новин про цю стратегію. Якщо ви включаєте радіо о шостій ранку, чи дивитесь телебачення ввечері перед сном, ви почувте про нашу стратегію. Ми хочемо започаткувати дискусії, як рухати нашу країну вперед.

— Як ця стратегія може бути втілена в реальність у вашій країні. Хто має цим займатися федеральний уряд чи політичні партії, чи, можливо, потрібен референдум щодо цього питання? Як ви це бачите загалом?

— Ми надзвичайно транспарентні в нашій діяльності. В нас немає жодних секретів, ми розмовляємо з обраними політика-

ми, бо це їхня сфера відповідальності. А ми лише пропонуємо ідеї та стратегії. Ми також розмовляємо з членами парламенту, персоналу політичних партій, представниками виконавчої влади, членами уряду, найвищою адміністрацією на двосторонній основі, федеральній національній, рівні кантонів та муніципалітетів, профспілками. Це вони запрошують нас і слухають, часом вони погоджуються з нами, часом ні.

Можу дати вам приклад, коли ми, проаналізувавши федеральний бюджет, започаткували тіньовий проект бюджету на підґрунті ліберальної перспективи.

Нас запросив міністр фінансів, і ми з ним обговорили кожен пункт і він сказав: «добре, тут я погоджуюсь, а про це забудьте, для цього немає політичної зрілості». Однак він слухав нас, тому відбувається постійний обмін, взаємодія між кожним. Ми не хочемо переконати людей, а лише надаємо інформацію і щось на зразок освіти для людей, але не ідеологічної пропаганди. Це не наш вибір.

● «НАЙКРАЩА ГАРАНТІЯ ДЛЯ ПРОЦВІТАННЯ — ЛІБЕРАЛЬНИЙ ПОРЯДОК»

— Але ви, мабуть, сподіваєтесь, що якась партія може взяти на озброєння вашу стратегію і прийшовши до влади стане її впроваджувати в життя?

— Будь-яка партія може скопіювати нашу стратегію і навіть не згадувати, що це були наші ідеї. Ми були б щасливі від цього.

Ми наголошуємо постійно, що наша дискусія є орієнтованою на факти. Й усі, хто приймає рішення, знають, що ми орієнтовані на реформи, що ми є ліберальними і незалежними. І наше гасло: незалежність від політичних ігор між політичними партіями.

Ми пропонуємо їм стратегію і кажемо: це найкраще, на нашу думку, що Швейцарія має зробити згідно зі стратегією процвітання на підґрунті ліберально орієнтованого ринку. І коли нас запитують, як ми дійшли до такого рішення, ми пояснюємо це. Але це зовсім не те, як генсек ліберальної партії чи соціальних демократів заявив би: ви маєте зробити це, інакше це зіграє проти вас. Вони знають, що певною мірою ми є ідеалістами, але оскільки в нас існує параліч усеосязних реформ, то ми не можемо більше почивати на лаврах сьогоденної Швейцарії, бо є державою добробуту. Ми майже щотижня закликаємо пробудитись і пропонуємо те, що треба зробити. Тому не кожен любить нас, і не кожен слухає нас.

Швейцарія особлива країна, з усіма різними регіонами, різними мовами, тому ми маємо бути певними, що й надалі будемо залишатися процвітаючою країною. А найкраща гарантія для процвітання — ліберальний порядок. Це доведено життям. Що більш ліберальний устрій має держава, то більш успішне багатство ви зможете створити.

● «ДУЖЕ ВАЖЛИВО, ЩОБ МОЛОДІ ЛЮДИ ЙШЛИ НА ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ, ЗАЛУЧАЛИСЯ ДО ПОЛІТИКИ»

— Готуючись до зустрічі, я побачив на сайті swissinfo.ch чимало матеріалів під рубрикою *Democracy Labs*, де увага здебільшого приділяється молоді. Чим викликані такі матеріали чи не означає це те, що для застосування прямої демократії, люди мають бути більш освіченими?

— Звісно, що це так. Якщо подивитися на дані, то можна побачити, як зменшується залучення молоді до політичної діяльності. Зокрема середній вік виборців сьогодні 50+, за кілька років може стати 60+.

Тому ми себе запитуюмо, чому немає шансів започаткувати успішні реформи, коли справа доходить до пенсійного віку, відповідь є очевидною: просто всі люди віком 60+ не хочуть більше змінювати систему. Якщо ви виростаєте в довікллі добробуту, то у вас і не виникає питання здійснювати якісь зміни.

Проте треба підняти усвідомлення існування певних тенденцій розвитку, які прямо ударять по молодому поколінню, якщо воно не використовуватиме свої політичні права. Зокрема, це стосується демографічних змін, за наслідки яких доведеться розплачуватись молоді.

І тому нам треба в шкільній системі Швейцарії навчати, які в нас є політичні інституції і які демократичні права має кожен. Також потрібно розвивати і посилювати молодіжні парламенти. В нас є програма «Майбутнє молоді», коли ми йдемо в університети, середні школи, щоб розповісти про політику, державні реформи, щоб мобілізувати знання. І ми також бачимо, що цьому може сприяти диджиталізація демократії, е-демократія, е-голосування, е-ініціативи, електронний порядок денний. Оскільки молоде покоління диджиталізується, а соцмережі сприяють створенню різних поглядів на життя.

І якщо Швейцарія і надалі хоче розвиватись як лідер прямої демократії, високодемократичної країни, диджиталізації демократії, то це також допоможе залучити молодих людей знову в політику.

Я думаю, що насамперед потрібно підняти усвідомлення, що сьогоднішня політика, якщо не буде реформ, не зможе бути реалізована і це матиме прямий вплив за кілька років на молоде покоління.

Щоб сприяти більшій стабільності, потрібно надати право голосувати дітям, але його делегувати батькам. Наприклад, у Австрії право голосу мають люди віком від 16 років.

“ Потрібно чітко заявити росіянам, це неправильний шлях гарантувати стабільний мир і покарати їх бойкотом товарів, як це робить Європейський Союз. Не можна пробачати анексію Криму, а згадувати про це кожного дня, і не лише тут в Україні, а й у Брюсселі, а також у Берні, моїй столиці. Те, що Росія чинить, не демократично, і всі мають про це пам'ятати і не спускати їй це з рук ”

Нам треба постійно поліпшувати нашу демократичну систему. Так Швейцарія є одним із лідерів демократії, але це не означає, що ми маємо зберігати статус-кво. Якщо в Австрії чи Ірані голосують із 16 років, то це означає можливість робити політику більш привабливою для молодих людей.

Нам треба показати, що існує потенціал конфлікту між поколіннями через демографічні зміни тому важливо, щоб молоді люди йшли на виборчі дільниці, залучалися до політики.

● «Я БАЧУ У ВАС ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ І... ПРОГРЕС»

— Яка була мотивація з вашого боку, щоб приїхати в Україну читати лекції і проводити зустрічі з народними депутатами, що ви хочете донести їм?

— Насамперед я прибув сюди, це послушати. Минулого тижня я відвідав Фінляндію, ми, швейцарці, можемо повчитись у вас. Раніше я був тут чотири роки тому, коли обіймав офіційну посаду канцлера кантону.

І я бачу у вас проблеми і виклики. Я бачу прогрес, неймовірне громадянське залучення, люди справді важко працюють, щоб зробити вашу країну кращою. Водночас ви стикаєтесь із такими викликами, як війна, імміграція, корупція, економічна складна ситуація.

Але я також бачу, що іноземні компанії приходять в Україну, ініціативу молодих людей, із якими я зустрічався учора (інтерв'ю записувалося 9-го жовтня. — Авт.) в Урбан-сіті, серед яких багато талановитих людей, спраглих до змін. І я живлюсь цією інформацією. Я слухаю, і вже потім можу сказати, як ми робимо це в Швейцарії, але це не схоже на те, що я учу їх, радше вони мене навчають, також відбувається взаємодія. Я думаю, що неправильно було б сказати, що Швейцарська система найкраща.

● «КОЖЕН ІЗ НАС У ШВЕЙЦАРІЇ ВІДІГРАЄ РОЛЬ ПРИ УХВАЛЕННІ РІШЕНЬ»

— І що ви винесли після зустрічі сьогодні ранком (інтерв'ю записувалося 9 жовтня. — Авт.) із парламентарями, які отримали враження, чи палають вони бажанням реформувати країну, змінити і чи знають, яку Україну вони хочуть побудувати?

— По-перше, я думаю, що вони хочуть побудувати майбутнє України. Там були представники Парламенту і неурядових організацій, і я відчував транспарентність, прийняття рішення, базуючись на фактах і даних. І вони говорили про розвиток на наступні 5—7 років, про стратегію і я відчував, що це було позитивно. Ми також обговорювали, як це робиться в Швейцарії. Думаю, що кожен погодиться, що дискусії, які сьогодні мають місце в парламенті, не повинні відбуватися за закритими дверима, а на публіці і причому дуже широко обговорюватись із залученням громадянського суспільства.

Я хочу вам сказати, що в Швейцарії, за що я люблю свою країну, неймовірна ідентифікація на всіх рівнях: федеральному, кантональному та муніципалітетів. Кожен із нас у Швейцарії грає роль при ухваленні рішень, і може бути залученим як звичайний громадянин, як звичайна людина як ви чи я. І ви можете обговорювати і пропонувати теми для дискусій. Якими б не були відмінності в поглядах

людей, дискусії сприяють розвитку нашої демократії, і не повинні відбуватися за закритими дверима.

— На вашу думку, яку систему повинна створювати чи будувати Україна, щоб здійснювати зміни?

— Я завжди дуже обережний у тому, щоб давати рекомендації. Бо я вважаю, що нація, чи країна мають виключно самі вирішувати, в якому напрямі вона хоче рухатись. Я вважаю, що демократичний порядок із представницькою і дуже транспарентною роботою для людей, плюс ліберально орієнтована на ринок економіка, найбільше допоможе в цій частині світу. Але це постійна боротьба, навіть у Швейцарії.

— Цікаво почути вашу думку про причини зростання популістських тенденцій в деяких європейських країнах, наприклад Угорщині, Польщі та Італії?

— Я бачу колективну самовдоволеність, яка означає наступне — ми такі успішні, що не хочемо більше нічого змінювати. І це я бачу щось на зразок ренаціоналізації частини політики, з одночасним ігноруванням причин економічного успіху. Це повна антиглобалізація, яку спостерігаємо особливо в Західній Європі. Тут ви побачите демонстрації в Берліні, короткострокову політику міграції в деяких західноєвропейських країнах. І якщо ви подивитесь на загальний розвиток, то побачите зменшення первинного населення через малу народжуваність.

Я маю на увазі глобальні тенденції, які не можна заперечувати. Я також бачу, що деякі країни, ігноруючи глобальні тенденції пропонують короткострокові рішення, які не розв'язують проблеми. І я вважаю неправильними заяви популістів, що супернаціональні організації, як Європейський Союз, є відповідальним за розвиток у їхніх країнах. Насправді за внутрішній розвиток відповідають самі країни.

● «ЗАПЕРЕЧЕННЯ СТРАХІВ ЧИ ЗАНЕПОКОЄНЬ НАСЕЛЕННЯ, ДАЄ ПІДґРУНТЯ ДЛЯ ПОПУЛІСТІВ»

— А хто, на вашу думку, несе відповідальність за зростання популізму люди, народ чи політики?

— Ніколи люди не несуть відповідальності. Я вважаю, що до певної міри найвищу довіру до ліберального порядку, за шлях, за який я борюся десятиліттями, можуть забезпечити антрепренери, якщо вони вийдуть і скажуть пересічним людям, не делегуйте це політикам. Водночас це можна забезпечити разом із медіа, які відіграють вирішальну роль у відкритих дебатах, подають постійний потік інформації, прямі економічні факти, орієнтовані на посилення аргументації в протистоянні з популістами. Антрепренери мають заявити: це — правда, а не те, що кажуть популісти.

І почати, можливо, потрібно зі з'ясування, що пішло не так у деяких західних демократіях. Ми залишили аргументаційний майданчик популістам, дозволили їм говорити економічні нісенітниці.

Отже, якщо існує якесь занепокоєння серед людей, то вам треба про це говорити прямо. Якщо існує страх щодо збільшення нерівності чи міграції, то ми повинні зняти його, надавши факти та дані. Наприклад, сказати, що Швейцарії потрібна міграція бо у нас не досить молодих людей, які повинні бути на ринку праці. Якщо існує занепокоєння щодо нерівності, то треба подивитись на статистику і сказати, що в Швейцарії не існує такої проблеми. А якщо існує якась проблема щодо нерівності, то треба інвестувати в освіту. Бо заперечення страхів чи занепокоєнь населення, дає підґрунтя для популістів. Можливо, деякі політики думають, що популісти проіснують який момент і потім відійдуть, але якщо ви їм дасте моментум, тоді вам доведеться важче боротися з ними пізніше.

● «ХОЧ ДЕ Б Я БУВАВ ТА ХОЧ ДЕ Б Я ГОВОРИВ, Я БАЧИВ ПЕВНУ ГОТОВНІСТЬ РУХАТИ КРАЇНУ ВПЕРЕД»

— Останнім часом я дивлюсь телеканал TV 5 Monde, і побачив раз розмову ведучого з швейцарським представником у СОТ, який назвав, що його країна відома у світі банками, годинниками, сиром і шоколадом. Що ви можете сказати про Україну, який імідж вона являє для швейцарців і особисто для вас?

— Я не типовий швейцарець (*сміється*). Я бачу амбіції здійснити зміни, інтенсивні політичні дискусії громадянського суспільства, як має рухатись країна наступного року, але вони знають, що треба рухатись уперед, що не можна зберігати статус-кво. Україна має так багато викликів, і хоч де б я був, хоч де б я говорив, я бачив певну готовність рухати країну вперед. Я не бачив такого, щоб говорили, в нас усе ок, нічого не треба робити. І ви хочете рухатись і це справді мене дуже привабливо, і я дуже позитивно ставлюсь до вашої країни, я також був здивованим, коли побував в Урбан-сіті, де молоді науковці, інженери, комп'ютерники заявляли, що хочуть щось зробити. А такий інноваційний центр, навряд чи ви десь знайдете в Західній Європі.

— Підсумовуючи, хочу вас запитати, як світ має справу з реваншистською Росією, яка створила море проблем і тепер «домагає» їх вирішити, замість того, щоб наприклад повернути Україні незаконно анексований Крим і вийти з Донбасу?

— Не можна таке сприймати. Просто потрібно чітко заявити росіянам, це неправильний шлях гарантувати стабільний мир і покарати їх бойкотом товарів, як це робить Європейський Союз. Не можна пробачати анексію Криму, а згадувати про це кожного дня, і не лише тут в Україні, а й у Брюсселі, а також у Берні, моїй столиці. Те, що Росія чинить, не демократично, і всі мають про це пам'ятати і не спускати їй це з рук.

Микола СІРУК, «День», фото надано автором

ТЕНДЕНЦІЇ

Марія ПРОКОПЕНКО, «День»
Фото надано Алексом ЩЕГЛОВИТОВИМ

Алекс ЩЕГЛОВИТОВ родом із Шостки Сумської області, закінчив фізико-технічний інститут Київської політехніки, після чого вступив до аспірантури Інституту фізіології НАН України, обравши напрямом біофізики. Після аспірантури Алекс поїхав до Сполучених Штатів «навчатися чогось нового». Уже понад десять років науковець працює в США, зараз він — доцент Університету Юти, керує лабораторією при ньому.

З Алексом спілкуємось під час форуму Single-cell RNABIO, який відбувся наприкінці вересня у Києві, в інноваційному парку UNIT.City. Подію організували українські науковиці Ніка Гур'янова та Аліна Фролова (інтерв'ю з Нікою нещодавно виходило у «Дні», матеріал «Великі перспективи міні-органів», №180-181 за 5—6 жовтня ц. р.), тоді вчені з США, Німеччини, Іспанії та Австралії ділилися досвідом сучасних методів досліджень у медицині та біології. Алекс, власне, відкривав форум. І не дивно, адже в його лабораторії вирощують органоїди головного мозку. Головне завдання дослідників — максимально вивчити механізм роботи нейронів і синапсів, що може допомогти лікувати тяжкі хвороби й розлади.

Алекс зазначає, що нейрони — це надзвичайно важливі клітини мозку, які відповідають за все, що там генерується, включаючи пам'ять, почуття і позитивні або негативні емоції. Синапси ж є структурами, за допомогою яких нейрони розповсюджують і отримують інформацію в мозку, їх можна порівняти з журналістами, які також відповідають за поширення коректної інформації в суспільстві.

Дослідник, посміхаючись, зізнається, що зараз йому складно швидко добирати наукові терміни українською, а коли він переїхав до Америки, було навпаки. При цьому Алекс дуже любить Україну, каже, що із задоволенням приїжджає сюди, щоб, наприклад, виступити з лекцією. З Алексом Щегловитовим ми говорили про те, як досліджують поведінку нейронів, про вирощування штучних міні-органів, наукові пошуки і трохи про біомедицину в Україні.

● «МИ ВИВЧАЄМО ПРЕФРОНТАЛЬНУ ДІЛЯНКУ КОРИ МОЗКУ»

— Ваша лабораторія в Юті вивчає розвиток і функціонування людських нейронів і синапсів, вирощених із плюрипотентних клітин — тобто таких, які можуть «оформитися» в усі типи клітин, крім позазародкових. Наскільки знаю, одне з ваших найбільших досягнень наразі — вирощення «міні-мозку». Що саме слід розуміти під цим терміном у даному разі?

— По-перше, поясню, чому ми вивчаємо синапси. Наразі акумулювалося багато даних щодо того, які саме гени є мутованими за певних захворювань. Учені визначили, що багато мутацій у пацієнтів з аутизмом та уповільненим розвитком є в генах, які кодують протеїни, що експресуються в синапсах. Тому важливо вивчати синапси, те, як вони утворюються й функціонують у нормальних клітинах і тих, що отримані в пацієнтів з мутаціями. Якщо ми бачимо проблеми з синапсами у клітинах пацієнтів, то проводимо подальші експерименти й вивчаємо, як ці проблеми утворюються і як вони можуть призводити до розвитку хвороби. Якщо ми розуміємо цей процес, то можемо на якомусь етапі використати фармакологічний препарат і виправити патологію.

З приводу мозку — ми вирощуємо лише маленьку його частину. Ми намагаємось зрозуміти, як ця частина утворюється, як різні клітини народжуються зі стовбурових і як вони визначають, де повинні знаходитись у певній частині мозку, як взаємодіють одна з одною.

— Про яку саме ділянку мозку йдеться?

— Ми вивчаємо префронтальну ділянку кори мозку, тобто її передню частину. Ми знаємо, що ця частина відповідає за інтелектуальні здібності людини, її можливості до соціальної взаємодії. Вчені показали, що у пацієнтів з психологічними захворюваннями ця частина мозку часто працює ненор-



ФОТО МИКОЛИ ТИМЧЕНКА / «День»

Не штучний інтерес

Як науковець Алекс Щегловитов вирощує і досліджує в США органоїди мозку

мально. Тому важливо чітко розуміти, як це стається.

● ЗРОЗУМІТИ «РОБОТУ» МУТАЦІЙ

— Тобто в дослідженнях ви порівнюєте клітини здорові і з певними патологіями, отримані від пацієнтів?

— Так. Ми вирощуємо нейрони та органоїди кори з людських стовбурових клітин. Часто такі розлади, як аутизм чи інтелекту-

альна недорозвиненість, пов'язані з генетичними недоліками. Ми знаємо ці недоліки, але здебільшого не розуміємо, як вони впливають на роботу клітин мозку. Індуковані стовбурові клітини можна отримати з будь-яких доступних клітин пацієнтів, як-то шкіри чи крові, вони матимуть той самий генетичний склад, що й клітини мозку. Ці клітини дають змогу отримати зразок хворої тканини мозку шляхом клітинних перетворень. Ми порівнюємо властивості клі-

тин, отриманих від здорових людей, і пацієнтів, виявляємо порушення і пробуємо зрозуміти, як виявлені порушення пов'язані з хворобою та які фармакологічні препарати можуть бути використані для компенсації цих порушень.

— Тобто це таке мультидисциплінарне дослідження? Певно, одна людина не може знати до деталей, як виростити клітини і як дослідити патологію.

— Справді. Ми часто співпрацюємо з лікарями, які діагностують пацієнтів, а потім надсилають зразки крові в інші дослідницькі інституції, де ідентифікують мутацію. Коли ми отримуємо діагностику, то знову-таки координуємо нашу співпрацю з лікарем, який бере інший зразок крові або шкіри, що надходить до нашої лабораторії, де клітини трансформуються у стовбурові й потім із них вирощують нейрональні.

● У ПОЛІ ЗОРУ — АУТИЗМ ТА РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУ

— На сайті вашої лабораторії зазначено, що основна поточна мета — проводячи експерименти зі штучними клітинами, дослідити появу певних неврологічних патологій і дію інсуліноподібного фактору росту. Які саме хвороби допоможуть лікувати ці дослідження? На якій вони стадії?

— Справді, ми працюємо з клітинами пацієнтів, у яких діагностовано синдром Фелан-МакДермід, це генетична хвороба, часто пов'язана з аутизмом та інтелектуальною недорозвиненістю. Ми виявили, що у таких пацієнтів нейрони, отримані непрямим шляхом з індукованих стовбурових клітин, мають ненормально функціонуючі синапси. Щоб налагодити роботу синапсів, ми опробували кілька фармакологічних засобів і визначили, що використовуючи інсуліновий гормон, можна здебільшого виправити властивості синапсів у нейронах, отриманих від пацієнтів.

— Головна мета вашої лабораторії — дослідити механізми синапсів настільки, щоб можна було корегувати їхню поведінку. Як ви просувались у цих глобальних планах?

— Багато відомо про те, як розвиваються і працюють нейрональні синапси та які білки в них експресуються. Проте більшість із цих знань було отримано в модельних системах на мишах, щурах, мухах. Ми вважаємо, що в людських нейронах синапси можуть мати трохи інший склад і властивості. Тому ми вивчаємо, як працюють синапси саме в людських нейронах.

Дуже важливо досліджувати людські синапси, бо багато хвороб зумовлені мутаціями в генах, що кодують білки, які експресуються в синапсах. Це означає, що ми повинні досліджувати, як нормальні й мутовані гени впливають на роботу синапсів.

— Чи є якісь законодавчі обмеження щодо ваших дослідів? Як це регулюється?

— Все дуже регульовано. Коли ти береш зразок тканини від людини, то повинен отримати її згоду, проінформувати про те, що дослідники робитимуть з клітинами, які існують потенційні ризики. Якщо людина згодна надати клітини для досліджень, тоді ми їх використовуємо — виключно для дослідів, зазначених у цій угоді.

● «НЕМАЄ ІДЕАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ»

— Яким чином дослідження клітин мозку можуть допомогти у лікуванні, попередженні інсультів? Адже зараз це поширена причина смерті людей, втрати дієздатності.

— Думаю, загалом це може допомогти, але наша лабораторія займається іншими дослідженнями. Інсульти пов'язані з розривом судин у мозку, кров «заливає» мозок, що призводить до загибелі його клітин. У цьому плані вчені досліджують можливості використання деяких клітин для трансплантації. Наприклад, у Стенфорді провели дослідження, під час якого трансплантували нейрональні клітини-прекурсори в місце інсульту і спостерігали зменшення симптомів. Тож, гадаю, це один із можливих напрямків розвитку при пошуку лікування у разі інсульту.

— За методиками, які ви використовуєте, працюють і вчені з інших інституцій, наприклад, у квітні цього року медіа повідомляли про успішні досліди в Каліфорнії, до



цього — у Гарварді. Як ви комунікуєте з колегами, які працюють у цій темі? Ви радше конкуренти чи союзники?

— У науці ми починаємо розуміти щось не завдяки якійсь одній праці, а завдяки низці робіт, які акумулювалися з часом. Коли щось не підтверджується, це зникає еволюційним шляхом. Багато лабораторій працюють над подібними проблемами. Нерідко ми відвідуємо одні й ті самі конференції, де спілкуємось, слухаємо доповіді одне одного. І якщо бачимо потенціал, можемо співпрацювати, налагоджуємо контакти.

Немає ідеального експерименту. Завжди його можна чимось оптимізувати, постійно з'являються нові технології, нові ідеї, які базуються на нових результатах. Треба постійно обмінюватися інформацією.

Разом з тим у науці багато важить конкуренція. Зазвичай найбільше вшанується той, хто опублікував дані першим — як і в журналістиці, скажімо. А наука — одна з найконкурентніших галузей.

— Що може дати вирощення повноцінного головного мозку? Це має бути дуже складно, адже потрібно зробити при пересадці так, щоб він взаємодіяв зі спинним мозком. Науковці розв'язують цю задачу?

— Це радше наукова фантастика. Зазвичай ти займаєшся вивченням конкретної проблеми. І тільки якщо для її розв'язання потрібно виростити цілий мозок, ти думаєш, як це зробити.

Наскільки я знаю, деякі лабораторії намагаються виростити органоїди, які будуть більш-менш схожими на певні частини мозку, а потім вони пробують поєднати ці частини разом. Це важливо, щоб, наприклад, дослідити, як формуються зв'язки у мозку, як клітини з однієї частини мозку мігрують в іншу, як сигнали в одній частині мозку передаються в інші частини мозку і з якою ефективністю це відбувається. Це фундаментальні питання. Щоб відповісти на них — так, можна поєднати органоїди окремих частин мозку. Але, знову-таки, ми маємо брати до уваги, що це далеко не мозок, а лише модельна система, яка відтворює тільки деякі процеси у мозку.

● **ВІРДЖІНІЯ, СТЕНФОРД, ЮТА**

— Хто входить до вашої команди в лабораторії? Який механізм її фінансування?

— У моїй лабораторії сім співробітників. Здебільшого це студенти, але також є наукові асистенти і наукові співробітники. Різні люди відповідають за різні проекти або різні частини одного проекту.

Більшість проектів лабораторії фінансується урядом Сполучених Штатів, деякі — університетом і штатом Юта.

— Загалом як ви почали працювати в США?

— У Сполучених Штатах я працюю з 2007 року. Отримав кандидатське звання в Україні 2006 року й після цього поїхав за кордон, щоб набути додаткового досвіду. Спочатку я працював в Університеті Вірджинії, де проводив дослідження в лабораторії Едварда Переза-Ресса. Едвард — дуже відомий учений, він клонував гени низькопорогових кальцієвих каналів, у його лабораторії я досліджував властивості цих каналів.

Але вчений завжди має замислюватися над тим, що далі, на які питання ще потрібно знайти відповіді, що на часі і що він може робити в цьому плані у своїй власній лабораторії. Тож після двох років в Університеті Вірджинії я аплікувався до лабораторії Рікардо Долмечча в Стенфорді, щоб вивчати властивості людських нейронів, отриманих зі стовбурових клітин. Я переїхав у Стенфорд 2009 року і провів там близько п'яти років. Це був дуже продуктивний час, я багато чого навчився, зокрема нових технологій, опублікував статті. Я бачив, що те, чим я хочу займатися в майбутньому, на жаль, не розвинуто в Україні. Тут я не мав би можливості проводити такі дослідження. Тож почав шукати роботу в Америці і знайшов її в Університеті штату Юта, де зараз і працюю у своїй лабораторії.

— Чому саме вас зацікавило вирощування людських нейронів та органоїдів?

— Коли я приїхав в Америку 2007 року, тоді якраз вийшла у світ стаття про те, що стовбурові клітини можна отримати з будь-яких клітин шляхом активації певних



транскрипційних факторів. Я зрозумів, що ця новітня технологія має велике майбутнє. Знову-таки, ми можемо отримувати клітини від пацієнтів і конвертувати їх у стовбурові, а потім досліджувати захворювання, які не могли досліджувати раніше. Коли бачиш перспективу, то йдеш цим шляхом.

● **«УКРАЇНА МАЄ ВЕЛИКІ ПЕРСПЕКТИВИ, АЛЕ Ж ПОТРІБНА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВИ»**

— Ви кажете, що не могли б досліджувати цю тему в Україні, але ми спілкуємось у Києві, під час форуму, присвяченого секвенуванню РНК і вирощуванню органоїдів. Ви бачите тут формування певного поля, де можна було б займатися такими питаннями?

— Я люблю Україну, у мене тут багато друзів, рідних людей. Завжди з великим задоволенням повертаюсь до України. Коли мене запрошують виступити тут з доповіддю, я ніколи не відмовляюсь. Я дуже здраів, коли побачив на форумі стільки молоді, яка цікавиться наукою. На цій конференції демонструється передова наука. І я бачу, що люди цікавляться цим, ставлять запитання, причому дуже цікаві. Тобто люди відстежують сучасні методи, розуміються на тому, що відбувається у світі. Гадаю, Україна має великі перспективи в цьому напрямку, тут багато розумної молоді, яка цікавиться наукою.

Мені здається, те, чого не вистачає, — це підтримка з боку держави, додаткове фінансування. Це про те, що свого часу відбулося в Китаї. Ще в 1990-х у них не було жодної науки, але потім держава почала надавати фінанси, щоб повернути науковців з інших країн до Китаю. Це надало вчешні можливості робити в Китаї те саме,



чим вони займалися в інших країнах. Це надзвичайно підвищило рівень науки в Китаї, зараз там стрімко розвиваються технології, здійснюється багато лабораторних досліджень. Це хороший приклад того, як можна підтримувати науку та розвиток інноваційних технологій.

Бачу, що це потроху робиться і в Україні. Євросоюз підтримує наукову молодь з України, вони надають фінансову допомогу, щоб молодь могла поїхати до більш розвинутих країн, навчитися там чогось, потенційно повернутися до України і робити такі самі дослідження тут. Але, знову-таки, коли люди повертаються, вони не можуть робити те саме в Україні, бо тут немає відповідної інфраструктури.

Я співпрацюю з Науковим товариством імені Тараса Шевченка у Сполучених Штатах і фондом Костюка, які щороку вручають премію Платона Костюка (видатний фізіолог, свого часу очолював Інститут фізіології НАН України, створив наукову школу з молекулярної та клітинної фізіології. — Авт.). Ця премія надається українським студентам, які проводять інноваційні дослідження в біомедицині. Цю премію вручають уже сім років. Люди подають аплікації, а іноземні спеціалісти оцінюють їх та обирають найкращі роботи. Я беру участь в оцінюванні аплікацій, і щороку вони стають сильнішими. Торік серед тих, хто одержав премію, був дослідник із Сум (Романа Москаленка із Медичного інституту Сумського державного університету нагородили за дослідження деяких законмірностей перебігу хелікобактерної інфекції. — Авт.), загалом лауреатами ставали співробітники різних установ: Інституту фізіології імені Богомольця, Інституту молекулярної біології і генетики, Інституту біохімії імені Палладіна. Це показує, що розвиток науки відбувається не тільки в Києві і не в одному інституті. Але ж, щоб це було на рівні, потрібна підтримка.

— За що саме зазвичай присуджується премія?

— Як правило, це не проекти. Коли людина аплікується, то описує те, що вже зробила, свій внесок у певний проект і напрямок досліджень у найближчому майбутньому. Наприклад, один із лауреатів досліджував хворобу Альцгеймера в колаборації з іншою лабораторією, якщо не помилюся, в Німеччині. Науковці отримували зразки для аналізу, проводили ці аналізи в Україні й у підсумку разом із німецькими дослідниками опублікували статтю.

— Ви згадали про хворобу Альцгеймера, яка сьогодні теж становить велику проблему. Це входить у коло інтересів вашої лабораторії?

— Зараз у Сполучених Штатах надають великі кошти на такі дослідження, на дослідження цієї проблеми. Багато людей страждають на хворобу Альцгеймера. Населення старіє, дедалі більше людей доживають до, скажімо, 80 чи 90 років, а ця хвороба часто з'являється у старшому віці. Думаю про те, щоб розвивати проект, який був би пов'язаний з цією проблемою, але наразі це лише плани.

Взагалі проблема хвороби Альцгеймера існує тривалий час, її досліджували на різних рівнях, на зразках, отриманих від пацієнтів, на багатьох тваринних моделях, проведено чимало клінічних дослідів. Але наразі немає жодного фармакологічного засобу, який би вилікував цю хворобу. Втім, надтемою продовжують активно працювати в багатьох лабораторіях.



Вадим РИЖКОВ, «День», Дніпро

Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара відзначає своє 100-річчя. До «золотого» ювілею університетські вчені підготували низку видань, які висвітлюють історію цього наукового та навчального закладу. Адже довгі роки замовчувався той факт, що університет був заснований у період Гетьманату Павла Скоропадського. Саме гетьманський уряд за короткий період свого існування прийняв доленосне рішення, якого багато років добивалися від російського царату місцеве самоврядування та культурна громадськість тогочасного Катеринослава.

Дослідженням історії альма матер майже тридцять років займається професор кафедри теоретичної фізики ДНУ Варфоломій Савчук. У сферу його різнобічних наукових інтересів входить не тільки фізика, а й біологія, а також історія науки. За результатами своїх історичних досліджень вчений навіть захистив докторську дисертацію. Про складну долю ДНУ ім. О.Гончара — вишу, в якому навчалися майбутні вчені з світовими іменами, відомі письменники, ракетники та політики, які визначали долю України, — професор В. Савчук розповів кореспонденту «Дня».

● «МІСЬКА ДУМА УХВАЛИЛА РІШЕННЯ, ЯКЕ ЗАСУДЖУВАЛО ПОЗИЦІЮ РОСІЙСЬКОГО УРЯДУ»

— «Біограф» нашого міста український історик Дмитро Яворницький писав, що ідея створення університету з'явилася ще під час заснування Катеринослава.

— Дмитро Іванович був правий. Ще у 1784 році вийшов наказ імператриці Катерини II, де вона «повелевает учредить» у губернському місті Катеринославі університет. У нас зазвичай не звертають уваги ще на один дуже цікавий момент. Там було сказано, що університет призначався не тільки для тих, хто живе у Російській імперії, а й для православних, які живуть поза її межами. Тобто планувався такий університет, у якому могли би навчатися студенти з Балкан. Цю ідею в подальшому реалізували в Новоросійському університеті в Одесі, де навчалися болгары, серби та інші. У Катеринославі запросили відомих професорів із Росії та європейських країн. Але все це трималося на одній людині — на князі Потьомкіні, і коли він помер, а незабаром і сама Катерина, то новий імператор Павло I поставив на цьому хрест. Навіть місто перейменував на Новоросійськ. Але від тих часів у нашій бібліотеці залишилися справжні раритети — книги, які підготували для майбутнього університету. Невідомо, чи це похідна бібліотека Потьомкіна, чи ні — є різні версії, але стародруки залишилися. Вони написані кількома мовами, є описи, зроблені Є.М. Саминським. У радянські часи до нас навіть приїздила комісія з АН СРСР. Хотіли забрати ці книжки, але не знайшли, бо в бібліотеці тоді були погані умови, і вони десь лежали, завалені стосами інших книжок.

— Таким чином, ідею створення університету було покладено під суцню на довгі роки?

— Хоч як би там було, коли святкували сторіччя міста Катеринослава у 1887 році, в місцевих газетах писали: «Ми не повинні

Університет, народжений Гетьманатом

Професор Варфоломій Савчук — про складну долю ДНУ ім. О.Гончара

забувати, що князь Потьомкін збирався заснувати університет. Якби це здійснилося, то наше місто розвивалося б по-іншому». Тобто ця думка взагалі-то не покидала катеринославців. Були й неодноразові спроби створити різні виші. Але конкретні риси університетський проект набув, починаючи з 1913 року. Тут слід відзначити, що наприкінці XIX сто-

думка перевести його в Катеринославі. З серпня 1915 року було прийнято рішення міської думи, щоб клопотатися про переведення хоча б одного факультету — фізико-математичного. Але за день, 4 серпня, вирішили клопотатися про переведення усього Варшавського університету. Одночасно не полишали й думку про створення власного університету.



“ Той факт, що наш університет був заснований під час Гетьманату П. Скоропадського, тривалий час замовчувався. Останніми роками вже написана правда історія ДНУ ”

ліття розпочався бурхливий розвиток промисловості — на Катеринославі знайшли залізну руду та вугілля. І закуткове містечко, де побудували залізничний міст через Дніпро, що з'єднав Донбас і Кривбас, почало швидко зростати. На початку XX століття у місті вже проживало ориєнтовно 200 тисяч людей — це дуже багато, як на той час. І ось у цьому промисловому краї спочатку з'явилося Гірниче училище у 1899 році, а згодом і Гірничий інститут. Сюди приїхали професори університетського рівня. Вони ініціювали організацію у 1901 році Катеринославського наукового товариства, завдяки якому виник природничо-історичний музей ім. О. Поля, художній музей — це все його заслуга. У 1913 році професори Гірничого інституту разом із представниками місцевого самоврядування вирішили порушити клопотання про відкриття Вищих жіночих курсів, які працювали би за університетською програмою. Під це клопотання було зроблено проект статуту, навчальні плани і програми. Все це відіслали до Петербурга, але клопотання загубилося в бюрократичній «машині», бо розпочалася Перша світова війна. З іншого боку, коли в зону воєнних дій потрапив Варшавський університет, то відразу з'явилася

Хоча цар дуже обережно до цього ставився. Наприкінці XIX — на початку XX століття у Російській імперії було усього 11 університетів, і за цей період було відкрито лише один університет у Саратові. Правда, відкрили ще відділення Петроградського університету в Пермі — все, більше нічого! Є свідчення, що Микола II якось сказав: університети Російській імперії не потрібні, а потрібні середні технічні й сільськогосподарські школи. І це стало дороговказом. Тому депутація, яку відправили до Петрограда з міської Думи, повернулася ні з чим. Їй сказали, що університет Варшавський переведуть до Ростова. Це навіть призвело до звинувачень від членів делегації міського самоуправління, але всі розуміли, що треба щось робити. 13 жовтня 1915 року міська Дума прийняла дуже цікаве рішення, яке засуджувало позицію російського уряду, що суперечить розвитку міста. Відзначалося, що така позиція урядовців шкодить не тільки Катеринославу, але й державі в цілому.

● «ЦЕ ЛИСТУВАННЯ ЗА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ТРИМАЛИ У СПЕЦХРАНІ»

— Чому міська влада Катеринослава проявляла таку наполегливість?

— Бо була гостра потреба в різних спеціалістах. Потрібні були, зокрема, медики, адже йшла війна. Потрібні були спеціалісти з математики, фізики, біології, геології, хімії. Тому в поле зору катеринославців незабаром потрапив Юр'ївський (Дерптський) університет — до нього теж наближався фронт. Перше, що зробили, — запросили делегацію з Юр'ївського університету: приїдьте, подивіться на умови. Приїхали два професори — їх водила міська адміністрація, показувала ті будинки, де можна розташуватися. Обіцяли виділити гроші — до речі, доволі великі суми — на спорудження нових будинків і на фінансування потреб. Оцінка з боку гостей була дуже висока. Майбутній академік Тарановський, який згодом став першим деканом юридичного факультету, виступив із великою промовою на раді Юр'ївського університету: «Катеринославу пропонує нам прекрасні, можна сказати, блискучі умови. Не підлягає сумніву, що з погляду створення нового осередку освіти на місці евакуйованого є всі переваги. Катеринославу належить блискуце майбутнє. Це місто може і буде мати свій університет». Ось так відгукувався Ф.В. Тарановський.

Але, на жаль, катеринославській депутації знову було відмовлено, і досить жорстко. Було сказано, що навіть не планується відкривати у Катеринославі університет. Тепер, після другої відмови, основним стає план створення свого університету, але як? 18 березня 1916 року міською думою було прийнято рішення клопотатися про відкриття політехнічного інституту, медичного й природничого факультетів. На це вирішили асигнувати півтора мільйона карбованців із місцевого бюджету кожного року. Одночасно виділили гроші на побудову нових корпусів.

У цей час міністром народної освіти був граф Ігнат'єв, більш ліберальна і передова людина, до якої був прихильний Володимир Вернадський. Несподівано в Катеринославі надійшло повідомлення про відкриття Вищих жіночих курсів із двомо факультетами — медичним і фізико-математичним. Відкриття ВЖК було пов'язано з потребами фронту, необхідністю підготовки лікарів та медсестер. Тут є ще один цікавий момент — у Катеринославі 1915 року приїхав цар Микола II і йому подарували... флакон йоду, який був вироблений вперше у Російській імперії на експериментальному заводі за реакціями, які винайшли катеринославські вчені — професор Писаржевський і його учень Аверкієв. Це справило враження на царя, бо з початком війни Німеччина перестала постачати у Росію такий необхідний антисептик, як йод. Тепер на Чорному морі добували водорості філофори, спалювали, і заводик у Катеринославі виробляв розчин йоду, потрібний госпіталям. Це все окриляло місцеву владу, яка знов почала клопотатися про відкриття університету. І хоча держава посилалася на нестачу грошей, місто відповідало: гроші у нас є, знайдемо! Давайте дозвіл!

Але слідом грянули революційні події, цар зрікся престолу і до влади прийшов Тимчасовий уряд. Володимир Вернадський, який був товаришем міністра освіти, підтримав ідею розвитку Вищих жіночих курсів, на яких, до речі, навчалися й чоловіки.

Він допоміг вирішити питання про перехід Вищих жіночих курсів у підпорядкування Товариства сприяння жіночій освіті, що підвищувало його статус. Наприкінці 1917 року Катеринославі захопили більшовики. У цей же час місто визнає за доцільне створення Катеринославського університету на базі ВЖК. Більшовики перебували у місті недовго — на початку квітня 1918 року в місто вступили німці й австрійці. Незабаром в Україні було встановлено Гетьманат. За часів П. Скоропадського у Києві було створено комісію з учених установ та вищої школи під керівництвом В.І. Вернадського. Міська влада Катеринослава починає активне листування з цією комісією про перетворення Вищих жіночих курсів на університет. Цікаво, що цю переписку за часів радянської влади тримали у спецхрані. Ось, подивіться мій зошит із виписками, які я зробив з архівних матеріалів. В зошиті навіть закреслено номери сторінок архівної справи. Це не я зробив. Мені надіслали ці матеріали з Києва, і я міг працювати з ними тільки у першому відділі. Зошит не можна було брати додому. Така утаємниченість була пов'язана, мабуть, із тим, що це стосувалося самостійної України, гетьмана П. Скоропадського та його уряду. Мені повернули цей зошит, коли була вже незалежність.

У листі від 20 травня 1918 року, який місцева влада відправила до гетьманського уряду, йдеться про те, що раніше, за часів Російської імперії, неможливо було добитися створення університету. А зараз, при незалежній Україні, з'явилася така можливість. Тому губернська земська управа звертається до міністерства освіти з відповідним проханням. Уже 28 травня було створено опікунську раду університету, а 14 червня Товариство сприяння вищій освіті й директор Вищих жіночих курсів професор Лебедев просять підтримати створення університету. 28 червня Дума підтримує це клопотання, затверджує проект статуту, і 4 липня проект надходить до комісії Вернадського, яка в Києві займалася питаннями вищої освіти та наукових установ. До Києва знов їде делегація з Катеринослава. Засідають 9 липня і виносять рішення про підтримку, якщо місто підтвердить свої фінансові зобов'язання. В той же день (!) місто телеграфом підтверджує свої зобов'язання. 11 липня збирається комісія і затверджує рішення про створення Катеринославського університету, але не державного, а приватного.

Університет з'являється не тільки як приватний, а й з російською мовою викладання. Це пояснюється тим, що основні викладацькі кадри були російськомовними, але була одна умова — відкриття українських кафедр. Усього за статутом мало бути 75 кафедр, серед них і українознавчі кафедри з викладанням українською мовою. Згода викладати історію України дав відомий історик Дмитро Яворницький.

Утім, голова «Просвіти» Іван Труба надсилає листа у міністерство народної освіти, в якому він заперечує створення російського університету і просить створити український. На це була дуже цікава відповідь. Йому пояснюють, що створити український державний університет немає можливості, оскільки немає фінансування, не-

ФОТО ТАРАСА ПОШИВАЙЛА



В Опішні експонується кераміка Цвітного

ВРАЖЕННЯ

Ознакою гончарства цього осередку була не мальовка, а досконалі форми й лаконічна ємність декору

Жанна НЕВКРИТА,
інформаційна служба
Національного музею-заповідника
українського гончарства

Цвітне... Зелені коси садів цього невеликого села на Кіровоградщині століття вплели в густі місцеві ліси й розвіяли вітрами дужого степу. У час першого поселення (наприкінці XV — на початку XVI століття) на цій території назавжди оселилася Воля. Неприборканий дух справедливого права на вільне й щасливе життя принесли в ці краї селяни-втікачі, що шукали в Подніпров'ї порятунку від утисків литовських і польських феодалів. Тут народилася козацька рішучість, яка згодом підняла всю Україну в подіях Коліївщини й Холодного Яру. Тут народилося й гончарне ремесло, що з роками перетворило козацьке Цвітне на один із найпотужніших і найвідоміших гончарних осередків України, що досі має «невицвілу» національну пам'ять...

Гончарство Цвітного унікальне своєю самобутністю. Природно, що поклади високоякісної глини сприяли стрімкому розвитку промислу, а талант місцевих умільців ширився далеко за край.

Цвітненських гончарів знали як універсальних майстрів: місцевий матеріал був придатним до виготовлення всіх форм посуду й декоративної скульптури. Неповторність Цвітного найбільш колоритно проявилася наприкінці XIX — на початку XX століття. Прикметно, що ознакою гончарства цього осередку була не мальовка, а досконалі гончарні форми й лаконічна ємність декору, яким частіше виступали кольорові поливи зі стриманими ритованими лініями чи кривульками. Хоча місцеві жителі славилися багатими традиціями настінної мальовки своїх осель, цвітненський посуд вирізнявся своєю монолітністю й водночас яскравістю, яку надавали місцеві глини.

За фіксуванням відомої дослідниці регіонального гончарства Лариси Кулінич, у різні роки в Цвітному працювали окремі майстри (Іван Сухий, Марія Воруй, Федір Гордовий, Олександр Гостровер-

хий) і династичні гончарські родини, серед яких Іван і Григорій Суржико; Купріян, Дмитро, Оксана, Олександр Комар; Марко та Василь Кучеренки, Марко та Агей Койди; родини Бабич, Вілоус, Головки, Гончаренки, Кабак, Левицькі, Лехані, Малини, Пономаренки, Слісаренки, Свороби, Соколовські, Хлівицькі, Цима та інші.

Про спорідненість цвітненської й опішнянської гончарної традиції свідчить той факт, що майстри Цвітного приїжджали на навчання в Опішнянській школі майстрів художньої кераміки. Зокрема, один із найбільш відомих гончарів — Агей Койда — після навчання впродовж 1937—1939 років розпочав пристосування художніх прийомів опішнянських майстрів до цвітненського гончарства, а також уведення мальовки на виробі цвітненських майстрів.

Гармонія цвітненської творчості сколихнулася в 1930-х роках, коли в селі з'явилася артіль. Об'єднання місцевих жителів тривало складно. Поступово самобутня гончарська традиція краю загубилася у світах разом з майстрами, що тікали чи виїжджали з Цвітного. Кустарі, які залишилися, були змушені прийняти художні вимоги артілі, а вдома творити за волею серця.

Скрутність самобутньої творчості поглибилася економічними труднощами й стандартизацією планового промислового виробництва

1980 — 1990-х років — гончарство краю поступово загасло...

Понад 20 років тому Цвітне стало об'єктом етнографічної розвідки співробітників Національного музею-заповідника українського гончарства. У червні 2018 року співробітники закладу знову вирушили в керамологічну експедицію, аби зафіксувати ті спогади, думки й артефакти, які ще відлітали.

Нині в Музеї гончарства триває Національна виставка творів кераміки Цвітненського гончарного осередку з фондів колекцій музеїв України. Експозиція презентує майже 300 творів кераміки зі фондів Музею-заповідника, Кіровоградського обласного художнього музею та Олександрівського районного краєзнавчого музею. Розмаїття форм традиційного гончарного кухонного та столового посуду представляють горщики, глечики, сліпки,ринки, миски, баянки, тикви, барила, макітри, чашки, вази, а також декоративна зооморфна скульптура й глиняні погруддя. Експозицію доповнюють постери, що відтворили унікальні світліни гончарного виробництва Цвітного.

Виставка в Опішні — виняткова мистецька подія, яка дає нагоду поринути в час розквіту одного з найбільших осередків традиційного гончарства Центральної України.

РЕЗОНАНС

Відгук на статтю Ігоря Лосєва «Паніка п'ятої колони» («День» № 185-186 від 12 жовтня 2018 року)

Упродовж чотирьох років Визвольної Війни України з російськими окупантами і їх поплічниками, Росія і її колаборанти всередині України весь час змінюють тактику. Зустрівши неочікувано сильний військовий опір, і розуміючи, що навіть при великому бажанні російським окупантам не вдасться застосувати тут, в Україні, в центрі Європи, їхню улюблену тактику — бомбити мирні міста, так, як росіяни це робили в Чечні і зараз у Сирії. Так от, вони вдаються до

іншої своєї улюбленої тактики, відшліфованої сотнями років досвіду ахрарки-нквд-кГБ-ФСБ. Треба деморалізувати та демобілізувати противника, зробивши його нездатним чинити опір. Найкраще до того надаються телеканали, більшість з яких, на жаль, досі перебувають у руках осіб, які є ворожими до Української Нації і Української Держави. Тому, шановні, тримаймо порох сухим і кожен на своєму місці тримаймо свій фронт, особливо інформаційний, і тут, у тилу, він не менш важливий, ніж там — на фронті. Все буде Україна!

Facebook-користувач
Світлана МИХАЛЮК

Краєзнавчий вимір історії

Нещодавно побачила світ книга Миколи Вавренчука «Нариси визвольної боротьби. Волинь»

УКРАЇНЦІ — ЧИТАЙТЕ!

Василь ФЕДЧУК, Луцьк,
ілюстрацію надано автором

Ми часто більше знаємо про історію далеких країв і міст, ніж про свою малу батьківщину. Тут є різні причини. Одна з них — відсутність відповідної художньо-документальної літератури. Науковці, вчителі, краєзнавці Рожищенського району, що на Волині, останніми роками чимало зробили, щоб заповнити цю прогалину. Свого часу гарний початок поклав ветеран освітянської ниви, літератор, мій колишній вчитель Степан Курило-Шванс, який написав роман-трилогію про село Доросині. Згодом краєзнавець із приміського села Єлизаветина Леонід Козярчук порадував читачів виданням книги «Сторінки історії містечка Рожище», над якою плідно працював десять років. У ній він зібрав відомості про майже 700-літню історію населеного пункту над Стиром. Про ближчі до нас усіх події оповів уродженець цього краю — доктор політичних наук, професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Валентин Малиновський. Свої спогади науковець і безпосередній учасник тих буремних подій назвав «Становлення і діяльність Народного Руху в Рожищенському районі».

А книга краєзнавця з села Кияж Миколи Вавренчука «Нариси визвольної боротьби. Волинь» (у ній 330 сторінок) ще пахне друкарською фарбою. Вона нещодавно побачила світ у видавництві «Терен», як і минулорічна його хронікальна розвідка «Вірні присязи», — про 1500 учасників національно-визвольної боротьби в цьому ж Рожищенському районі.

Всі названі книги були представлені на презентації «Краєзнавчий вимір історії», що відбулася в районному домі «Просвіта». Перед зацікавленою аудиторією виступили автори цих видань. Найбільше запитань отримав Микола Макарович. Він присвятив свої дослідження жертвній звитязі воїнів УПА та усім, хто їм допомагав у боротьбі з двома режимами — німецьким та радянським — за свободу і незалежність України. Краєзнавець Вавренчук, зокрема, розповів: «Моя книга складається з двох частин. Перша — це спогади-щоденник повстанця Олексія Пархомчука з села Рудка-Козинська. Його псевдо «Чумака», він певний час був районним провідником. Цей щоденник Олексій писав протягом 1951—1966 років, продовжуючи перебувати в підпіллі. Ці рукописи — десяток шкільних зошитів у клітинку, різної товщини — випадково віднайшов у придбаному вулику в жительки Трилісець мешканець села Іванчиці Степан Самосик через три десятки літ після того, як вони були написані. Дізнавшись, що я працюю над темою національно-визвольних змагань у нашій області, він передав рукописи «Чумака» спочатку мені для ознайомлення, а потім і можливого їх друку».

Вперше скорочений варіант спогадів був опублікований у



2013—2014 роках на сторінках районної газети «Наш край». Нинішня публікація у цій книзі вже без правок і скорочень. Хоча наголосити: автор спогадів подає події визвольної боротьби 30—50 років XX століття в яскравому, невимушеному та емоційному стилі. Співпереживаючи повстанцям — воїнам УПА, гадаю, що читач уже не зможе залишатися байдужим до свого власного минулого».

Друга частина цієї книги складається з нарисів, які Вавренчук написав на основі маловідомих досі матеріалів. Подам їх назви: «Хто ти, секретар райкому комсомолу Зварич?» (він працював майже чотири роки як розвідник на УПА), «Зигзаги долі зв'язкового «Чорновуса» (про 17-річного Антона Костюка, який виконував доручення командира групи «УПА — Північ» Івана Литвинчука — «Дубового»), «Останній патрон» (про жителя села Тристеня Власа Хомика — господаря кривки — та повстанця Левка Романюка)».

На закінчення розповіді Микола Вавренчук сказав: «Радую мене, що книга «Нариси визвольної боротьби. Волинь» побачила світ напередодні Дня створення Української Повстанської Армії».

Присутні на презентації позитивно оцінили творчу працю краєзнавця і побажали успішного завершення та виходу в світ наступної книги — про рідний йому Кияж, якому в цьому році виповнюється 545 років від першої писемної згадки в Луцькому Євангеліє другої половини XIV століття.

Начальник відділу культури Рожищенської райдержадміністрації Тетяна Новосад, яка модерувала цю розмову, запропонувала на базі будинку «Просвіта» створити краєзнавчий клуб, щоб регулярно знайомити мешканців міста з новинками літератури про Волинь та населені пункти району. Адже матеріалів є чимало: місцева газета багато років активно веде рубрику «Люби свій край». Ідею пані Тетяни присутні схвалили. І тепер засідання творчого клубу відбуватиметься щоквартально.

P.S. В обласній науковій бібліотеці імені Олени Пчілки мені надали довідку, що в краєзнавчому відділі цієї книгозбірні нині для читачів уже є понад сто видань про історію міст і сіл Волині. Більшість з них було видано в обласній друкарні, коли її колектив очолював палкий книголюб, патріот краю Дмитро Головенко.

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Дмитро ПЛАХТА, «День», Львів
Фото надані
Назаром ГРАБОВСЬКИМ

На операційному столі — тяжкопоранений боєць. Його привезли з передової. Відразу почали готувати до хірургічного втручання. Без нього йому не вижити. Операція почалася. У руці хірурга скальпель. Навколо в операційній тиша аж бринить. Періодично її порушують звуки вибухів та пострілів, які лунають із передової.

Цих вибухів не чути на іншому кінці країни. Дехто навіть воліє робити вигляд, що цих пострілів і зовсім немає. Однак є ті, хто їх досі відчуває і чітко пам'ятає. Наприклад, львівський кардіохірург Назар ГРАБОВСЬКИЙ, якому добре знайомий відгомін пострілів у операційній.

Уже майже десять років він рятує життя хворих з недугами серця. Продовжує це робити і зараз, працюючи у Львівському кардіологічному центрі. Та серцем і здоров'ям пацієнта на операційному столі його професійна зона відповідальності не обмежується. Адже 36-річний медик очолює кардіохірургічне відділення з досить-таки численним колективом.

Наша розмова з лікарем мимоволі вийшла про два різних дні з його життя. Перший — робочий будень у кардіологічному центрі, кульмінацією якого є операція. Другий — день, проведений на війні, де Назар Грабовський разом з іншими військовими медиками рятував людей і «зшивав» країну.

● РОБОЧИЙ ДЕНЬ ХІРУРГА-ЗАВІДУВАЧА

Робочий день лікаря Грабовського як керівника відділення розпочинається рано-вранці. О пів на дев'яту він приїжджає на роботу й поринає у вир організаційних моментів та оглядів пацієнтів. Консультації, наради, вирішення нагальних питань. А тим часом хворого повезито до операційної... Хірург цілковито зосередився на майбутній операції, до якої вже приготувалися асистенти.

«В операційну ти заходиш часом на великому стресі, а деколи більш-менш спокійний. Але за перших півгодини операції вже переважно розслабляється», — описує Назар початок найтривалішого і найскладнішого відрізка свого робочого дня. Операція здебільшого триває до опісля обіду. Потім завідувач займається рештою хворих, погоджуючи лікування з їхніми лікарями і розбираючи різні нестандартні ситуації.

«Коли звичайно закінчується робочий день? — з усміхом перепитує Грабовський. — Немає «звичайно». Щодня по-різному. Дуже рідко, коли це трапляється раніше за сьому вечора».

● «ОПЕРАЦІЮ МОЖНА ПОРІВНЯТИ З РОБОТОЮ СКУЛЬПТОРА»

Розумію, що ми побіжно пролетіли кульмінаційний момент роботи кардіохірурга. Починаю розпитувати про підготовку до операції.

— Як щодо психологічного фактору?

— Це не хвилюючий момент. Хоча операція — це завжди великий стрес. Але організм хірурга вже сам входить у стан того стресу і робить операцію. Перш ніж зайти в операційну — хірург чітко знає, що, як і де він повинен робити. Картина складена заздалегідь.



Ліворуч на фото — кардіохірург Назар Грабовський

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

«Війна додала мені сміливості...»

Львівський кардіохірург Назар ГРАБОВСЬКИЙ — про хірургію і події на сході як операцію на серці України

Операцію для хірурга можна порівняти зі своєрідним станом трансю. У свідомості хірурга в цей час не має бути жодних сторонніх думок. Під час тих п'яти-шести годин немає місця ні для голоду, ні для будь-чого іншого. Перед тобою лише операційний стіл, пацієнт та поставлене завдання. Якщо все йде за планом, то певним чином це стає не дуже усвідомлюваним, а належно автоматизованим процесом. Ви ж, коли їдете автомобілем, то не замислюєтесь про те, як натискаєте педалі? Ви просто це робите. Так само і хірург оперує.

Хіба що виникають якісь позаштатні та форс-мажорні ситуації. Вони вимагають швидких і правильних рішень.

— Із чим би порівняли роботу хірурга? Максимальна точність і вивіреність дій. Є щось від математики?

— Хіба від геометрії. Для хірурга особливо важать уява і можливість передбачити той чи інший нюанс. Наприклад, треба розуміти, під яким кутом має лежати шунт, який ти пришиваєш до серця. Розрахувати його довжину.

Операцію можна порівняти з роботою скульптора. До прикладу, потрібно зробити пластику серцевого клапана. Хірург повинен різні шматочки сполучної тканини зліпити до купи так, щоб вони стали герметичними і добре функціонували. Ось тут хірург, наче скульптор, працює над своєю скульптурою. Уявляє, як це має бути, і робить.

Також є авторські операції, які далеко не кожен хірург повторить. Для них необхідно мати особливо розвинуту уяву: бути водночас трохи і художником, і математиком, і скульптором.

● ОПЕРАЦІЯ ТРИВАЛІСТЮ В 21 ГОДИНУ. БЕЗ ПЕРЕРВИ

— Мав нагоду зауважити: якщо операція пройшла успішно, то навіть на виснаженому обличчі хірурга можна побачити певну внутрішню усмішку...

— Так, попередні висновки можна зробити після операції. Та в післяопераційному періоді можуть виникати ситуації, на які лікарі не можуть впливати, навіть якщо вони знають, на які ризики варто чекати у прооперованого пацієнта. І вони не завжди пов'язані з роботою серця, а залежать від того, в якому стані інші органи та системи людського організму. Проте лікарі роблять все можливе, щоб дізнатися якомога більше про стан здоров'я пацієнта перед операцією, щоби ефективно попереджати ускладнення й мінімізувати їхню кількість.

Пацієнтам потрібно пояснювати перед оперативним втручанням, які ризики у них є і чого варто очікувати. Наприклад, у пацієнта аневризма судини, яка кровопостаचाє головний мозок. Пацієнт повинен розуміти, що хай би як лікарі контролювали тиск і коригували лікування, ця аневризма може тріснути будь-коли і може статися інсульт.

— Операцію завершено. Як відчуття і настрої?

— Знаєте, рідко коли операція завершується, а хірург виходить з операційної і думає, що йому робити далі. Одразу після операції звичай думок немає жодних. Треба 30 — 40 хвилин, щоб вийти з того стану. Вся справа у виснаженні людського організму. Відомий кардіохірург Володимир Бураковський якось сказав, що далеко не кожен хірург може стати кардіо-

хірургом. Бо для цього потрібно, щоби поєднувалися гострий розум і надзвичайно міцне здоров'я. Здебільшого кардіохірургічні операції довготривалі. Не всім до снаги так довго оперувати і при цьому не їсти, не пити й нормально все це переносити. А оперувати доводиться деколи й двічі на день.

— Яка у вас була найбільш довготривала операція?

— 21 година. Без перерви. Формування спленоренального анастомозу за портальної гіпertenзії. Це судинна операція, не зовсім кардіохірургічна. Були також ще довготривалі операції — по 10 і 12 годин. Для мене вони проходять, як звичайно. Але бувають випадки, що хірургам стає погано в операційній.

● «ЩЕ РАНІШЕ ВИРІШИВ ДЛЯ СЕБЕ: ЯКЩО ПРИЗОВУТЬ — ПІДУ НА ФРОНТ»

— Тим часом якщо комусь і може стати зле в очікуванні завершення операції, то це рідним оперованого. Якраз під час розмови з дружиною пацієнта, котрого тоді оперували, дізнався, що свого часу ви були на фронті. За яких обставин ви потрапили на війну?

— Це було літо 2015-го... Мені прийшла повістка. На роботу. Але ще раніше я вирішив для себе: якщо призовуть — піду на фронт. Про це сказав усім своїм друзям. Тому я себе не поважав би до кінця днів, якби не дотримав тоді свого слова.

— Як сприйняли ваше рішення?

— По-різному. Далеко не всі, м'яко кажучи, зрозуміли.

Насправді для мене війна розпочалася ще з Майдану. Вже тоді

розумів, чим це все завершиться. Поверталися якось з товаришем із Майдану. Кажу йому: «Буде війна». Він хіба посміявся з цього. Але тоді в це майже ніхто не вірив.

А мені здавалося, що першим забуть саме Крим. Пригадую, як був там востаннє. Очевидними були всі ознаки того, що ця частина України не буде далі Україною. Та всі на це закривали очі. Нікому не вірилося, що таке може статися. Особливо нашим можновладцям. Для них це була третьорядна тема. В Україні не займалися ні питаннями становлення української мови, ні української державності. Нікого це не цікавило.

Лише зараз почали щось робити для того, щоб Україна стала дійсно українською. Втім, потрібно робити набагато більше.

● «ЩОБ ВИГРАТИ ВІЙНУ, КОЖНА ЛЮДИНА В КРАЇНІ МАЄ НА НЕЇ ПРАЦЮВАТИ»

— Певною мірою саме війна оголила нерв і вказала на проблеми...

— Нинішня війна — це операція на хворому організмі нашої країни. Я десь тишу себе цією обнадійливою думкою. У 1990-х роках ми одержали незалежність задарма. Без крові й боротьби. А за справжню незалежність потрібно боротися. Зараз ми цим і займаємося.

Щоправда, хотілось би, щоб ця боротьба була дещо іншою. Далеко не вся Україна зараз бореться. Напевно, перемоги у війнах так не здобуваються. Щоб виграти війну, кожна людина в країні має на неї працювати. Хтось має сітку плести, хтось повинен працювати на заводі з виробництва танків, а хтось — воювати. Тільки так можна вийти з тієї війни переможцями.

— До речі, щодо вашої служби на передовій...

— Я вам, звичайно, все розкажу. І навіть покажу. Але давайте замовимо кави і трохи відпочинемо, — каже лікар Грабовський у передчутті продовження нашої розмови.

І справді, за цікавою розмовою, яка тривала більш ніж годину, ми зовсім забули замовити каву.

● «МИ ЙДЕМО — ОДНА СІМ'Я, СТО БІЙЦІВ, І З НИМИ Я»

Донецький степ. Тут, просто серед дикого поля, на приземленій йде військовий гелікоптер. Неймовірний шум та вітер, який гне додолу пожевкву траву. До гвинтокрила поспішає група військових, які евакуюють пораненого побратима. І чути музику й слова: «Ми йдемо — одна сім'я, сто бійців, і з ними я».

Це епізод із відео, яке відзняв і змонтував на своєму телефоні лікар Грабовський. Були там й інші сцени. Зокрема, з військової операційної. Відірвані ноги, поломані руки, вибиті очі... Багато того, що для більшості українців залишається за кадром.

Назар Грабовський відслужив в армії 16 місяців, 14 із яких провів на фронті — від початку до кінця як військовий медик. Здебільшого у стаціонарному госпіталі в Покровську — колишньому Красноармійську. Там при місцевому госпіталі був додатково розгорнутий 66-й військовий мобільний госпіталь, який у мирний час розташований у Львові.

«Моя робота відрізнялася від служби медика у військовій частині, що воює. Він постійно повинен переміщатися з нею і завжди бути з солдатами, — відзначає Грабовський. — Фактично цей медик весь час у боях. Однак він менше лікує хворих, а лише визначає, що

з ними сталося, надає необхідну першу допомогу і доправляє до нас. Там менше медичної роботи, більше воєнної. А в нас навпаки. Хоч воєнщина також була без перерви. Всім, звичайно, видали автомати. Але в них потреба була тільки тоді, коли їхали на передову. По кілька разів на тиждень. Найближче місце до передової, де був наш медичний пункт, — це Авдіївка. Там стріляли. Вибухи чути було навіть в операційній.

А в Покровську спокійніше. Трохи чути було постріли, але вдаліні — туди справжня війна насправді не дійшла. Тому там, у тилу, і розмістили госпіталь».

● «ОПЕРУВАТИ ДОВОДИЛОСЯ ЩОДНЯ, ПО ДЕКІЛЬКА РАЗІВ І БЕЗ ВИХІДНИХ»

Якщо на роботі у Львові Назар Зіновійович зник до чітко розписаного розпорядку дня, то на війні все було інакше. «Дні були абсолютно несплановані. Єдине, що завжди було в один час, — початок дня о восьмій ранку. Шиккування, сніданок, а далі вже починалося...» — каже медик.

Це був час активних бойових дій. Постраждалих воїнів привозили щодня із різних місць. То з позицій біля шахти «Бутівка», то з Авдіївки. «Для мене не надто важко, звідки той чи інший пацієнт. Часу на такі думки не було, — розповідає лікар Грабовський. — Де йшли бої — звідти й привозили. Цілими хвилями, які переважно починалися неждано-негадано. Бувало так, що й о восьмій вечора. Ніби вже і день закінчується, і пацієнти всі розібрані. Думаємо собі

рішення, а часом наважуватися на щось більш ризиковане. Однак там я зовсім не займався кардіохірургією. Лише два випадки було, коли довелося оперувати серце. Це не дивно. Здебільшого ті пацієнти, яких поранили в серце, до госпіталю не доїжджали...»

Щодо медичного та військового забезпечення на фронті лікар відгукується схвально: «Перебуваючи в армії, я постійно відчував до себе шанобливе ставлення з боку як кадрових військових, так і держави. Були нюанси, але їх треба розуміти. Із медичним забезпеченням усе було нормально. За тих умов, які ми маємо в нашій країні, гріх, напевно, нарікати. Мені не треба було ламати голову над тим, де взяти щось на лікування пацієнта. Просто брав і лікував. Навіть ліки, які коштують по кілька тисяч гривень, а то й десятків тисяч, теж були, і вони були забезпечені державою».

● ПРОБЛЕМА ВІДСТОРОНЕНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

«Чи зближувалися ми з нашими пацієнтами? Чи знали сутність тих воїнів? По-різному бувало, — продовжує свою розповідь Назар Грабовський. — Є різні люди і психотипи. Одні замкнуті, нічого не розказують. Другі, навпаки, йдуть на контакт. Були люди різних рівнів світогляду. Хоча я помітив, що серед звичайних солдатів дуже часто зустрічалися освічені, розумні та творчі люди. Деколи в перші дні цього не розумієш. Всі однаково приїжджали брудними і засмалцьованими, волосся та

довжує періодично спілкуватися з тими, з ким його пов'язала війна. Хоча не приховує, що з плинном часу ті зв'язки поступово втрачаються.

Назар говорить, що йому досі сильно болить проблема відстороненості більшої частини суспільства від війни і, зокрема, військових, які повернулися з фронту. Коли влітку до Львова повернулися герої 80-ї окремої десантно-штурмової бригади і для них організували урочисту ходу містом, він написав на своїй сторінці у «Фейсбуці»: «Насправді людей прийшло дуже мало. Людям байдуже, а солдатам образливо. Кажуть, що краще б їх не виводили з території військової частини».

«Зрозумійте правильно: ці бойці не хочуть, щоб їх після повернення з фронту тут носили на руках. Військовим більше хочеться, щоб загалом уся ця ситуація в суспільстві сприймалася інакше», — пояснює медик.

● «ЗМІНИТИ СПОСІБ МИСЛЕННЯ І РОБОТИ»

— Воїни на фронті захищають країну, зокрема для того, щоб вона змінилася ізсередини. Зараз на слуху медична реформа. Як ви її сприймаєте? — ставлю я останнє запитання.

— З оптимізмом. Розумію, що реформа потрібна. Тому що в такому вигляді, як медицина була досі, далі вона існувати не може. Хоч я розумію, що цей період буде болісний і складний. Особливо для лікарів. Для пацієнтів також буде плутанина на перших етапах. Потрібен час, щоб за п'ять-

ФАКТ І КОМЕНТАР

«Скоро не буде кому лікувати хворих»

Чому в Любомльській об'єднаній територіальній громаді вирішили зекономити на медиках і до яких наслідків це призведе в майбутньому?

Наталія МАЛІМОН, «День», Луцьк

Позачергова сесія Любомльської ОТГ, яка відбулася днями, була досить бурхливою. Розглядали питання про ліквідацію заборгованості працівникам Любомльської районної лікарні, яким на 1 жовтня заборгували понад два з половиною мільйони гривень. Напередодні у лікарні відбулася масова акція: звільнилося аж 16 медичних сестер, а Волинь вже сьогодні відчуває дуже гостру потребу саме у таких фахівцях. «Через недофінансування медичної галузі з державного бюджету, в територіальному медичному об'єднанні немає коштів на зарплати. Ми неодноразово зверталися у різні інстанції: в обласне управління охорони здоров'я, профільне міністерство, але нічим нам там не зарадили. Було скорочено 23 штатні одиниці. Більше нема куди, адже й так виходить велике навантаження на працівників. А тут ще й почалися затримки з навіть мінімальною зарплатою. За останні кілька місяців 16 медсестер звільнилося за власним бажанням, частина з яких поїхала на заробітки у Польщу. Скоро не буде кому лікувати хворих», — пояснив ситуацію генеральний директор ТМО Володимир ДИБЕЛЬ (запис його виступу на сесії зробила журналіст Анна Карась).

Однією з причин такої ситуації стало не тільки недофінансування галузі з державного бюджету, а й те, що влітку, посеред року, сусідня Шацька ОТГ вирішила забрати свою районну лікарню зі складу Любомльського територіального медичного об'єднання. А з ним — і свою частину медичної субвенції. Пригадую, як Володимир Дибель кілька разів приїжджав у Шацьк, переконував депутатів та чиновників цього не робити. Бо фактично Шацька лікарня — малопотужна, забезпечення лікарями становить всього 60 відсотків, і по допомогу мешканці району дуже часто звертаються саме у Любомль. Наразі стали самостійними, а люди так само продовжують їхати у Любомль. «Ми маємо вирішити питання, аби Шацьк сплачував Любомлю за кожного свого пацієнта, який сюди звертається», — каже голова Любомльської районної ради Микола СУШИК. Відомо, що вже нараховано понад 200 тисяч гривень за обслуговування пацієнтів із Шацька. Інше питання, чи заплатить Шацьк ці кошти Любомлю? Чи є для цього механізм?

Але саме районна рада стала рятівником для любомльських медиків, коли депутати Любомльської ОТГ на позачерговій сесії відмовилися надати більше коштів на ліквідацію заборгованості по заробітній платі.

«Ми шукали різні шляхи виходу з цієї ситуації і змушені були вирішити дофінансувати нашу медицину з місцевих бюджетів. Заборгованість була розбита пропорційно до кількості населення по громадах і району. Отож, Вишнівська ОТГ надала — 350 тисяч, Рівненська ОТГ — 270 тисяч, Любомльська ОТГ — та, в яку йде сплата усіх місцевих податків від медичних працівників, а за 8 місяців це більш ніж 1,5 млн гривень, — лише 100 тисяч. Із Любомльського районного бюджету, який нині складається з надходжень чотирьох сільських рад, було вирішено направити нашу частку повною мірою і надано 402 тисячі гривень, але цього виявилось не досить. Через незрозумілу позицію Любомльської ОТГ ми у районній раді були змушені знімати кошти з тих об'єктів, на які раніше заклали гроші.

Тож у цілому Любомльська райрада надала понад 800 тисяч гривень на погашення заборгованості по заробітній платі медичним працівникам», — каже Микола Сушик.

«Ми не зовсім ізгодні надавати кошти зі свого бюджету на ліквідацію заборгованості зарплати медичним працівникам, — говорив на позачерговій сесії голова Любомльської ОТГ Роман ЮЩУК. — Ваш заклад фінансується за рахунок медичної субвенції з держбюджету. У нас існує дуже багато своїх питань, які потребують негайного вирішення. Два тижні тому негода пошкодила димову трубу у міській школі №3, сильний вітер пообривав лінії електропередач, які вели до районної гімназії. Два дитсадки у Любомлі на межі закриття, якщо ми не ліквідуємо проблеми, які під час перевірок виявили пожежники. Понад мільйон гривень потрібно на виконання першочергових завдань. Тому при всій повазі до медичних працівників, на тлі цієї ситуації, яка нині є у нас в ОТГ, ми не можемо надати з бюджету більше ніж 100 тисяч гривень на погашення заборгованості зарплати лікарям. Зрозумійте, у нас на одній шальці терезів ви, на другій — наші діти».

Віктор СМОЛЯРЧУК, економіст, громадський діяч (Луцьк):

— На мою думку, обранці Любомльської міської ради вчинили не далекоглядно, коли не надали кошти на виплату зарплати медикам місцевої лікарні. На жаль, така ситуація для новостворених об'єднаних територіальних громад є непоодиноким, коли депутати ділять гроші лише на поточні потреби безпосередньо громади, а не думають за ті галузі, які поки що фінансуються з державного бюджету, зокрема медицину, освіту, соціальний захист.

У той же час на рівні держави всюди маємо недореформи, коли немає чіткої стратегії цих реформ і вони не узгоджені між собою. Любомльська лікарня якраз і виявилася заручником цих недореформ. Нинішня медична реформа не є якоюсь новацією, зокрема про створення госпітальних округів почали говорити ще у 2011 — 2012 роках, і головний лікар Любомльської лікарні Володимир Дибель був одним із головних реформаторів на Волині. Саме тоді було проведено об'єднання Любомльської та Шацької лікарень — як прообраз майбутнього госпітального округу. Працювати до Любомля перейшло також багато молодих кваліфікованих лікарів зі Старої Вижівки, Турійська, інших лікарень. Та, як ми знаємо, нинішня влада вирішила, що такого округу в Любомлі не буде. А тут ще й органи місцевого самоврядування Шацька, скориставшись моментом, вирішили вийти з медичного об'єднання посеред року. То що тепер залишається робити — скорочувати медперсонал?

Але не потрібно забувати, що звільняються насамперед кращі медпрацівники, яких залюбки зустрінуть у сусідній Польщі. Де і в кого будуть тоді лікуватись мешканці Любомля? Будуть їздити і платити чималі кошти до Ковеля та Луцька. На щастя, зараз прийшла на допомогу районна рада, яка надала на заробітну плату медикам 820 тисяч гривень. А що буде, тоді, коли все ж пройде адмінреформа і цей медичний заклад передадуть у комунальну власність Любомльської громади і його необхідно буде утримувати, а інші громади займуть таку ж позицію, як зараз депутати міськради? Ось про це необхідно задуматись уже сьогодні.



якусь вечерю приготувати, посидіти... І тут сповіщення — везуть нових поранених. Ось і закінчилася вечеря, не почавшись.

Оперувати доводилося щодня, по декілька разів і без вихідних. Часто перепадали складніші операції: поранення в грудну клітку, живіт, відірвані ноги, судини, які треба зшивати... Зі звичайними пораненнями теж працював. Наприклад, осколки дістати з-під шкіри або м'язів. Але це була наша рутинна. Таких випадків навіть не рахував.

Однозначно, війна дала мені сміливість й впевненість як хірургу. Особливо в критичних ситуаціях, де потрібно швидко приймати

шкіра в болоті, очі тьмяні, мовчати. А через кілька днів спілкуєшся і розумієш, що це за людина. Очі посвітліли, є про що поговорити: він також має свої переконання, теж багато чого пережив і чимало тій війні віддав. Ще була інша категорія — з ними просто не встигав познайомитися. Ти їх прооперував, вони лежали ніч, а на ранок їх забрали гелікоптером, наприклад, у Дніпро на подальше лікування».

Повернувся із війни лікар Грабовський не лише з військовими відзнаками: орденом Данила Галицького, нагрудним «Знаком пошани» і медаллю «До 25 років Незалежності України». Він про-

десять років система трансформувалася і перейшла в нормальне русло. Бо інакше все далі залишатиметься безперспективним.

Реформа рухається, але дуже повільно. Є великий спротив. Зокрема, з боку медиків, комітету Верховної Ради. Бо реформи — це завжди непопулярна річ. Вони передбачають, що комусь доведеться змінити спосіб мислення і роботи. А зміни завжди лякають, бо створюють дискомфорт. Тому люди підсвідомо опираються, оскільки не хочуть відмовлятися від своїх напрацювань, пристосовуючись до нової системи. Та якщо потрібні реальні зміни, то кожному треба буде вийти із своєї зони комфорту.

Інна ЛИХОВИД, «День»
Фото Марини ШКВИРИ

Щоб знайти ведмежий притулок «Біла скеля», треба минути Житомир у напрямку Рівного, а заїхавши в село Березівка, шукати ресторан із недобудованим готелем і дитячим майданчиком. Такі орієнтири нам дала член наглядової ради притулку, біолог Марина Шквири.

Дорогою до притулку кілька разів траплялася реклама контактного зоопарку в одному з житомирських торгових центрів. Таке нагадування, що в Україні досі існують місця, де тварин утримують із порушенням їхніх природних потреб, а паралельно ентузіасти створюють притулки для реабілітації тварин, врятованих від людини.

В Україні ведмежих притулків три: крім житомирського, є львівський «Домажир» і Центр реабілітації бурого ведмеда у Національному природному парку «Синевир». Соромно зізнатися, та про «Білу скелю» дізналася лише кілька тижнів тому, хоча, як згодом з'ясувалося, він у трійці найстарший, створений у 2012 році. Тож перше, що спало на думку, — треба їхати до ведмедів родиною та обов'язково про це розповісти.

● «МИХАСИК НАВІТЬ НЕ ВМІВ ГУЛЯТИ»

Майже полудень, жовтневе сонце світить ніжно, як у травні, навіть оси та бджоли роються над хризантемами, а Михасик, Юля, Любочка та Синочок дримають. Жителі «Білої скелі», та й ведмеді загалом, більш активні після обіду. Тож не полінуйтесь і присвятить ведмедям мінімум півдня, щоб побачити, як граються, їдять чи купаються.

Головний наглядач ведмежого притулку, а заодно наш гід Олександр Леонов розповів, що наразі тут мешкає четверо ведмедів. Притулок створений за ініціативи міжнародної зооохисної організації «Чотири лапи», вона ж заснувала львівський «Домажир». Центр біля Житомира раніше називався «Надія», та оскільки «Чотири лапи» мають обмежені можливості для утримання двох прихистків одночасно, «Надію» перейменували та передали під опіку іншого фонду — Save Wild.

У «Білій скелі» ведмеді живуть до кінця свого життя. У дику природу їм не можна, бо на волі не живуть: або підуть до людей, бо звикли, що ті їх годують, або їх знищать хижакі.

Першого мешканця, Михасика, знаходимо у холодочку під кущем. У його вольєрі, як і в решті, є озерце та барлога, де влітку звірі ховаються від спеки, а взимку впадають у сплячку. Правда, усього на кілька тижнів.

«Йому чотири роки. Ми врятували його з Хмельницької області, він жив при ресторані у маленькій клітці, де дві на півтора метри, повністю металеві. Він народився у цьому ресторані, там було ще двоє дорослих ведмедів, — Олександр Леонов розповідає історію Михасика. — Був без води, без трави, навіть не вмів гуляти. Як привезли Михасика сюди, поселили в бокс на карантин — так треба, бо під час транспортування тварини отримують стрес. А коли відкрили бокс, він не захотів виходити, наскільки звик до маленької клітки. Потім, коли вийшов, довго не міг повірити, що можна бігати по траві. Коли добіг до ставка,



Реабілітація свободою

Як зооохисники повертають до життя врятованих із неволі ведмедів



злякався, а потім спробував купатися і цілий день просидів у воді».

● «НАШИХ ТВАРИН ВДАЛОСЯ ВРЯТУВАТИ ЩЕ ПО-ХОРОШОМУ»

Зараз Михасик почувається добре. Оскільки власникам ресторану він був не потрібен, його віддали у притулок добровільно. Так буває нечасто. Як раніше розповідали зооохисники, забрати тварину від власника не можливо навіть через суди, бо треба довести, що тварина перебуває у неналежних умовах і потерпає від знущань.

«Наших тварин вдалося врятувати ще по-хорошому, — продовжує Олександр. — Ось Маша раніше була притравочним ведмедем, на неї цькували мисливських собак. Понад рік ми боролися з власником, він переховував її то в одній області, то в іншій, бо на тварині заробляв гроші. Маша теж була у жахливому стані,

на ній був нашійник, який просто в'ївся у шкіру, ми його вирізали. Хвіст був обідраний, ніс пошкрябаний, тварин ще й били по лапах, щоб не давали здачі собакам».

«Ще у нас була сестра Юлі — Оля, її перевезли у «Домажир». Власник хотів її або вбити, або віддати на притравочну станцію. Про це дізналася журналістка, і ми встигли забрати Олю та Юлю до себе. До нас вони потрапили в жахливому стані. Вони жили у клітках метр на метр, не могли навіть встати, тому й вирости маленькі. Оля не має зору, можливо, її в цирку позбавили цього, щоб не стресувала, коли виходила на публіку», — згадує наглядач притулку.

Крім барлоги та озера у кожного ведмеда є власні іграшки. Використані автомобільні шини служать у вольєрах за гризунці чи боксерську грушу. У Михасика є навіть власна скеля. Раніше це був фонтан, та оскільки ведмеді перегризли усі тру-

би, нині він служить декором і сховком для їжі. Між тим тварин у притулку годують овочами та фруктами, це становить 80% добового раціону, а ще рибою, вареними яйцями та хлібом. Щоб поїсти, треба попрацювати. Працівники притулку закривають на певний час тварин у барлогах чи боксах, тим часом ховають по території їжу, а потім тварини самотужки її шукують — як у дикій природі.

● РОЗВАГИ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ

На Покрову тваринам влаштували ще й кулінарний Геловін. Із гарбузів повирізали кумедні мордочки, вичистили серединку та начинили їх фруктами. А далі за відпрацьованою схемою сховали смаколики по вольєру. Першими смакувати частування запустили Михасика та Любочку, їхні товариші на той час ще відпочивали. До речі, цій парі зараз дозволяють гуляти разом, це елемент реабілітації. Тож обоє дружно розшукували обід.

«Любочку ми привезли разом із Синочком відносно нещодавно, у вересні, — говорить Олександр Леонов. — Вони були цирковими. Також їхні внутрішні органи пошкоджені. У цирку є така практика, що тварин поють алкоголем, щоб були більш розкуті, також у них хворіють суглоби, тому вони постійно на ліках. У вересні їм лікували зуби, до нас постійно приїжджають ветеринари та стоматологи. Реабілітація проходить по-різному. Робимо їм іграшки, щоб вони гралися та могли шукати їжу. А тих, хто у зовсім жахливому стані, намагаємося чіпати по мінімуму, щоб не нашкодити. Бувають випадки, що ведмеді себе вбивають. У київському зоопарку доволі давно трапилась історія, що ведмеда з малої клітки випустили у вольєр, і тварина себе просто вбила, стукаючись головою об стіну».

Синочку вже вісім років, але його продовжують кликати так, як вигадав власник. Та й узагалі всі імена тваринам обирали їхні колишні господарі. Олександр пригадує, що коли Синочка привезли до притулку, він не захотів виходити з боксу, настільки був закомплексований. Ведмідь практично весь час нашого гостювання вилежувався на боку, періодично здіймаючи ту чи іншу лапу вгору. А ще в нього є особлива прикмета — поголений живіт.

Це ветеринари проводили медогляд, робили ультразвукове дослідження та рентген.

● «ВІДОМО ПРО 70 МІСЦЬ НЕЗАКОННОГО УТРИМАННЯ ВЕДМЕДІВ»

Загалом тварин щороку оглядають українські та закордонні ветеринари, зокрема з Австрії та Німеччини. Співробітники притулку також навчаються у них, їздять на стажування в аналогічні притулки до інших країн. Олександр каже, що навчитися повертати ведмедів до нормального життя неважко. Чоловік додає, що якщо приймуть законодавчі зміни про заборону цирків із тваринами, виникне потреба у подібних притулках. Тому на перспективу в «Білій скелі» мізкують над тим, що треба створювати притулки для вовків і великих кошачих.

«Ми знаємо про орієнтовно 70 місць, де ведмеді утримуються в неналежних умовах. Наш притулок зможе забрати наступного року одного-двох ведмедів. Поруч із нами ліс, тож за потреби можемо розширитися, — зауважує Олександр. — Знайти ведмедів не проблема, а от забрати... Ми намагаємося вести бесіду з людьми, які їх утримують, щоб не допускати розмноження, приїжджаємо та стерилізуємо тварин. А також просимо покращити умови для ведмедів. Дехто навіть не знає, як має бути. Один чоловік розповів, що друзі привезли йому маленьке ведмежа, і от що з ним робити? Збудував вольєр. Ми пояснили, що потрібні озеро, барлога, то він все виконав. Але притулки — це не вирішення проблеми, якщо люди розмножуватимуть ведмедів у неволі, це буде безкінечно».

● ПРОСВІТНИЦТВО

Виживає притулок за рахунок благодійних внесків. Це може бути переказ коштів на спеціальний рахунок, можна стати опікуном для ведмедика, придбати сувеніри у «Білій скелі», замовити екскурсію чи просто кинути гроші у скриньку для пожертв. Щоб привернути увагу до себе, тут вигадують різні приводи, як-от чаювання з ведмедями чи день їхнього пробудження. Загалом роблять усе, щоб переконати суспільство: дикі тварини не можуть бути приватною власністю.

«Звісно, добре, щоб не було необхідності у притулках для диких тварин, але так не буває, — приєднується до розмови Марина Шквири. — Все одно будуть тварини, які потерпіли у дикій природі, яких туди повернути не можна. Жодна країна не вирішила проблему із незаконним утриманням диких тварин у неволі. Має бути готовність народу щось змінювати, а у нас цього немає. Ми свого часу ходили в цирк і теж думали, що це нормально, але все змінюється поступово».

«Щодо законів, то питання не в тому, як ще раз прописати якісь заборони. Навіть у старому законодавстві доволі добре пояснено, що не можна утримувати тварин в умовах, які не відповідають їхнім природним потребам. Інше питання, коли люди не хочуть це виконувати, — резюмує зооохисниця. — Коли хочемо забрати ведмеда з притравочної станції, чуємо багато цікавого, приміром, від слідчого, який нібито не зобов'язаний займатися проблемами тварин, або питання від місцевого населення, що от де ж діти побачать ведмеда? Сподіваємося, такі притулки потихеньку зможуть людей задуматися. І ті, хто прийшов до нас дітьми, років через десять своїх дітей у цирк не поведе».

ПОДІЯ

Ольга СТЕЛЬМАШЕВСЬКА
Фото Олексія ІВАНОВА

Авторами виставки стали три куратора: американська, режисер українського походження Вірляна Ткач, художник Вальдемарт Клюзко і головна хранителька київського Музею театрального, музичного та кіномистецтва Тетяна Руденко.

Власне довгий шлях до цієї грандіозної і новітньої з технологічної точки зору виставки, розпочався... 28 років тому, коли Вірляна Ткач, заснувавши в Нью-Йорку Yara Arts Group, прем'єрою своєї вистави «Світло зі Сходу» 24 листопада 1990 року розказала Америці про режисера-новатора, експериментатора Леся Курбаса. Саме тоді цю виставу побачив і режисер Сергій Проскурня, який після повернення в Україну запросив Вірлянну з Yara Arts Group з гастролями до Києва. Так почалася українська історія.

До речі, прем'єра вистави, яка в Києві була показана під назвою «У світлі», співпала з ГКЧП (21.08.1991 р.). Так «старі світи» в останній раз відгукнулися на долі Курбаса. Але саме тоді Вірляна Ткач вперше приїхала в Україну, і ця вистава стала першим міжнародним театральним проектом в Україні.

Ще одна стежинка до цієї виставки і шлях в «нові світи» почалися з самого Мистецького Об'єднання «Березіль» ще раніше — у 1923 році. Тоді МОБ започаткувало театральний музей для збереження пам'яті про історію українського театру та фіксації розвитку сучасного театру. Саме колекцію музею театрального та кіномистецтва України, яка є найбільшим зібранням пам'яток про діяльність «Березоля», покладено в основу експозиції «Курбас: Нові світи».

На виставці представлено понад 200 експонатів із музею, серед яких оригінальний макет сценографії Вадима Меллера до вистави «Джиммі Гіггінз», сценічний костюм з вистави «Газ», ескізи, афіші, режисерські рукописи та фотографії.

Куратори навмисно відмовилися від традиційних експонатів, які демонструють побутове життя Курбаса або розповідають історію його життя, — замість цього вони наочно продемонстрували концепцію режисера про зв'язок поколінь, вплив минулого і майбутньо-



«Курбас: нові світи»

Під такою назвою в «Мистецькому Арсеналі» відкрилася виставка присвячена українському авангардному театральному режисеру



го на сучасність і єдність простору, в якому живуть люди. Показали, яким новатором був український режисер і якого рівня український театр досяг у 20—30 роки минулого століття.

Наприклад, чи знаєте ви, що Леся Курбас один з перших у світовому театрі почав використовувати на сцені мультимедіа і кіноекрани — у виставах «Макбет» і «Джиммі Хіггінс»? А чи знаєте,

що перший оригінальний український мюзикл теж поставив Курбас?

На виставці вперше представлено нещодавно знайдену партитуру джаз-ревю «Алло на хвилі 477!». Вважалося, що цю музику із джаз-епохи 1920-х Харкова знищено. Аж ось, знайшлася диригентська партитура в музеї Харківського театру ім. Т. Г. Шевченка. Як би цікаво саме зараз було її відтворити, адже там досить цікаве лібрето і актуальні теми: із сатиричним поглядом на міське життя, де тогочасні глядачі легко вгадували багатьох відомих персонажів свого міста і події, про які йшлося — в 1-й дії, «дикими» танцями (блюз і чарльстон, пантоміма, циркові номери і пародія) — у другій, та цілісно історією в третій дії. Це могло б стати візитівкою чи родзинкою сучасного Харкова — театрального і музичного. А поки що вже є відтворена декорація до першого українського мюзиклу, що стала центральною інсталяцією виставки.

«...Привчаємо музиканта до сучасної індустріальної ритміки, як вона на сьогодні закріпилася, наприклад, в американських тан-

ках, ми привчаємо їх використовувати для цього українську народну мелодію й у такий спосіб намагаємось не відкидати нашого майбутнього багатства культури, а навпаки, використати для нього все, що є цінного в нашій народній культурі», — писав Леся Курбас.

Театр «Березіль» славився своєю новаторською сценографією, яка і сьогодні виглядає революційною, сучасною і просунутою. Її створював художник-авангардист Вадим Меллер, який був вірним соратником Курбаса практично в усіх постановках. 1925 року він разом з Соною Делоне і Олександром Екстер брав участь у самому гучному і масштабному світовому арт-форумі того часу — Міжнародній виставці декоративного та сучасного індустріального мистецтва в Парижі, де його нагородили золотою медаллю за сценографію до вистави «Секретар профспілки» театру «Березіль». Трохи пізніше репродукції експонатів виставки були надруковані в американському журналі The Little Review — вісім з них були присвячені виставі харківського театру. Цей журнал вперше експонується на цій виставці в Арсеналі.

Також під час виставки відвідувач має унікальну можливість прослухати аудіозапис першої дії вистави «Народний Малахій» у виконанні Йосипа Гірянки, який 1928 року був провідним актором цієї постановки.

Виставка триватиме в «Мистецькому арсеналі» до 2 грудня. Відбудуться кураторські екскурсії, цікаві лекції та інші спеціальні заходи:

- ▶ концерт піаніста Ентоні Колмана з Нью-Йорка;
- ▶ презентація книжок Мейген Фавлер «Бомонд на краю імперії: держава і театр в радянській Україні 20 років»;
- ▶ дунатиме музика автора «Алло на хвилі 477» Юлія Мейгуса у виконанні Фіми Чупахіна (Нью-Йорк) і бенду Jazz Age з Харкова;
- ▶ композитори Роман Григорів і Ілля Разумейко спільно з творчим об'єднанням Nova Orega відтворять музику до вистави «Газ»;
- ▶ бліц-фестиваль KURBAS 10X10, де 10 театрів і/або художників представлять 10 театральних рефлексій на спектаклі Курбаса в «Березоля».





Людмила ЗАСЕДА,
спеціально для «Дня»

Маленька роль

Ідуть тоді, коли життя вже не залишає шансів, — почула від неї. Я неймовірно люблю театр, його запах, його вечори, які вже 30 років і мої теж. До того ж без роботи і не прожити. У багатьох театрах думкою білетерок і гардеробниць особливо ніхто не цікавиться, а тим часом, ми перші рецензенти, які уловлюють результат п'єси. Успіх чи неуспіх завжди на обличчях глядачів. Моя п'ятдесятирічна племінниця мені часто каже, а вона вже почала замислюватися про старість, що хоче потім теж «рвати квитки» або «окопатися» в гардеробі. Вона впевнена, що нарешті зможе дивитися всі вистави і ні про що особливо не хвилюватися, не розуміючи, що робота і відповідальна, і емоційно виснажлива. Свій поганий настрій, а таке буває, потрібно заховати подалі, а краще залишити вдома — люди прийшли до театру, і ти їх зустрічаєш першим. Глядацька зала в цьому театрі — молода, джинсова, непередбачувана, щедра і відкрита до всього невідомого, що дарує життя, тут ніхто не надіває на себе образ завзятого театралю, ніхто не соромиться сміятися від душі, стираючи молодий нігілізм, інстинкт натовпу, бажання один перед одним щось удавати.

■ Так замислилася, що встигла забути про моїх сценаристів, а у них саме настав момент розподілу реплік. Ось, думаю, зараз вони, нарешті, здивують. «Так, пам'ятайте, — керував голос за спиною, — одна у нас розв'язує кросворд, ось і згодиться жарт з мережі. Вона запитує товаришок: «В якій валюті обчислюється наша зарплата? Долари, звичайно, підказує друга. Ні, копійки». Хай інша скаржиться на здоров'я і їй можна дати жарт кризь сльози, коли вона підвісить оголошення з таким текстом: «Шановні любителі мистецтва! Не залишайте коштовні речі в гардеробі, з нашими доходами ми можемо не втриматися». «Де ж наша кульмінація, — захвилювалися, — якось нуденько виходить. Може, все-таки заскочимо до театру і поговоримо зі справжніми гардеробницями, схоже, не вистачає повнокровності в діалогах». «Так, що ти від них почуєш, яка повнокровність. Знову про пенсію, тарифи, вічну економію. Ми лише занудимо епізод». І раптом одна дівчинка, ніби прокинулася, пригадала, що її знайома бабуся була актрисою в дитячому театрі. «Переграла все, що давали, навіть одного разу дісталася роль Великого пальця в п'єсі про рукавичку. Була вона такою вигадливою хуліганкою, пустотливою і смішливою. На схилі років теж хотіла стати в своєму театрі гардеробницею, аби не залишати рідні стіни, та не встигла, торік її не стало... Від неї залишилася домашнім велика бібліотека, і як вона на свою зарплату змогла купити стільки цінних книг, навіть не уявляю. Може, хай ці старенькі з майбутньої п'єси пригадають веселу бабуню, таку запальну, таку особливу». «Та ти що, — обурилися дві інші, — і в чому тут сатира, в чому тут сміх і сльози, а розчулення нам не потрібне, це інший формат».

■ Схоже, якщо весь світ — театр, а ти в ньому — гардеробник, то від самовпевнених імпровізаторів залишається чекати лише стандартної розв'язки, яка точно не змінить гру віддзеркалень, що допомагає побачити світ красивішим, а себе — кращим, та й просто піднімає шкалу цінностей звичайнісіньких радощів.

■ Мабуть, це — не формат.

ТЕНДЕНЦІЇ

Інна ЛИХОВИД, «День»

Громадська організація «Екологічні інвестиції» час від часу приймає від населення небезпечні відходи — термометри, ртутні лампи, прострочені ліки, батарейки, зламано оргтехніку тощо. Збирають це за гроші, щоб було чим оплатити переробку. Адаже деякі предмети потребують відправки за кордон, приміром, батарейки, оскільки в Україні немає жодного підприємства, яке б могло їх правильно утилізувати.

Можливо, такий шлях утилізації дорожчий і триваліший, але іншого варіанту наразі немає. А має бути. Міністерство екології та природних ресурсів доручило кожній області створити регіональний план поводження з відходами. Такі програми повинні з'явитися до листопада 2019 року. Кожна область має проаналізувати, які потужності для переробки тих чи інших відходів існують на її території, скільки загалом відходів накопичується у регіоні, які підприємства треба побудувати, коли доцільніше співпрацювати з іншими областями, а коли — планувати транскордонну утилізацію.

Завдань чимало. Щоб допомогти обласним департаментам екології, що відповідають за створення регіональних планів поводження з відходами, громадська організація «Екологічні інвестиції» та міжнародний благодійний фонд «Екологія-Право-Людина» провели для чиновників кілька навчальних семінарів. Нещодавно такі зустрічі відбулися у Львові та Києві у рамках проекту «Просування реформи системи поводження з відходами на регіональному рівні в Україні», що фінансується Міністерством закордонних справ Республіки Польща. За таку співпрацю — окрема подяка польським чиновникам, але наші теж не повинні лишатися осторонь.

ПОЧАТИ — З ОПИСУ ІНФРАСТРУКТУРИ

Перший етап, який мають пройти обласні екологічні департаменти, — аналіз ситуації у кожній області, збір вихідних даних для кожного регіону з описом підприємств, які можуть займатися збором і переробкою відходів. Наступний крок — продумати логістику на шляху сміття від кожного будинку до переробного пункту та обов'язково передбачити роздільне сортування.

Абетка переробки

За рік кожна область повинна підготувати план збору та утилізації відходів. Як із цим впоратись?

«Ми давали практичні поради щодо вибору місця сортування. За європейською практикою мають бути враховані два принципи: самодостатність та наближення, — пояснює Алла ВОЙЦІХОВСЬКА, тренерка семінару, еколог МБО «Екологія-Право-Людина». — В Європі не можна перевозити побутові відходи з одного регіону в інший. На небезпечні відходи така тенденція не поширюється, бо не в кожній області є підприємства з державними ліцензіями на управління такими відходами. Також ми наголошували, що в Європі нема жодної тонни відходів, які б не застосовувалися вторинно».

«З 2010 року в Україні діє норма, що кожен орган самоврядування має прописувати в угоді та тендері з перевізником роздільний збір відходів. Але цього майже ніхто не робить, лише в 820 населених пунктах забезпечено роздільне сортування. Бракує бажання це робити, — продовжує Алла Войціховська. — Я наводила приклад свого маленького гірського села. Наш голова брав коня та віз і так збирав відходи від населення, щоб не застачувати узбіччя, ліс і річки».

ПОТРІБНІ ІНВЕТОРИ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОНТРОЛЬ

Експерти розповідали про практичні проблеми, з якими можуть стикнутися регіони, приміром, перевірки, чи мають підприємства ліцензію на певний вид переробки. Так, міністр екології Остап СЕМЕРАК заявляв, що в Україні немає жодного підприємства з переробки небезпечних відходів, а на сайті Мінекології міститься інформація, що таких в Україні — 21 об'єкт. Екологи МБО «Екологія-Право-Людина» перевірили два підприємства в Одеській області, які мають ліцензії на переробку 26 видів відходів. Як виявилось, технологія переробки відпрацьованих батарейок полягає в їх сортуванні та подрібненні, що неприпустимо.

«В Україні набирають популярності установки піролізу (розщеплення складних органічних сполук на простіші під дією високих температур. — Авт.), але це не притаманно для побутових відходів. Це теж

мають врахувати регіони, — додає Алла Войціховська. — Якщо певні області захочуть будувати сміттєспалювальні заводи, то мають розуміти, що в нас немає інвесторів, технологій і контролю за викидами. За директивою ЄС про промислові викиди, Україна зобов'язана здійснювати контроль за діоксинами, фуранами та важкими металами від спалювальних установок. А в нас не існує жодного контролюючого об'єкту, який би здійснював контроль за цими речовинами та мав необхідне обладнання».

ЗАМІСТЬ МІНІСТЕРСТВА ПОПРАЦЮЮТЬ РЕГІОНИ

Представники профільних департаментів не лише слухали екологів, а й виконували практичні завдання. Згодом експерти виберуть три пілотні області, для яких напишуть пропозиції регіональних планів, а в грудні поділяться ними з іншими. Якщо з теоретичного частини плану все більш-менш зрозуміло, то як реалізувати написане, якщо бракуватиме потужностей і фінансування?

Цю проблему мала розв'язати «Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року», ухвалена урядом ще рік тому. У ній Мінекології мало прописати, які переробні підприємства працюють у нас і де саме, скільки треба створити станцій з компостування тощо. Оскільки таких даних немає, тепер цю роботу за міністерство мусять виконати регіони.

«Ми писали зауваження до стратегії, що ці дані треба передбачити. Тепер регіони мають самі визначитися, яких їм бракує технологій, де вони можуть мати міжтериторіальні угоди на вивезення тих чи інших відходів, — зазначає Алла Войціховська. — Наприклад, у Львові за кошти ЄС закуплена унітарна установка з переробки люмінесцентних ламп, тож треба було на рівні держави зробити аналіз таких потужностей та технологій, з чим можемо впоратися самі, і дати рекомендації, що от люмінесцентні лампи можна везти у Львів. Але у стратегії лівова частка змісту стосується нормативних актів, що потребують затвердження».

ФОТО СЕРГІЯ ГУДАКА



«Припливли»

XX Міжнародний фотоконкурс
ФОТО — день-2018

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Олексій КОСТЮЧЕНКО, Острог

Символічно, що уродини Ігоря ПАСІЧНИКА, ректора Національного університету «Острозька академія», професора, Героя України, щирого друга «Дня», збігаються з Днем Острозької академії, яка саме завдяки його зусиллям сьогодні відома не лише в Україні, а й за кордоном. Щиро вітаючи іменинників зі святом, «День» запросив Ігоря Пасічника до розмови про шлях відродження Острозької академії, можливості університету та плани на майбутнє.

— Ігоре Демидовичу, у відродження Острозької академії не вірив майже ніхто. Що допомагало вам на шляху реалізації цієї ідеї — від Острозького вищого колегіуму у 1994 році до Національного університету «Острозька академія» сьогодні?

— Я думаю, що навіть Президент України Леонід Кравчук, підписуючи указ про відродження Острозької академії, не вірив, що тут буде національний університет. Коли вийшов цей указ, то дуже довго відбувався пошук того, хто міг би очолити новостворений колегіум. У той час я був єдиним доктором психологічних наук у Західній Україні. Тому очолити Острозький колегіум запропонували мені, запросивши на бесіду з Миколою Жулинським, який тоді був віце-прем'єр-міністром з гуманітарних питань. У мене була низка інших пропозицій і я вже навіть збирався переїжджати в один із львівських університетів. Утім Микола Жулинський і ректор Києво-Могилянської академії В'ячеслав Брюховецький змогли все-таки мене переконати, що варто відроджувати національний культурно-освітній осередок в Острозі. Чесно кажучи, коли я приїхав уперше в це містечко, то хотілося відмовитися і поїхати назад, але моя молодша донька Наталя, яка було тоді зі мною, сказала, що хтось має це зробити.

У той час своє дружнє плече підставила нам Києво-Могилянська академія, яка була навчальним закладом з абсолютно новим освітнім підходом і традиціями. Історія відродження Острозької академії завжди буде пов'язана з Києво-Могилянською академією. Склалася така цікава річ, що колись випускники Острозької академії створювали Києво-Могилянку, а у новітній період навпаки. Історія наших університетів тісно переплелася і це символічно, адже і в Острозькій, і в Києво-Могилянській академіях втілювалися абсолютно нові освітні й виховні технології. Ми готуємо не просто висококласних фахівців, а провідників української нації. У мене викликає певний подив те, що тепер мас-медіа і чиновники трактують зовнішнє незалежне оцінювання як панацею від усіх корупційних схем в освітній галузі. Але всі забули про те, що саме в Києво-Могилянській академії були розроблені вступні тестування, які унеможливили корупцію під час вступної кампанії. У Києво-Могилянці й Острозькій академії ніколи не брали хабарів. І тому цей досвід можна було б використовувати зараз при вступі.

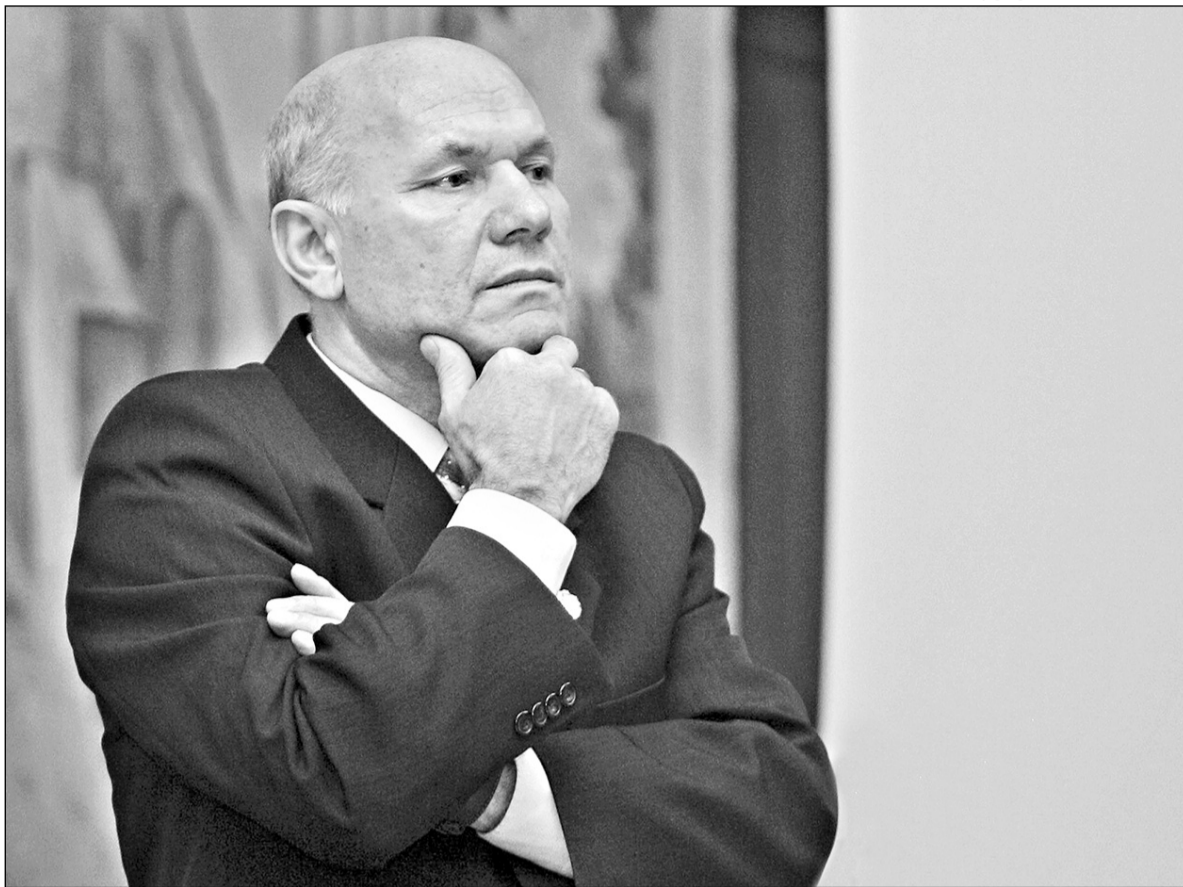


ФОТО МИХАЙЛА МАРКІВА

«Мотивація та віра — дуже важливі на шляху до успіху»

Ігор ПАСІЧНИК — про історію відновлення Острозької академії, новації у виші та унікальність фотоконкурсу «Дня»

Завдячую колишньому голові Рівненської облдержадміністрації та Рівненської обласної ради Романові Василюшину, який став нашим протектором. Також знайшлося багато меценатів, які підтримали Острозьку академію. Окрема вдячність першим викладачам і співробітникам, які погодились працювати в Острозькій академії. Тоді бібліотека становила тисячу примірників книжок, було декілька комп'ютерів. Утім, це не стало перепоною до здобуття знань нашими першими студентами, серед яких уже більш ніж десять докторів наук, успішних менеджерів, бізнесменів тощо. Згодом нам повернули історичну назву «Острозька академія», а із 2000 року ми отримали статус національного університету. Із власного досвіду можу сказати, що мотивація та віра — дуже важливі на шляху до успіху.

● «НАШІ ШКОЛИ ЗАМІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ГОТУЮТЬ МОЛОДЬ ДО ЗНО»

— Як змінювалися студенти від початку відродження університету й до сьогодні? Яким є студент Острозької академії очима ректора?

— Із початку відродження Острозької академії виховна концепція наших студентів базується на християнських цінностях, адже ми вважаємо, що важливо формувати не лише фахівця, а й високоморального громадянина. Думаю, нам це вдається реалізовувати. Якщо говорити про наших перших студентів, то більшість із них були з малозабезпечених сімей.

Між ними не було суттєвої майнової різниці. Вони розуміли, що отримання диплома дасть їм можливість краще жити. Теперішні студенти суттєво відрізняються від попередників. На це суттєво вплинула тотальна інформатизація суспільства. Багато часу вони проводять зі своїми гаджетами замість живого спілкування з друзями. Теперішні студенти більшою мірою меркантильні, з ними серйозніше потрібно працювати у виховному аспекті. Якщо порівнювати рівень опанування знань, то сучасні студенти не поступаються своїм старшим колегам, адже інформаційні технології дозволяють отримувати знання в різний спосіб.

Я вже неодноразово говорив у своїх інтерв'ю, що освітньо-виховний процес в Україні має передусім апелювати до понять патріотизму, національної свідомості тощо. Наші школи замість формування патріотичних цінностей готують молодь до ЗНО. А для молоді держави патріотичне виховання архіважливе. В Україні воно має здійснюватися системно, починаючи із дитячого садочка.

— Знаємо, що Острозька академія постійно реалізовує низку міжнародних обмінних програм студентів і викладачів. Які можливості міжнародного співробітництва Острозька академія має сьогодні?

— За кількістю міжнародних обмінних програм Острозька академія встановлює справжні рекорди. Ми були єдиним університетом в Україні, який брав участь у програмі обміну «Канада. Світ. Молодь». Ця програма функціонувала до 2014 року, поки не розпоча-

лися військові дії в Україні. Зараз ми активно беремо участь у програмі ЄС «Еразмус+». Також у проектах, які реалізуються в межах підписання договорів про співпрацю, наприклад, у магістерській програмі отримання подвійних дипломів Острозької академії та Варшавського університету. Наші вчені активно співпрацюють зі Стокгольмським університетом, Люблінським католицьким університетом Івана Павла II, коледжем Назарет у Рочестері (США), з вишами Литви, Латвії, Естонії, Франції, Німеччини, Великобританії, Білорусі тощо. Орієнтовно 10% — це викладачі-іноземці, які читають лекції для студентів Острозької академії. У нас щороку діє міжнародна Літня школа з юдаїки та семітської філології, в якій беруть участь представники з різних країн світу. Також зараз ми реалізуємо досить потужний міжнародний проект ЄС «Підвищення конкурентоспроможності випускників університетів на ринку праці України та Білорусі через мережу створення регіональних трансграничних консультаційних центрів професійної орієнтації та консультування».

● «ГАЗЕТА «ДЕНЬ» НАМ СВОГО ЧАСУ ПІДСТАВИЛА ДРУЖНЕ ПЛЕЧЕ»

— До 25-річчя відродження Острозької академії ви плануєте відкрити новий навчальний корпус у центрі Острога. Якими ще досягненнями здивує нас найближчим часом?

— Новим навчальним корпусом ми здивуємо не тільки Рівненщину, а й Україну. Це буде архі-

тектурний шедевр із поєднанням традицій середньовіччя і сучасності, з оглядовою вежею та високо-технологічним обладнанням. 2019 рік для нас буде особливо важливий, адже ми готуємося до підтвердження статусу національного університету. Це зобов'язує колектив згуртуватися і продуктивно працювати на результат. Користуючись нагодою, хочу подякувати своїм колегам-викладачам за відданість і сумлінну працю.

Наступного року ми плануємо відкрити в Карпатах комплекс відпочинку для студентів і викладачів Острозької академії. Узагалі, 2019 має стати роком турботи про викладачів і співробітників. Також плануємо переобладнати гуртожитки — зробити їх сучаснішими й комфортнішими.

У планах — видати колективну працю наших вчених «Українці і поляки: тисячолітня спільна історія», перевидати енциклопедію «Острозька академія», адже з'явилося багато нових досліджень у царині Острогіани. Також хочемо відкрити нові освітньо-професійні програми, зокрема у сфері медицини, розширити ліцензований обсяг на «Комп'ютерні науки». Звісно, перелінемо ті спеціальності, які незатребувані на ринку праці, для того, щоб їх реанімувати, оновивши новими освітньо-професійними напрямками.

До 25-річчя Острозької академії ми започаткували проект «Ті, що відроджували Острозьку академію». Щиро вдячні і надзвичайно пишаємося, що газета «День» нам свого часу підставила дружнє плече, ставши інформаційним партнером Острозької академії. Особлива вдячність Ларисі Івшиній, яка, крім незабутніх зустрічей зі студентами, залучила до нас низку меценатів. Ми завжди з нетерпінням чекаємо на візити Ларисі Івшині та Євгена Марчука, яких в Острозькій академії надзвичайно шанують і поважають.

— Цьогоріч відбудеться ювілейний XX Міжнародний фотоконкурс газети «День», який постійно підтримує Національний університет «Острозька академія». Чим важливий цей фотоконкурс особисто для вас?

— Приємно, що цей конкурс ми підтримуємо з часу його заснування. Потрібно віддати належне газеті «День» за популяризацію справжнього фотомистецтва в Україні. Кожна фотографія — це віддзеркалення нас самих, це спроба побачити світ під іншим кутом зору. Під час відвідин фотовиставки у мене завжди багато емоцій і позитивних вражень. Пишаємося, що в Острозькій академії є фрагменти фотовиставок «Дня», які нам подарувала Лариса Івшина, зокрема, це роботи авторів, яких ми нагороджуємо кожного року. Крім цінного подарунка, ми завжди запрошуємо переможця відвідати наш університет, щоб більше дізнатися про історію і сучасність Острозької академії, поспілкуватися з нашими студентами. Подарунок на цьогорічний ювілейний фотоконкурс ми уже підготували. Тепер потрібно буде визначитися з номінантом, а це завжди доволі важко зробити, оскільки кожна фоторобота має свою унікальну цінність.

Сергій ГРАБОВСЬКИЙ

Добре відомий в Україні Сергій Марков (екс-депутат Держдуми та екс-член ПАРЄ, довірена особа Володимира Путіна на президентських виборах, професор політології etc., etc.), нещодавно у виступі на російському телебаченні авторитетно заявив: «В Україну вошли огромные русские области, Крым и Донбасс, великие русские города: Одесса, Харьков, Николаев, Днепропетровск». Чи так це?

● **ХЕРСОНЕС—АХТІАР—СЕВАСТОПОЛЬ**

Ще за президентства Ющенка у самому центрі Севастополя на вулиці Леніна постав монумент Катерині II, на постаменті якого вибиті слова з указу імператриці: «Объявляем сим волю нашу устроить следующие укрепления: ...Крепость большую Севастополь, где ныне Ахтиар и где должны быть Адмиралтейство, верфь для первого ранга кораблей, порт и военное селение». Але от проблема: указ був підписаний 15 червня 1784 року. А місто офіційно засноване на рік раніше...

Що ж, ім'я Катерини II — символ «історичних прав Великої Росії» на ці землі. Тому реальний засновник Севастополя — адмірал Томас (або, за русифікованим варіантом, Фома Фомич) Маккензі (Мекензі) — мало кого сьогодні цікавить. А от в Російській імперії, попри офіційну пропаганду, добре знали, хто є хто. У Військовій енциклопедії (СПб, 1914) написано: «Мекензи Фома Фомич (Томас) — основатель г. Севастополя». Тоді місто звалось Ахтиар. А у нотатках учасника подій, майбутнього адмірала Дмитрія Сенявіна сказано: «Назначив места под строения, доставив туда надобное количество всякого рода вещей и материалов 3-го числа июня месяца, адмирал [Маккензи] заложил четыре здания... Часовня освящена 6-го августа, кузница была готова в 3 недели, пристань сделана с небольшим в месяц, а в дом перешел адмирал и дал бал на новоселие 1-го ноября. Вот откуда начало города Севастополя».

А як із тим, про що гучно заявив Путін: мовляв, Севастополь — це давній Херсонес? Факти — вперта річ: в останньому на момент заснування Ахтиара ніхто не жив. Утім, Російська імперія мала шанс розбудови Севастополя як прямого продовжувача історії античного Херсонеса й середньовічного Херсона (Корсуня), якби цьому не завадила... Російська імперія.

Усіх кримських греків 1778 року депортував до північного Приазов'я майбутній генераліссимус, тоді ще генерал Суворов. Серед селищ, заснованих цими переселенцями, був і Херсонес. На Приазов'ї переселенці зазвичай називали нові поселення іменами рідних місць... А в часи правління першого Романова — Михайла Федоровича — була створена «Книга Большого чертежа», де зібрані мапи Московії та сусідніх держав. Херсонес у ній фігурує як «живе» місто, розташоване на відстані 60 км від Бахчисарая. А британський мандрівник Едвард Кларк у 1800 році зафіксував, що «руїни Херсонеса ще були міцними і всюди були ще навіть двері» (як би дерев'яні двері простояли під дощам, снігами й вітрами 400—500 років?); на малюнках, зроблених од-

разу після заснування Ахтиару, добре видно величні стіни і будинки Херсонеса (це ще не руїни, описані Кларком). Що сталося? Читаємо у Кларка: «Як тільки прийшли росіяни, все було одразу розорено. Ці варвари зайнялися своєю улюбленою справою — знищенням. Перевертали, розбивали, закопували й нищили все, до чого могли дотягнутися і що могло б послужити висвітленню старовинної історії цієї країни... Під античні храми закладалися міни, гаками розтягалися мармурові блоки...»

Іншими словами, Ахтиар, потім Севастополь, потім знову Ахтиар, і знову Севастополь будувався так швидко тому, що каміння для спо-

ків, щоб спорудити, за словами поета Максиміліана Волошина, «несколько убогих уездных городов по российским трафаретам...»

● **КОДАК—КАТЕРИНОСЛАВ—ДНІПРОПЕТРОВСЬК—ДНІПРО**

Дніпро також офіційно вважається заснованим Катериною II у 1776 році. Та що це за дата? Того року був поданий рапорт князю Потьомкіну, губернатору Новоросійського краю, утвореного на землях зруйнованої Запорозької Січі, про укладання проекту міста і кошторису для його будівництва, при цьому місто почали будувати

Вольностей Війська Запорозького; вона охоплювала значну частину правобережжя сучасної Дніпропетровської області та деякі інші території. Саме місто було обнесено ровом та валом; вал мав чотири bastiони для гармат та три дерев'яні вежі з в'їзними брамами.

Ось перелік державних будівель Нового Кодака в XVIII столітті: канцелярія, скарбниця, арсенал із порохом ляхом, церковне правління, митна контора при перевозі, шпиталь, школа, казарми, військовий палац. У місті були дві церкви та синагога. Головним нервом життя Нового Кодака була торгівля. Тут відбувалося три ярмарки на рік, проходили чумаць-

нат Коцюб Якушинський, який розбудував селище і звів пристань та замок. Звідти купецькі кораблі вивозили подільське та волинське збіжжя до середземноморських портів. Уперше Качибей згадується в історичних документах 1415 року в зв'язку з відправкою польським королем Владиславом II Ягайлом кількох кораблів зі збіжжям до Константинополя.

1480 року Хачибей-Качибей-Коцюбеїв захопило турецьке військо. Згодом, після заселення його греками та едісанськими татарами, воно стало називатися Гаджибей чи Хаджибей (у дослівному перекладі — «князь, що здійснив паломництво до Мекки»). 14 вересня 1789 року, під час чергової російсько-турецької війни, фортецю Гаджибей захопили авангард російської армії під командуванням генерала Івана Гудовича та загін чорноморських козаків на чолі з кошовим Захарієм Чепігою й отаманом Антоном Головатим. 1793 року цитадель була перебудована за проектом голландського інженера Франца де Волана. Наступного року російська імператриця Катерина II підписала указ про розбудову міста і порту Гаджибея за проектом того самого де Волана: «Уважая выгодное положение Гаджибея при Черном море и сопряженные с оным многая пользы, повелеваем мы нужным устроить тамо военную гавань купно с пристанью для купеческих судов... Повелеваем открыть свободный вход в Гаджибеевскую гавань купеческим судам как наших подданных, так и чужестранных держав...»

А у січні 1795 року Гаджибей був офіційно перейменований. Але назва не одразу прижилася. Ось що писав впливовий російський державний діяч Федір Ростопчин у 1796 році: «Один Рибас ворует более 500 000 рублей в год. По его проекту решено построить у Гаджибея порт, под названием Одессы, для гребной флотилии... Уже три года, как оно началось. Каждый год назначаются по 1 200 000 рублей и с лишком 5 000 солдат, из которых четвертая часть умирает либо от истощения, либо по недостатку пресной воды и по влиянию летнего зноя». Ось таку характеристику має ще один персонаж «одеського міфу» — де Рибас, який начебто «побудував місто»...

У тому ж 1795 році міська влада віддала район міста під назвою Пересип для поселення тих чорноморських козаків, які оселилися у Гаджибей після падіння турецької фортеці. Вони стали ядром української громади міста. Другою великою громадою міста була грецька. 1819 року в Одесі був запроваджений режим портофранко («вільний порт»), заснований на безмитному ввезенні й вивозі товарів. Це перетворило місто на найбільший в Європі порт із вивозу збіжжя і сприяло переселенню до Одеси підприємців з країн Середземномор'я, тож місто стали звати «чорноморським Марселем».

Як бачимо, Коцюбеїв—Гаджибей—Одеса — це місто, органічно включене у «велику» європейську історію, а зовсім не форпост Російської імперії. Воно безперервно існує щонайменше понад 600 років. Ба більше: Катерина II ніколи не видавала рескриптів про його заснування — йдеться тільки про побудову великого порту, а потім — про перейменування міста. Як і в інших випадках, йдеться не про «російське місто», а про форпост Російської імперії.

«Прийшли росіяни — все було одразу розорено...»

Хто і коли заснував ключові міста півдня України?



Коцюбеїв-Гаджибей-Одеса — це місто, органічно включене в європейську культуру, а зовсім не форпост Російської імперії

рудбралось з будинків і фортечних стін Херсонеса за рахунок руйнації цього «священного міста». Тому сліди його останніх мешканців (бо, схоже, він не був остаточно полишений 1399 року), депортованих Суворовим, були знищені, й зараз про них ми можемо вести мову тільки на підставі непрямих свідчень. А якби цієї депортації не було, якби Херсонес не понищили, якби нове місто будували поряд зі старим, то про спадкоємність можна було би говорити. А так... Французький мандрівник Жан-Франсуа Гамба, який відвідав місто через 25 років після Кларка, писав: «Під час свого перебування в Севастополі ми відвідали руїни древнього Херсонеса — купи розкиданого в безладі каміння, серед яких ми не побачили ні найменшого сліду пам'ятників, які, безумовно, прикрашали це місто грецького походження».

Те саме робилося по всьому Криму. Колонізаторів лише на словах цікавила історична спадкоємність; звідси назви Сімферополь, Севастополь, Євпаторія тощо. Реально ж вони нищили захоплені міста й селища, використовували на поточні потреби каміння висаджених ними в повітря храмів, фортець і будин-

ки лівого березі Дніпра. Та це місто видалось непридатним як адміністративний центр через свою віддаленість від битого шляху. Тоді вирішили перенести його на інше місце. Указом від 30 березня 1783 року було створено Катеринославське намісництво, а місце губернського міста визначено на правій стороні річки Дніпра біля Кодака. Опис Катеринославського намісництва 1784 року відзначає: «Катеринославль — вновь основываемый город из местечка Новым Кодаком называемого...»

Іншими словами, документи того часу недвозначно засвідчують, що йдеться не про побудову нового міста, а про перезаснування і перейменування вже існуючого. Адже Новий Кодак продовжував існувати на момент, коли почав будуватися Катеринослав. Це було козацьке місто, перша згадка про яке належить до 1645 року. Місто Кодак згадується і в «березневих статтях» 1654 року, які узгоджували протекторат Московії над Україною. Новий Кодак був центром Кодацької паланки, мав вигідне розташування на битому чумацькому шляху. Кодацька паланка була однією з найбільших та найзаселеніших у межах

кі валки та каравани суден. Таким чином, місто мало ярмарковий майдан, шинки, склади, заїжджі двори, різноманітні майстерні. За ревізією, проведеною у лютому 1754 року, в місті нараховувалося понад 500 дворів і понад 3000 жителів. Це місто якраз й увійшло в «другий» Катеринослав...

● **КОЦЮБЕЇВ—ГАДЖИБЕЙ—ОДЕСА**

Ще абсурдніша ситуація з Одесою. Першим поселенням міського типу там стала давньогрецька колонія з невідомою сьогодні назвою, заснована у V столітті до нашої ери в районі нинішнього Приморського бульвару Одеси. За нашої ери на тому самому місці існувало генуезьке місто-колонія, яке, за деякими відомостями, називали Джинестрою. У перші роки XV століття, за правління засновника Кримського ханства і родоначальника династії Гіреїв хана Хаджі-Гірея, тут стояло татарське укріплене поселення Хачибей.

На початку XV століття князь Вігвот приєднав землі Північного Причорномор'я до складу Великокого князівства Литовського, і Хачибеем заволодів литовський маг-

МАЙСТЕРНЯ

Ольга САВИЦЬКА

Тринадцятий сезон «Журфіксів у Булгакових» було присвячено 100-річчю подій роману «Біла гвардія» — епосі, коли «легендарні часи обірвалися, і раптово, і грізно настала історія». Але навіть у часи трагічні в будинку № 13 на Олексіївському узвозі звучать оперні арії і романси, а на фортепіано у вітальні — розкрита партитура вічного «Фауста». На Андріївському узвозі в сім'ї Булгакових музика звучала завжди! Відроджена старовинна традиція кожного місяця збирає в Музеї Булгакова київських меломанів. Нині був аншлаг.

Виступав Роман Юсипей — один з найвідоміших українських баяністів. Близький виконавець і талановитий музичний журналіст, випускник Національної музичної академії України вже декілька років живе в Німеччині, навчався у Вищій школі музики і театру в Ганновері і Фолькванг-університеті Ессена. Гастролював у Великобританії, Франції, Бельгії, Швейцарії, Італії, Польщі, Японії, Казахстані. Роман часто приїжджає на Батьківщину: у травні він виступав з Київським камерним оркестром на фестивалі «Київська весна», а днями збирається до Львова для участі у форумі сучасної музики «Контрасти».

Нині прозвучали твори Генрі Перселла, Ігоря Стравінського, Гіт Канчелі, Альфреда Шнітке і Артема Нижника. Якщо існує абсолютне занурення музиканта у виконуваний твір і фантастична самовіддача, то саме це і відбувалося під час концерту. Здавалося, Роман буквально намагнічує простір звуками, і ситуація набуває рис вічності, що підтверджувалося чарівними паузами після фінальної ноти кожного твору, аби дозволити публіці отямитись — і нагородити виконавця справжнісінькими оваціями.

Люди підходили, дякували: «Йшла на концерт, заінтригована програмою: Шнітке, Перселл і баян. Але не очікувала, що буде настільки чудово!»; «Я закрила очі, і мені здалося, що звучить оркестр, який складається з якихось нових, незвичайних інструментів, — стільки фарб було у вашій музиці!»; «Це зустріч з мистецтвом, з музикою, з особистістю. Дякуємо за щирі відданість музиці — і Україні».

Після концерту Роман Юсипей відповів на запитання «Дня».

● БАЯН — ЯК ОРКЕСТР

— Ви вже втретє виступаєте в Музеї Булгакова, виконували тут музику Вікторії Польової, Володимира Рунчака, інших українських композиторів — соло і у складі камерних ансамблів. А у сьогоднішньої програми яка була концепція?

— Назву концерту дала Соната №2 Terra Dolorum («Земля печалей») Артема Нижника. Артем — мій друг і ровесник, талановитий баяніст, педагог і композитор, чий твори сьогодні користуються популярністю серед виконавців усього світу. 2014 року він виїхав з Донецька, де викладав у консерваторії. Назва — «Земля печалей» — говорить сама за себе. Артем писав її з 2016 року, довго, ретельно, і в ній відображено всі переживання автора, пов'язані з подіями, що відбуваються на його батьківщині, на нашій землі. Цей твір написаний серцем, а матеріал його — біль. Дві складові, які роблять му-

зику невідомою. І я, і композитор щасливі, що здійснилася прем'єра в Будинку Булгакова. Тим паче що сезон присвячено подіям роману «Біла гвардія». Багато римується...

«Дідона і Еней» Генрі Перселла — одна з моїх найулюбленіших опер, тому включив у програму два фрагменти з неї. Наскільки я знаю, перекладень цієї музики для баяна ніхто ще не робив. «Симфонії духових» Ігоря Стравінського в оригіналі написані для великого ансамблю духових інструментів, і слово «симфонії» тут означає — «співзвуччя». Твір присвячений пам'яті Клода Дебюссі. На початку роботи

но і всюди. Хотілося таким фіналом підняти тонус вечора, загалом витриманого в мінорних тонах.

У своїх концертах я прагну поєднувати різні стилі і епохи, виконувати нові твори українських і німецьких композиторів. Музику, часто набагато жорсткішу і конструктивістську. Але те, що я вибрав для сьогоднішньої програми, було іншим. Знав, що прийдуть люди, які люблять класику, і хотів, аби музика торкнулася серця.

— Ігор Стравинський про свої «Симфонії духових» висловився так: «Це вже від початку і до кінця абсолютна музика. Вона суха, холодна і прозора, як шампанське

● «ВСЯКОМУ ГОРОДУ НРАВ И ПРАВА»

— Чим наповнене ваше життя в Німеччині? Чи вдається популяризувати там сучасну українську музику?

— Коли є можливість вплинути на ситуацію, звернути в цей бік увагу фестивалів, ансамблів, концертних залів, граю музику наших композиторів з величезним ентузіазмом. У Лейпцигу, наприкінці жовтня виконуватиму сольний твір Вікторії Польової. На початку грудня, в Йені думаю повторити Сонату Артема Нижника.

написаного композитором спеціально для нього.

А ще в Німеччині у мене не так давно народився «Херсон в літню ніч»: текст, написаний на замовлення журналу «Фокус» для серії «Місто дитинства». Незвично було писати про рідне місто, знаходячись в іншій країні, на іншому ґрунті. Матеріал витриманий у світлих тонах, це ще не Terra Dolorum.

● «БЕЗ МУЗИКИ ЖИТТЯ БУЛО Б ПОМИЛКОЮ»

— Як сталося, що ви обрали баян?

— Вибір зробили мої батьки: мене просто відправили до музичної школи. Батько сам в дитинстві трохи грав на баяні. Бувало, мені не хотілося займатися, а потім звук — сцена, перші виступи. Вже в школі я грав концерти для баяна з оркестром у супроводі фортепіано. В музичному училищі у мене був прекрасний педагог Петро Миколайович Башмаков, який прищепив мені справжню любов до музики і до інструменту. Вклав у свідомість — ази, а в пальці — навички. Потім у Києві і в Німеччині багато чився і брав майстер-класи у зірок баянного мистецтва. Але насамперед, звичайно, у вдячний моїм батькам, які направили мене в потрібному напрямі. Вони живуть у Херсоні, я постійно відчуваю їхню підтримку.

— Коли відбувся ваш дебют на великій сцені?

— Київ, 2001 рік, грудень, філармонія, Київський камерний оркестр, диригує Роман Кофман. Звучать «Сім слів» Софії Губайдуліної для віолончелі, баяна і струнних. І у мене, студента 3 курсу, сольна партія. Я сам знайшов цю партитуру, прийшов до Романа Ісааковича і запропонував зіграти. І уявляєте, яке весіння — він мене уважно вислухав, і буквально через місяць ми виконали цей твір.

— Потім ви неодноразово виступали разом і взяли у маестро інтерв'ю під назвою «Мозок країни спить». Ви знаєте, що у нього нещодавно вийшла нова книжка «Як я провів життя»?

— Саме сьогодні вранці я її читав! Скориставшись відсутністю хазяїна, я накинувся на бібліотеку відомого літературного критика Юрія Володарського. З усіх книжок відразу ж вибрав саме цю.

— Що ви скажете про мистецтво гри на баяні у сучасному музичному світі?

— Сьогодні баян ще в процесі завоювання свого місця у сфері академічної музики. Але в цьому є момент інтересу, що зачаровує: коли публіка вперше чує ті ж «Картинки з виставки» Мусоргського не у фортепіанному виконанні і не оркестрову версію Равеля, а на баяні, це інтригує. Баяніст отримує додатковий бонус, як людина, що відкриває для слухача щось нове.

— А хто він, ваш слухач?

— Це людина відкрита музиці. Здатна рефлексувати, розмірковувати, висувати ідеї, нехай навіть вони не співпадають з тими сенсами, які вкладав я сам. І від цього вона стає мені ще цікавішою.

— Повертаючись до Terra Dolorum, історичний досвід підказує, що радість, дарована великою музикою, не звільняє землю від печалей. Тоді навіщо музика?

— Ніцше сказав, що без музики життя було б помилкою. Помилки в житті все одно трапляються. Але завдяки музиці їх, хай і на дециду, а все ж таки роблять менше.

Містичні збіги

У літературно-меморіальному музеї Михайла Булгакова баяніст Роман Юсипей представив світову прем'єру Сонати №2 Terra Dolorum Артема Нижника

ФОТО РУСЛАНА КАНЮКИ / «День»



з'явився хорал, яким Стравинський завершив композицію, проте його мотиви зустрічаються всюди. Хоралу протистоїть енергійний матеріал у стилістиці «Весни священної». Твір ще в 1980-х переклав для баяна наш класик — композитор Леонід Грабовський. Мені пощастило за 30 років стати його першим виконавцем і автором виконавської редакції.

Грузинський композитор Гія Канчелі — автор багатьох симфоній, трагічної музики зі складною драматургією. Але ще його знають і люблять за чудові мініатюри до вистав Роберта Стурра і фільмів Георгія Данелія. Свого часу я спробував деякі мелодії, що близькі мені, з кінофільмів і вистав з музикою Гіт Олександровича скласти певну композицію, а потім показав її авторові. Той схвалив мою ідею і ґрунтовно попрацював над її остаточним «зовнішнім виглядом». Я вдячний долі за можливість такої співпраці.

Дуже популярний твір Альфреда Шнітке «Гоголь-сюїта» існує в безлічі версій. Баянну (перекладення Юрія Шишкіна) грають теж дав-

extra-dry, яке не дає відчуття солодкості, не розслаблює, як інші сорти цього напою, але пече»...

— Так от хто вперше використав слово «пече» в його нинішньому значенні... Неймовірно!

— А я виявила ще одну «неймовірність». У Вікіпедії написано, що прототипом баяна стала конструкція ручної гармоніки, вдосколена баварським майстром Мірвальдом 1891 року, — а це рік народження Михайла Булгакова.

— Так, такі «містичні» збіги — сильніші за містику. Все збіглося...

— Чим приваблює вас Музей Булгакова?

— Спілкуючись з людьми з інших країн, бажаючи розповісти про себе, про свою землю, про своє місто — а я вважаю Київ своїм містом — згадую «Білу гвардію». І занурююся в ці сторінки, в світ Міста, світ Турбінних. Ніби веду своїх співбесідників київськими вулицями і лабіринтами Будинку. Люблю цей музей з його таємничими білими експонатами. Тут все звучить незвичайно щиро.

— Ви автор аудіоантології «Українська музика ХХІ століття для баяна».

— Альбом називається For every city — від назви канта Григорія Сковороди «Всякому городу нрав и права». Так само називається твір Олександра Щетинського, композиція для баяна, де звучить ця мелодія. А всього в альбомі більш ніж десять творів, майже всі вони були написані для мене, як сольні, камерні, так з оркестром. Серед авторів — Вікторія Польова, Максим Коломієць, Олексій Шмурак, Сергій Пілютіков, Богдан Сегін, Любава Сидоренко, Золтан Алмаши.

— Продовжуйте займатися музичною журналістикою?

— Інколи у мене виходять об'ємні інтерв'ю з великими музикантами — композитором Гією Канчелі, скрипалем Гідоном Кремером, диригентами Андрієм Борейком і Данилом Райським. Останній, щоправда, в амплу альтиста, понад 10 років тому він приїжджав до Києва, виконував «Монолог» Альфреда Шнітке і альтовий концерт Євгенія Станковича,

КІНОЗАЛ «Дня»

Дмитро ДЕСЯТЕРИК, «День»

Євічні, або, як кажуть культурологи, архетипічні сюжети, які кіноіндустрія (в першу чергу, звісно, Голлівуд), чутлива до потреб глядачів, експлуатує інтенсивно й постійно. Наприклад, історія Попелюшки. Попелюшка, звісно, може мати різні імена й навіть бути чоловіком, але фабула незмінна: людина з низів, долаючи неабиякі перешкоди, за допомогою принца/феї/добрих друзів чи без такої досягає успіху.

■ Якщо сюжет зупиняється на вершині кар'єри або на щасливому весіллі — тоді це казка. Якщо ж оповідь триває далі — то це вже драма. Власне, другим варіантом і є «Народження зірки» — повнометражний режисерський дебют відомого актора, чотириразового номінанта на премію «Оскар» Бредлі Купера (нар. 5 січня 1975, Філадельфія).

Насправді це вже четверта картина з такою назвою після фільмів 1937, 1954 й 1976 років. Зав'язка одна й та сама: невідома, але талановита і цілеспрямована дівчина випадково знайомиться з чоловіком-знаменитістю. Він виводить свою протезу до слави в кінематографі або на естраді, а його кар'єра занепадає. Вони одружуються. Дівчина стає зіркою, в той час як «принц» добиває себе алкоголем, влаштовує огидний скандал прямо на церемонії її нагородження «Оскаром» або «Греммі». А потім, розуміючи, що в своєму саморуйнуванні може потягти її за собою, накладає на себе руки.

■ Еволюція образів і ситуацій в такому кочовому сюжеті цікава з огляду не тільки на розвиток кіномови, а й на трансформацію суспільства, яка саме в жанровому кіні відбивається вельми точно.

Фільм 1937 року найближчий до стандарту «Попелюшки». Героїня Джулія Гейнор (до речі, перша в історії лауреатка «Оскара» за кілька ролей у 1929 р.) на ім'я Естер Блоджет переїжджає з глибинки в Голлівуд із твердим наміром стати кіноакторкою, незважаючи на попередження мудрої бабусі, що за цей вибір доведеться заплатити серцем. Перебивається на різних роботах, зустрічає уславленого Нормана Мейна (відзначений «Оскаром» у 1931 р. Фредрик Марч) і за його допомогою робить кар'єру під псевдо Вікі Лестер. Подальший розвиток подій описаний вище. Від виходу з професії вбиту горем Естер відмовляє та ж таки всезнаюча бабуся (ні дати ні взяти — модернізована фея). Вільям Веллман (режисер) і Роберт Карсон отримали «Оскара» за найкращий оригінальний сценарій.

■ Сьогодні цей фільм виглядає багато в чому наївним і цілковито мелодраматичним — із заламуванням рук, рясними риданнями, перебільшеною грою тощо. Однак, вочевидь, до того ніхто ще не пропонував саме такий, загмарений варіант здійснення американської мрії — звідси й «Оскар».

У 1954-му героїня вже має вищу стартову позицію — виступає з джазовим ансамблем, у тому числі на церемонії вручення «Оскара», де й знайомиться з Норманом. Естер грає американка Джуді Гарленд, Нормана — британець Джеймс Мейсон. Гарленд була однаково обдарована як акторка і як співачка, що раніше принесло їй



ФОТО З САЙТА KINOAFISHAUA

Куди приводять мрії

У прокат вийшла музична драма «Народження зірки» з Леді Гага і Бредлі Купером у головних ролях

сенсаційний успіх у ролі Дороти в «Чарівникові країни Оз» (1938). Продюсери використали це — значну частину екранного часу складають пісні, поставлені в стилістиці типового мюзиклу, з відповідними декораціями, танцювальною підтримкою й хорами.

■ При всіх відмінностях, і в 1937 р., і в 1954-му на перший план виведена лінія кохання як підпорядкування жінки інтересам чоловіка. У фінальних кадрах і першого, і другого фільмів Естер виходила на сцену й виголошувала: «Це — місіс Норман Мейн», символічно зрікаючись власних імені й особистості.

1954-й і 1976-й відділяє лише 22 роки, проте в них вмістилися зародження рок-н-ролу, Вудсток, рух хіпі, загальне розкріпачення, Новий Голлівуд. Все це вимагало цілковито іншого підходу.

■ Тож, по-перше, продюсери змінили професійний антураж. Місце голлівудської лихоманки

посіла рок-музика. Головним героєм стає некерований, пригнічений кризою середнього віку та творчим спустошенням рокер на ім'я Джон Норманн Говард; Естер співає в нічному клубі й заробляє озвученням рекламних роликів. По-друге, секс-революція: сценаристи прописали регулярні компліменти на адресу задка героїні й кілька еротичних сцен з частковим оголенням. Третє і найбільш нечуване: не герой, а героїня пропонує одружитися.

Його грає Кріс Крістофферсон, її — Барбара Стрейзанд. Обидва — поп-легенди. Обидва — не останні актори. Крістофферсон тримається лінії буйного рок-ізгоя, й у цьому образі вгадуються риси загиблого за п'ять років до того генія рок-н-ролу — Джима Моррісона. Що ж до Стрейзанд, то вона, мабуть, уперше за весь час існування сюжету надає характеру героїні відчутної незалежності. Фінал перетворюється на апофеоз цього унезалеження,

коли Естер, подолавши скорботу, застигає в екстатичному русі, віддавшись музиці — дійсно, народжується як зірка.

■ Фільм Бредлі Купера є різницею саме стрічки 1976 року. Згідно зі сценарієм Еріка Рота, Купер грає кантрі-співака Джексона Мейна, чия кар'єра приречена через алкоголізм і прогресуючу глухоту. В закладі для трансвеститів (це один знак прогресу) на Мангеттені він зустрічає дівчину з неймовірним голосом. Її звуть Еллі, вона працює офіціанткою, спів — лише хобі, а грає її Леді Гага (нар. 28 березня 1986, Нью-Йорк).

Варто зазначити, що у всіх чотирьох версіях жіночі ролі грали акторки, які так чи інакше суперечили голлівудським стандартам краси. М'яка, дитинна, якась притишена Джулія Гейнор. Різкі риси й широке обличчя Гарленд. Невитравна кумедність Стрейзанд. Героїні Гаги шлях на велику сцену закритий саме через зовнішність —

ФОТО З САЙТА KINOAFISHAUA



Кріс Крістофферсон та Барбара Стрейзанд у стрічці «Зірка народилася» 1976р.

зокрема, великий ніс. Іронія в тому, що Стефані Джоанні Анджеліна Джерманотта (справжнє ім'я Леді Гага) саме з таким обличчям досягла того, чого досягла.

■ Але в «Народженні зірки» злою мачухою виступають неназвані шоу-бізнесмени, які прагнуть підігнати всіх під один канон. Мейн-Купер бачить у своїй новій подрузі особистість. У фільмі значно посилені феміністичні мотиви: вже на початку Еллі відмовляє якомусь шанувальнику в пропозиції руки й серця та роздратовано вигукує: «Срані мужики!» — воістину немислима сцена навіть для 1976 року. Еллі — це натура, просто революційно відмінна від усіх попередніх втілень: різка, гранично емансипована й надзвичайно (само)іронічна.

Загалом, саме Леді Гага тут — головне відкриття. По-перше, через вокальне обдарування: виявилося, що в неї глибокий і виразний блюзовий голос. Завдяки цьому перша третина фільму — насолода не тільки для очей, але й для слуху: розкішний дивертисмент, що викликає майже дитячий захват.

■ А по-друге, звісно, — це акторський талант Стефані Джерманотти. Широкої публіці вона була відома в першу чергу танцювальними хітами й ексцентричними костюмами (навіть казала, що пише пісні під костюми), але аж ніяк не кінематографічними здобутками — хоча й завоювала «Золотий глобус» за роль у серіалі «Американська історія жахів» у 2016. Але саме зараз її акторський діапазон розкрився, як слід. Вона здатна й на комічні інтонації, й на справжню драму; працює і жестом, і пластикою, і очима — й усім тим дає Еллі потрібну повноту життя.

Варто зазначити, що при всьому розмаїтті жіночих образів протагоністи у всіх «Народженнях зірки» затиснуті в рамки доволі стандартної маскулітності: потріпані мачо, які все ще намагаються розпускати пір'я. Купер не пориває з цією традицією, але додає в неї певний надлам, і цього достить, аби переконаливо відтворити нервову, розпачливу природу його персонажа.

■ Власне, на цьому дуєт тримається весь фільм, точніше, ті його частини, де Леді Гага й Купер ведуть таку собі емоційну дуель: зірка, що сходить, і зірка, що згасає.

Проблеми виникають ближче до фіналу. Мелодрама вже вкотре бере своє. Відчувається, що досвід Купера в режисурі значно поступається його акторському доробку: починаються прямолінійні рішення, спрямовані на найшвидшу реакцію глядачів. Інакше кажучи, фільм міг би бути дійсно сагою про народження зірки, про ціну, яку платить митець або мисткиня за вірність покликанию — але саме такий високий фінал Куперу не дався, сильна й самостійна Еллі раптом перетворилася на зарюману вдволицю поза будь-якою логікою свого існування на екрані.

Та все ж «Народження зірки» рятує те, що це таки стовідсотково акторське кіно. Хай із недоречними сантиментами й банальностями, але роботи Купера і, особливо, Гаги варті усіх нагород і, вочевидь, лишаться в історії.

■ Бути зіркою — непроста доля й далеко не казка. Мало які фільми кажуть про це чесно. У Бредлі й Стефані це вийшло: екранна балада, солодко-гірка, як справжній блюз.



«Маленьке село стало культурним туристичним простором»

У Самчиках, що на Хмельниччині, автентичним декоративним розписом розмалювали будинки, зупинки, магазин і навіть сільраду

ІНІЦІАТИВА

Олеся ШУТКЕВИЧ, «День»
Фото надано Іриною ТІТОВОЮ

Перетворити Самчики на суцільний арт-простір і відродити призабутий старожитній розпис «самчиківку» вирішили місцеві майстри за підтримки столичних художників. У межах партнерства з мистецькою ініціативою UAMAZE та Хмельницьким обласним науково-методичним центром культури і мистецтв вони написали проект «Нове життя Самчиківського розпису» і виграли в Українського культурного фонду понад 400 тисяч гривень на його реалізацію. За грантові кошти «самчиківкою» вже прикрасили чотири хати, два паркани, автобусні зупинки, магазин та сільраду. Не черзі — друк поліграфічної продукції: буклетів, календарів та листівок, які розповсюд-



жуватимуться художніми інституціями нашої країни і розповідатимуть про автентичні скарби Самчиків.

■ «Багато років ми займалися популяризацією Петриківського розпису. Не просто відтворювали автентичні орнаменти, а давали їм нове життя, робили сучасними та близькими для українців. Але два роки тому ми дізналися, що в Самчиках є місцеве народне мистецтво, власний стиль розпису, який зачарував і вразив. Але найбільше здивувала відсутність молодих послідовників цього ремесла. Попри те, що в селі є художня школа, існував великий ризик втратити цей автентичний розпис. І тоді з'явилася мрія зробити так, щоб про «самчиківку» дізналися. Ми почали запрошувати майстрів із Самчиків до Києва, проводили майстер-класи, розписували різні об'єкти і зрештою дозріли до того, щоб створити проект, який дав би змогу розписати хати в селі так, як це було колись, у давнину», — розповідає кураторка проекту і координаторка мистецької ініціативи UAMAZE Ірина ТІТОВА.

■ Роботи з нанесення розпису розпочалися 8 жовтня і тривали упродовж тижня. Творчим процесом керували місцеві майстри: Олександр Пажимський, Сергій Касьянов і Віктор Раковський. Саме вони створили ескізи, які після схвалення Мінкультом почали наносити на хати, паркани та адміністративні будівлі у селі. Використовували акрилову

фарбу для фасадних робіт, яка міцно тримається навіть за несприятливих погодних умов. Спочатку селяни поставилися до мистецького ноу-хау

з острахом, дивилися й дивувалися. А потім і самі взялися допомагати.

■ «Коли з'явилися малюнки на парках і хатах, місцеві мешканці нас підбадьорювали, допомагали, казали: «А давайте й мені на хаті квіточку намалюєте», — з усміхом продовжує Ірина. — Дуже приємно, що село завдяки нашій ініціативі причепурилося, я б сказала, ожило. Люди почали прибирати біля своїх будинків, висаджують квіти, ремонтують. Маленьке село перетворилося на культурний туристичний простір. І в цьому була головна наша ідея. Ми прагнули, щоб люди побачили розпис таким, яким він має бути насправді — у побуті, на сільських подвір'ях. Щоб вони більше дізналися про нього, щоб приїхали сюди туристи, завдяки напливу яких село отримає можливість додатково заробляти і розвиватися. Мріяло, щоб Самчики стали арт-селом, музеєм автентичного мистецтва під відкритим небом. Для цього потрібно вкласти серйозні кошти в інфраструктуру, а без бажання влади й підтримки бізнесу це здійснити нереально».

■ Відроджений самчиківський розпис — це вид українського декоративно-ужиткового мистецтва. Переважно сюжетний, який виконується великим зубчастим малюнком, схожим на гобеленовий. Зародився він у південно-східній Волині, на межі з Поділлям. Хати цього регіону здавна розмальовувалися рослинними візерунками, які вважалися оберегами. Нині в техніці Самчиківського розпису працюють лише три майстри в країні, і всі вони мешкають у Самчиках — в селі, яке славиться своїм розкішним парково-палацовим комплексом (до речі, один із випусків глянцевого додатка до «Дня» «Маршрут №1» (а саме № 34) мав назву «Український Едем» і містив ексклюзивний репортаж «Самчики. Incognita»), а тепер ще й матиме відроджений автентичний колорит.



ФОТОШТРИХ

ФОТО РЕЙТЕР



Дух нескорених у Сіднейі

ЗМІ — про майбутнє поповнення в родині Гаррі та Меган і відкриття Invictus Games

Принц Великобританії Гаррі разом з дружиною Меган, які здійснюють нині своє перше спільне закордонне турне, розпочали його з Австралії, повідомивши радісну новину: вони скоро стануть батьками, і їхня маля має з'явитися на світ навесні. Це, звичайно, ще більше прикувало увагу світових ЗМІ до британського подружжя, яке за кілька днів перебування в цій країні, взяло участь у низці заходів у Сіднейі, Мельбурні та Даббо. Як пише Бі-Бі-Сі, Меган і Гаррі вже навіть

отримали перший подарунок для своєї дитини — іграшкового кенгуру з малям і пару черевичків — від генерал-губернатора Австралії Пітера Костроува і його дружини Ліни. Втім, головна подія, що привела королівське подружжя до Австралії, ще попереду: в суботу, 20 жовтня, у Сіднейі вони відкриють «Ігри Нескорених» (Invictus Games), засновані з ініціативи принца Гаррі, який теж має досвід військової служби. У змаганнях беруть участь військові, які зазнали поранень або захворіли під час виконан-

ня своїх службових обов'язків. «Австралія, звичайно, є домівкою для деяких найкращих спортивних талантів у світі, але те, що ви побачите на цих «Іграх Нескорених», буквально, вразить вас. Демонстрація сили людського духу, сили спорту змінювати життя, сили відчуття себе частиною всього цього з трибун», — цитує слова Гаррі Express.

Закінчення на 26-й стор.

ДОСВІД

ФОТО БОРИСА КОРПУСЕНКА



Старі ляльки

XV Міжнародний фотоконкурс
ФОТО — день-2013

Про силу «першої шпальти»

Знакові знімки в об'єктиві «рекордного» учасника і переможця конкурсу «Дня» Бориса Корпусенка

Закінчення на 28-29-й стор.

«Помилка резидента»

Як справа Семочка виявила проблеми розвідників, журналістів та піарників

Скандал навколо першого заступника голови Служби зовнішньої розвідки, экс-начальник Головного управління Служби безпеки України в Києві, экс-начальника економічного управління контррозвідки СБУ Сергія Семочка змушує зробити кілька сумних висновків. Значна частина з них стосується стану вітчизняних спеціальних служб. Але є й такі, що описують ситуацію у вітчизняній журналістиці та у сфері комунікацій влади з громадянами.

Під час гібридної агресії всі ці галузі — безпека, інформаційна діяльність та пропаганда — мають як ніколи, по-перше, працювати разом задля спільної перемоги, по-друге — робити це ефективно. Втім, уся історія перекоонує громадян у тому, що ані разом, ані окремо, ці надважливі для національної безпеки сектори не працюють так, як це має бути.

ПІДОЗРА

Нагадаємо коротко канву подій.

1 жовтня програма «Наші гроші» Деніса Бігуса оприлюднила результати власного розслідування, що стосувалося великих (непропорційно великих у порівнянні з його доходами державного службовця) статків першого заступника голови СЗР та наявності російських паспортів у членів його родини.

3 жовтня стало відомо, що Національне антикорупційне бюро відкрило кримінальну справу проти Сергія Семочка за статтею «незаконне збагачення».

5 жовтня владні комунікаційники сформулювали свою відповідь і запустили її в публічну площину дещо в незвичний спосіб. Блогерка Ганна Оскоміна провела цілий день із Президентом та обговорила з ним, зокрема й справу першого заступника керівника СЗР.



Наталія ІЩЕНКО

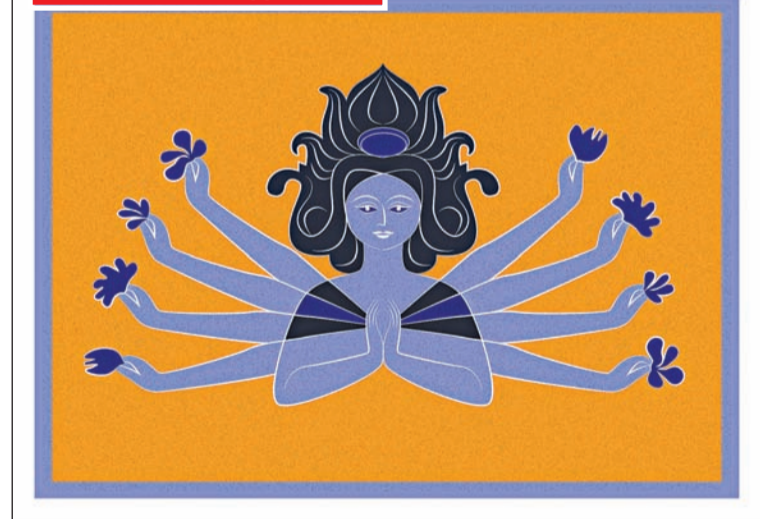
Ось що написала дівчина за підсумками свого спілкування з Петром Порошенком (цитата з поста у фейсбук спільноті «А що там у ПП»):

«Насамперед питання, яке хвилювало дуже багато — про Семочка. Ситуація далеко не так проста, як здається на перший погляд. У цього офіцера за плечима — великі заслуги перед Україною, високо-класні професійні операції. Одну з них мені Президент озвучив, і це професіоналізм найвищого ґатунку. В дискредитації, компрометації та нейтралізації, нехай навіть на час, цього офіцера зацікавлені потужні сили поза нашою державою. А ось репутація джерела резонансного розслідування, скажімо так, далеко не бездоганна. Тому давайте не оперувати поняттями «якщо хоча б 10% з цього правда, тоді...» Правди набагато більше, ніж нам відомо. Але внутрішнє розслідування в процесі, і, якщо факти підтвердяться, Президент не стане покривати злочин, ризикуючи власною репутацією. Тому наберіться терпіння і дайте час — реакція буде».

Закінчення на 29-й стор.

МАЛЮНОК «ДНЯ»

МАЛЮНОК АВТОРА



19 жовтня — свято богині Дурги

Анна ГАВРИЛЮК

Непереможна, недосяжна, промениста — усе це про шановану в індуїзмі богиню Дургу. Саме її свято припадає на 19 жовтня. У цей день починається десятиденна Дурга-пуджа — фестиваль «поклоніння Дурзі». Дурга є богинею-воїтелькою, яка символізує боротьбу за справедливість. Тому особливої пошани серед вірян вона досягла у період британського колоніалізму і є богинею-захисницею та символом національно-визвольного руху, зокрема у Бангладеш. За епосом, кожен з богів

подарував Дурзі свою зброю, яка може бути як джерелом захисту, так і руйнування всього, що заважає розвитку. Зображують її найчастіше з десятима руками та в компанії білого лева, якого вона отримала у подарунок від одного з богів. За легендою, верхи на леві Дурга перемогла демона Махіши, який сів зло на землі та тримав у страху решту богів.

Цікаво, що початково ця богиня не належала до індуїстського пантеону і є неарійською богинею-матір'ю. Але в процесі адаптації індуїзмом народних вірувань, вона посила важливе місце у цій релігії.

«СІМ П'ЯТНИЦЬ НА ТИЖНІ»

Вірус насилля

«12–18.10.2018»



Андрій ПЛАХОНІН

«Покидьок, що зробив цей злочин, — його ні керчаном, ні кримчанином назвати не могу. Просто... Ну... Покидьок рідкісний. Холоднокровно розстрілював ходив своїх однокурсників і викладачів... Ніколи не вирізнявся якоюсь агресією, сидів тихоною, ніколи за всі чотири роки не мав жодного приводу, отримував стипендію... Це російський гауляйтер Криму Аксьонов так образно й емоційно пояснив, що сталося цієї середи в Керчі. Емоції абсолютно зрозумілі. Думаю, холоднокровний розстріл 21 студента Керченського політехнічного технікуму (і не забуваймо це про півсотні поранених) нікого не залишив байдужим. І справді, за логікою Аксьонова, звідки тут може бути насилля?! Адже в убивці — ні тобі послужного списку в Сирії чи на Донбасі, ні злочинного минулого. Людина нізвідки. Втім, як нізвідки з'явилися Моторола, Гіві, які до своїх «подвигів» не мали кривавого послужного списку. Ніколи не вирізнявся агресією... Мив машини... Сидів тихоною... Стипендію отримував...

Цими днями багато розмов про масове вбивство в Керченському політехнічному коледжі. Доки ця в цілому абсолютно прозора історія з'ясувалася, в Росії вже встигли наговорити нісенітниць про кримських татар та українців, як уже встигли наговорити й написати нісенітниць на адресу, наприклад, російських спецслужб (у мене самого передусім промайнула така думка) у нас. І багато чого ще наговорять найближчими днями, аж до недільних щотижневих випусків і програм. Ну що ж, і справді, за чотири роки російської пропаганди в Криму Владислав Росляков, зважаючи на його акаунти ВКонтакте, з підлітка з невідомими анархо-лівацькими поглядами перетворився на маніяка під ніком «Влад Рейх», що повністю сформувався і готовий убивати. Ось тільки чи винна в цьому російська пропаганда, попри всіляке пропагандистське безглуздя, яке вряди-годи перепощував звичайний кримський підліток Влад? Адже вбивати він пішов своїх, а не, скажімо, «ісламістів»-татар, або «бандерівців»-українців.

Ось і поміркуюмо, а чи могла така історія з масовим убивством у навчальному закладі статися в Україні? Зважаючи на сотні прикладів у країнах, що не знали, що таке гібридна війна та російська пропаганда, на зростаюче в нашому суспільстві насилля (я не про війну, а про звичайні сутички на вулицях, які тепер постійно закінчуються стрільниною), на кількість зброї, яка в той чи інший спосіб опинилася в руках населення, а старшокласники у нас уже зараз, нехай і за чужим наведенням, вва-

жають абсолютно нормальним громити тих же циганів, — цілком могла б. Вірніше, навіть не просто могла б, а, з жахом змушений це визнати, така трагедія рано чи пізно обов'язково станеться і на вільній від російської окупації території нашої країни.

Із усієї купи керченської інформації цієї середи мене найбільше вразило одне зняте на телефон відео. Будівля коледжу, постріли, з регулярними паузами для перезарядження, пекельні крики жакіття зсередини будівлі. І двос підлітків, що знімають усе це на телефон... не втікають геть, а повільно наближаються та, смакуючи і шуткуючи, обговорюють те, що відбувається. Чий телефон? Ой, розбилосся вікно. Прикольно, хтось скривавлений там удалини випав... Ні співчуття, ні навіть страху, лише збудження, цікавість і дурнуваті смішки. Неначе на місці влада міг опинитися кожен. Як на відео, пам'ятаєте, з побиттям однокласників, які школярі раз у раз викладають у соціальні мережі? Ми ще декілька років тому обговорювали, до якого варварства дійшли в Росії, доки те ж саме не почало відбуватися й у нас.

Ось і Влад Росляков не Кисельова по телевізору чи Проханова в соцмережах надивився. Почав читати про маніяків і масові вбивства, захопився, зіставив образи убивць, що стали знаменитими, і дитячі свої, і, зрештою, навіть у подробицях (одяг або, наприклад, місце закладення вибухівки) скопіював масове вбивство 20 квітня 1999 року в американській школі «Колумбайн». Не він такий перший. У Росії це вже двадцятий, якщо не поміляюся, випадок масових убивств у навчальних закладах з 2005 року. А всього по світу їх сотні, і третя із них відбувається в США.

Чи можна масові вбивства у школах якось попередити? Можна спробувати. Наприклад. Заходи безпеки в російських школах на декілька порядків вище, ніж у нас. Охорона, тривожні кнопки, рамки детекторів на входах, програма попередження тероризму. Все це чудово — як спосіб уникнути судових позовів від родичів жертв, але це не завжди допомагає і в Росії, і в США. Обмежити доступ до зброї? Так, є такий спосіб. Тим більше, Владислав Росляков якраз напередодні вбивства отримав дозвіл і абсолютно офіційно купив свою. Адже Росія — не США, і для не наближеного до головного щура чеченця, сина депутата чи олігарха там отримати дозвіл так само складно, як і у нас. Не кажучи вже про те, що після російського вторгнення до України і в Росії, і в Україні кількість незаконної зброї збільшилася якщо не на порядок, то в рази. Психологічні програми? Ну так, отримуючи дозвіл на носіння зброї, Влад, наскільки я розумію, довідку від психіатра до ролі приніс?

Хай би що ми робили, хай би кого від усвідомлення власного безсилля намагалися звинувачувати, завжди будуть підліткові проблеми — образи і травми, гормони, просто нерозпізнані психіатричні діагнози. Завжди буде спосіб доступу до зброї. А значить, подекуди в США, в Росії і, рано чи пізно, у нас такі трагедії відбуватимуться. Масове насилля в школах нагадує вірус, і як тільки він вилізе з пробірки — заразу вже нічим не зупинити. Від нього лише можна намагати вберегти, хоча навіть профілактика не гарантує отримання стовідсоткового результату.

ТОЧКА ЗОРУ



Ігор ЛОСЄВ

Деякі наші телеканали показали виступ на московському телебаченні пана Медведчука. Колишній шеф адміністрації Кучми переможним тоном, послаючись на соціологічні дослідження, повідомляв російську публіку, що в Україні зростає відсоток людей, які добре ставляться до Росії: мовляв, нещодавно було 45%, а тепер 48% і буде більше. Зрозуміло, до соціологічних досліджень слід ставитися вельми обережно, оскільки їхні результати частогусто використовуються для політичних маніпуляцій. Хоча, звичайно, гарне ставлення до країни, що веде війну проти країни респондентів, — це нонсенс, щось протиприродне, якась важка форма мазохізму.

Звичайно, Медведчук не уточнив, чи йдеться про ставлення до Росії чи до режиму Путіна. Це все ж таки не ідентичні речі. За часів Другої світової війни були чимало тих, хто добре ставився до Німеччини (Гете, Шиллер, Лессінг) і люто ненавидів Гітлера і нацистів. Навіть самі німці. Пригадаймо слова Нобелівського лауреата Германа Гессе: «Я німець, я вихований на німецькій культурі, я не мислю себе поза німецькою мовою, але я не хочу мати нічого спільного з німцями як з політичною нацією». Приблизно так.

Проте в будь-якому разі такі результати опитувань є тривожним дзвіночком. Навіть якщо припустити, що симпатії до Росії сусідять з цілковитим неприйняттям путінської «цивілізації».

Що ж, те, що сталося, є природним і закономірним результатом

Природні наслідки

У країні повністю відсутня військово-патріотична пропаганда, все те, що масово робиться у всіх державах, що воюють

політики нинішньої влади. Постійне сидіння на двох стільцях — «вранці воюємо, увечері торгуємо», постійні поїздки (у військовий час!) депутатів, чиновників, менеджменту деяких ЗМІ до Москви, зростання товарообігу з агресором, закулісні контакти керівників і олігархів з Кремлем, безсовісність і безпринципність верхівки — все це підточує нас зсередини. У країні повністю відсутня військово-патріотична пропаганда, виховання непримиренності до ворога, рішучості в боротьбі, відсутнє все те, що масово робиться у всіх державах, що воюють. У Києві я не бачив жодного патріотичного плаката, який би нагадував українцям, що в нас війна, називав би ворога на ім'я, закликав би до стійкості наших людей. Ось чому мільйони українців про війну забувають, повністю втрачають пильність і готовність до захисту Батьківщини. Така політика влади, якою чомусь потрібно заколисувати українців, усипляти їх, позбавляти здатності до опору, змушувати забувати про війну. Чому влада це робить?

Кілька днів тому в ефірі телеканалу ЗІК народний депутат від «Самопоміч» пан Семенуха у присутності нардепи від «Батьківщини» пані Шкрум заявив, що нібито спецпредставник від США Курт Волкер у неформальній обстановці сказав українських депутатам: «Порошенко в Мінську підписав капітуляцію, і ви повинні її дотримуватися». Дуже не хотілося б у це вірити.

Та й з нашими ЗМІ вічна проблема. Частина майже відкрито працює на Москву, а «верхи» замість того, щоб у воєнний час їх закрити, шукають з ними «договорняків», аби використувати їх під час виборчої кампанії.

Але окрім свідомого посібництва Кремлю часто-густо трапляються й випадки добросовісної безпросвітної дурості, нецтва і неосвіченості в журналістському середовищі, що й благополучно транслюється в маси.

А на скандальному телеканалі «112» його улюблений, часто запрошуваний спікер, політолог Валентин Гладких захищав люто і пристрасно тих, хто його запрошує. Гладких перевершив самого себе, вражаючи словесною еквілібристикою і нападаючи на Андрія Ілленка. Ну, що робить на «112» Гладких, я розумію. Але що там робить націоналіст і патріот Ілленко? Його опонент, будучи політологом, удавав із себе юриста і «юридично» захищав «112». При цьому фонтанував демагогічними тезами, зокрема таким: «Бути кумом Путіна — це не злочин». Для Гладких, звичайно...

Авжеж, якби пристойні люди не ходили на «112», його рейтинг був би набагато нижчим.

А відомий Дмитро Ілліч Гордон узяв чергове інтерв'ю у російської політичної діячки, вдови Анатолія Собчака і матері Ксенії Собчак Людмили Нарусової. Вона розповідала про те, яка мила людина, який порядний і благородний Володимир Путін. Гордон її прихильно слухав. Потім мова зайшла про Бандеру й Шухевича, і в Нарусової почалися ідеологічні істерики і судоми, мовляв, «кати», жорстокі й безжалюї. Знову ця гнила російська інтелігенція, безпринципна й лицемірна, шовіністична і ксенофобська. Отже, для Нарусової люди, що боролися за незалежність своєї країни, це «кати», а Путін, на совісті якого десятки тисяч мертвих тіл у Чечні, Грузії,

ФОТО З ФБ-СТОРИНКИ FREE THOUGHT / «ВІЛЬНА ДУМКА»



Початок на 25-й стор.

Українська збірна, що вдруге бере участь у «Іграх нескорених», уже прибула до Сіднею, де їх тепло привітали в аеропорту, повідомляє Укрінформ. «Щиро вітаю вас в Австралії. Я гордий бути послом країни, яка представлена такими героями», — сказав посол України в Австралії Микола КуЛІНІЧ. «Таке враження, що всі українці Австралії прийшли підтримати нашу команду. Людно, голосно, звідусіль лунають пісні українською та добрі побажання!» — йдеться в повідомленні на сторінці української команди «Ігор нескорених» у

ФОТОШТРИХ

Дух нескорених у Сіднеї

ЗМІ — про майбутнє поповнення в родині Гаррі та Меган і відкриття Invictus Games

Facebook. Нагадаємо, що в українській команді — 15 учасників, які змагатимуться в шести видах спорту. В офіційній заяві з нагоди відльоту нашої команди до Австралії Президент України Петро Порошенко наголосив, що кожен із них уже є «героєм і звитязцем». А під час особистого спілкування з війсь-

ковими 14 жовтня він зазначив, що в Україні також є можливості для проведення найближчих після Австралії «Ігор нескорених». За його словами, рівень їхнього виступу дає «серйозні амбіції для заявки» і в Україні є більшість умов для цього.

Підготувала
Наталія ПУШКАРУК, «День»

Україні та Сирії — «світоч гуманізму». Вельми точну самооцінку дали Нарусовій. До речі, щодо борців за незалежність України Нарусова і Гордон — однодумці, що, проте, не заважає Гордону час від часу виголошувати полум'яні патріотичні гасла. А нещодавно на каналі «1+1» у програмі «Право на владу» Дмитро Ілліч раптом почав нести ахінею про те, що 2014 року Крим нібито утік від українізації. Заява Гордона викликала обурення присутнього в студії Рефата Чубарова, який популярно пояснив, що Крим нікуди не тікав, а був захоплений іноземними військами. Гордон дуже часто з'являється в ефірі «112», а з ким поведешся.

■ На ICTV у студії «Свободи слова» спочатку говорили про ситуацію на Закарпатті, але потім забули і перейшли на загальні теми. Хоча встигли провести голосування, за яким 53% осіб у студії бачать у краю іноземне втручання, а 47% — ні. В інтернеті тих, хто краще бачить, виявилось 83%...

■ Екс-міністр закордонних справ Володимир Огризко повідомив, що в Європі нині криза цінностей, а РФ історичної перспективи не має. Воно то так, але ж і без перспективи можна уселенського зла натворити. Третій рейх всього лише тринадцять років проіснував, а скільки біди наробив, більше, ніж інші за століття.

■ Один мій приятель постійно публікує статті про близьку історичну кончину РФ. Мовляв, не сьогодні-завтра Мордор впаде. Тут варто пригадати відоме українське прислів'я про сонце, що сходить, і росу, яка очі видає. Коли в російській в'язниці товариші по боротьбі сказали студентові Володимиру Ульянову, який недовчився, що можна не напружуватися, під тягарем своїх суперечностей імперія сама впаде, вождь заперечив: «Імперія сама не впаде. Її потрібно «впустити». Ну, й хто «впустить» РФ? А потім, коли імперію Романових «впустили», в еміграції білоемігрантські газети в Константинополі, Парижі, Берліні, Празі та Белграді писали роками, що ось-ось, ще трохи, і більшовики проваляться. А вони протрималися понад 70 років.

■ Думаю, що в цих передбаченнях дається ознака наша давня малоруська мрія: аби все сталося без нас, але в нашу користь. Це китайці можуть дозволити собі довго чекати. Велика нація хань існує вже п'ять тисяч років, і їм поспішати нікуди, адже вони вимірюють час тисячоліттями: «Сиди й чекай, коли повз твій будинок пропливе труп твого ворога». До речі, коли Ден Сюпіна запитали, як він оцінює Велику французьку революцію, політик відповів: «Ще дуже мало часу минуло, аби давати оцінки». Так, якихось 200 років всього лише. Ну, а в нас часу дуже мало на нашому геополітичному перехресті.

■ Дещо повеселили показані на TV кадри спілкування нашої депутатської делегації в Парламентській асамблеї з російськими «гебелсами» з їхнім «фейк-нюс телебаченням», особливо з чемпіонкою російських ЗМІ з нахабства, цинізму і підлоти пані Скабеєвою.

■ Наші депутати, розуміючи, що будь-яке цивілізоване спілкування з цією особою та її колегами безглузде, просто з натхненням виконали гімн України. З особливим ентузіазмом вони проспівали фразу «Згинуть наші вороженьки», після чого Скабеєва в Москві поскаржилася на те, що українці погрожували їй смертю». А нардеп Борислав Береза сказав усе, що він думає про путінську Росію, шпурнув Скабеєвій мікрофон з логотипом телеканала «Россия-1». До студії Ганнапольського на «Прямому» телефонували якісь патологічно ввічливі люди і засуджували Березу, мовляв, треба ввічливіше, культурніше. Щоправда, один із присутніх теледачів слушно заважав специфіку нашого спілкування з ворогами: «Ми їм наводимо аргументи, а вони вбивають наших людей». Час нарешті засвоїти мудрість французької приказки: «На війні — як на війні».



Ігор ЯКОВЕНКО, Москва, спеціально для «Дня»

На цю трагедію в Керчі вони чекали. Коли вона сталася, вони надягнули скорботні обличчя, скоромовкою пробурмотіли чергові слова співчуття, після чого широко розкрили свої ротові отвори, і звідти полилося. «Ми розуміємо, що все зло на кримську землю йде від офіційної української влади. Вона не приховує ненависті до нас. Вона дуже багато заподіяла нам зла, — насилу приховуючи щастя, пояснював причини масового вбивства в ефірі російського телеканалу «Росія-24» спікер Держради Криму Володимир Константинов. — Не хочу випереджати події, компетентні органи розберуться. Але вітер дме звідти. Я в цьому особисто переконаний». Кінець цитати.

■ У Середньовіччі люди були переконані, що всі біди від диявола. Голови гравців російської політичної сцени влаштовані так, що будь-яке зло походить або від США, або від України. Втім, зло в Україні теж не місцеве, а транзитне, від США. Олексій Пушков, головний з інформаційної політики в Раді Федерації, повідомив глядачів телеканала РБК, що масове вбивство в Керчі «нав'яне іноземним кіно», і одразу ж заявив, що «з такими фільмами потрібно боротися». Очевидно, що, на думку сенатора Пушкова, такі культурні вітчизняні фільми, як «Брат» і «Брат-2», а також нескінченні вітчизняні бойовики «навівають» виключно тиху любов до ближнього.

■ Колега Пушкова за Радою Федерації, Франц Клінцевич, дізнавшись про керченську трагедію, вмить відчув український слід. «Не думаю, що руки ІД змогли дотягнутися до Керчі, — поділився експертним знанням Клінцевич з кореспондентом «РИА Новости», — схоже на український слід. Це можуть бути як ті чи ті офіційні структури, так і націоналісти, які в ненависті до Росії готові на все».

■ Володимир Соловйов у підводці до сюжету про керченську трагедію у програмі «Вечер» від 17.10.2018 одразу набрехав, що в коментарях з боку Росії «жодного слова про сусідню державу». Програма Соловйова вийшла в ефір близько півночі, і на той час вже кілька російських політиків і державних діячів звинуватили Україну у вбивстві дітей у керченському коледжі. Брехню Соловйова спростували негайно, прямо у його власній студії. Це зробив депутат Держдуми Костянтин Затулін, який заявив: «Одразу виникає підозра у зв'язку з Україною». Після чого депутат Затулін розповів, що у нього «немає жодних сумнівів щодо того, що і вбивство Захарченка замовила Україна». На жаль, депутат Затулін не уточнив, на чому базується його переконання в тому, що вбивство Захарченка замовила Україна, а також не пояснив, який зв'язок між вбивством головного терориста «ДНР» і вбивством дітей у керченському коледжі.

■ Спростувавши своєю заявою брехню Соловйова про «жодного слова про сусідню державу», Затулін одразу ж сам збрехав, заявивши, що Президент України не висловив співчуття у зв'язку з керченською трагедією. Соловйов вимушений був його виправити, але у свою чергу звинуватив Порошенка в тому, що

...Дуже «вчасне» вбивство

Використання трупів дітей в якості «снарядів» в інформаційній війні не принесе успіху, незалежно від того, хто і проти кого їх використовує

Президент України сумував за українськими дітьми, і це неправильно, а треба було, на думку Соловйова, сумувати за російськими.

■ Тим часом депутат Затулін продовжив свій аналіз керченської трагедії і у зв'язку з цим нагадав, що «через кілька тижнів виповнюється 100 років комсомолу». Спогади про майбутній ювілей шпатовхнули депутата Затуліна на думку про те, що «у нас досі немає молодіжної організації, аби молода людина була на виду». «Нам

■ «Зв'язків вбивці з Україною немає, але про це треба говорити», — як завжди рішуче заявив «політолог» Міхеєв, забувши пояснити публіці, навіщо треба говорити про те, чого немає. «Ця людина перебувала під впливом західної культури!» — повідомив Міхеєв, і стало зрозуміло, що справжнього винуватця знайдено — культура Заходу. «Ці висоти свободи — хаос руйнування! — продовжує свої біснування «політолог» Міхеєв, — родина цього хлопця —

назвою «Це не могло не статися». У ньому Аркадій Бабченко нагадає своє звернення до кримчан, написане чотири роки тому. Воно називається «Ласкаво просимо, Крим!», і в ньому Аркадій Бабченко цілком слушно і точно пояснює жителям Криму всю красу життя в поліцейській імперії, в якій їм доведеться жити після російської окупації. І ось тепер, чотири роки опісля, після керченської бійні, журналіст Бабченко згадає той текст словами: «І вам говорили — буде

ФОТО РЕЙТЕР



треба зайнятися душами і думками тих людей, які навчаються у школах», — зажадав депутат Затулін.

■ Ностальгію за добрими старими радянськими часами підтримав «сходознавець» Багдасаров, який почав мрійливо перелічувати: «Були жовтенята, піонери, комсомольці — була ідеологія...» Тут хтось у студії недоречно зронив, що за радянських часів ми б і не дізналися про цю трагедію. На що «сходознавець» Багдасаров роздратовано відповів: «Так, за радянських часів ми б не дізналися, і це добре!»

■ Втрачений, було, під час колективної ностальгії за СРСР український слід спробував знов узяти «політолог» Володимир Корнілов. «Виникає передусім українська версія, — авторитетно заявив Корнілов і одразу ж почав розширювати список обвинувачених. — На основі тексту в соцмережах встановлено, що вбивця — на 55% анархіст, а на 45% — ліберал (!), — заявив «політолог» Корнілов, особливо зробивши наголос інтонацією та мімікою на слові «ліберал», даючи цим зрозуміти, що саме ліберальна складова поглядів убивці має дати ключ до розкриття злочину.

■ Російські політики і їхня інформаційна та експертна обслуга довго чекали на такий дарунок долі, як масове вбивство дітей, та ще й на території окупованого Криму. Тому зараз, поки офіційну версію ще не зовсім сформувано, намагаються «видавити» з цієї трагедії максимум.

секта єговістів». Соловйов одразу ж підтримав і політично загострив слова свого «експерта»: «Це американська секта».

■ Бажання негайно перетворити ще не захолені трупи дітей на снаряди інформаційної війни проти України і Заходу було у представників російського політичного та інформаційного паноптикуму настільки неприховуваним, що не потребує коментарів. Цілком досить їх просто цитувати. Інша ситуація з деякими коментарями керченської трагедії з українського боку. Улюблений український «експерт» Соловйова В'ячеслав Ковтун у тій-таки програмі «Вечер», коментуючи керченську бійню, повідомив, що «ця молода людина є прибічником Новоросії». І хоча про це «свідчить» єдиний пост у соціальній мережі, зроблений вбивцею 4 роки тому, тобто коли йому було 14 років, Ковтун вирішив, що майбутній вбивця планував воювати на боці окупантів «ДНР», але його не взяли, і тому він через 4 роки зігнав свою агресію на навкрішніх. Підстав для цієї «гіпотези» у В'ячеслава Ковтуна було приблизно стільки ж, скільки й тих «експертів», які пронюхали український слід у керченській трагедії. Втім, до підставного «експерта» Ковтуна запитань не більше, ніж до російських жителів телевізора.

■ Інша річ, Аркадій Бабченко, який одразу після трагедії опублікував текст із промовистою

саме так. Але ні. Ви не хотіли слухати. Насправді, це лише початок. Ласкаво просимо до гавані. А вас попереджали. Вас же попереджали».

■ Із соловйовими, затулініми та іншими клінцевичами спілкуватися неможливо за визначенням. Вони не співрозмовники, а люди, які чекають на міжнародний трибунал. Аркадій Бабченко — журналіст і мій колега. Тому мені прикро, що він, ставши на правильний бік в інформаційній війні, використовує неправильні, не журналістські методи. Шановний Аркадію, Ви, поза сумнівом, маєте рацію, вважаючи Путіна і його режим абсолютним і головним злом на планеті. Але він не єдине зло. І не всі трагедії на Землі відбуваються з його вини. Схоже вбивство в американському коледжі «Колумбайн» було вчинено 1999 року, ще до приходу Путіна до влади, і ймовірність причетності до цієї трагедії Путіна приблизно така ж сама, як і ймовірність причетності Порошенка і спецслужб України до трагедії в Керчі. Тобто нульова. Навіженні школярі нещодавно влаштували стрілянину з жертвами у підмосковній Івантіївці і в Новосибірській області. Там теж рука Кремля?... Праведний гнів щодо кремлівських окупантів не повинен затьмарювати розум. І використання трупів дітей як снарядів в інформаційній війні не принесе успіху, незалежно від того, хто і проти кого їх використовує. Путінський режим буде зруйновано, і Україна відновить свою цілісність і без таких методів.

ДОСВІД

Марія ПРОКОПЕНКО, «День»

З нинішніх учасників міжнародного фотоконкурсу «Дня» Борис КОРПУСЕНКО напевно має найбагатшу історію — в цій події він бере участь із 2003 року. І тоді, 15 років тому, Борис отримав перший приз. Потім двічі, 2006-го і 2008-го, брав Гран-прі. А ще два роки, з 2005-го по 2007-й, працював у «Дні». «Це як спецслужба, — сміється Борис. — Якщо ти вже попав у «День», то залишаєшся з ним, і неважливо, де ти працюєш». З усіма нинішніми фотографіями газети — Русланом Канюкою, Миколою Тимченком та Артемом Сліпачуком — у редакції познайомилися завдяки Борису.

Взагалі фотограф народився в Білій Церкві, ріс у селі Ольгопіль Чечельницького району Вінницької області, потім вчився на оператора в нинішньому Київському національному університеті театру, кіно і телебачення імені Карпенка-Карого. Вже понад десять років він працює в комунальному підприємстві «Вечірній Київ», що випускає однойменну газету. Тож із пошуком «фото першої шпальти», якому ми присвятили цьогорічний конкурс, Борис стикається часто. Як дає з цим раду, про роки з «Днем» та українську школу фотографії ми й поспілкувалися з Борисом Корпусенком.

● ПРОЛОГ

— Виявляється, перша фотовиставка відбулася в Києві 1867 року. Знаю, що вона була, а яка — не знайшов. А киянина Петрова і львів'янина Миколаша, які працювали на початку ХХ століття, згадували в книжці «Світова історія фотографії» (видана в Нью-Йорку 1984 року. — Ред.). Після 1917 року в Україні не стало своєї фотографії, бо все наше мистецтво відтоді вважалося радянським.

● ФОТОКЛУБ ПРИ ЗАВОДІ

— У СРСР фотографія було розкішшю, не кожен міг це собі дозволити. Мій батько купив фотоапарат «Смена-6», і ця сума дорівнювала всій зарплаті, на такі гроші можна було ледь не машину придбати. А ще треба було купувати реактиви, фотозбільшувач — купу всього.

За радянських часів організували фотоклуби, щоб фотографів можна було контролювати, щоб вони показували, що знімають. І я, працюючи на київському заводі імені Артема, організував такий фотоклуб, він називався «Аматор». На заводі було 14 тисяч робітників, тож мав із ким працювати. З учасників того фотоклубу професійним фотографом став, наприклад, Микола Лазаренко, який потім працював у «Київській правді», «Дні», а сьогодні є фотографом президента, Олександр Нерубаєв потім працював у журналі Burda.

● «СКРОМНЕ УКРАЇНСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ»

— Коли Микола Лазаренко пішов працювати в газету «День», то розповів мені про фотоконкурс. Я раз сховався, подивився, зацікавився. А 2003 року ми з другом знімаємо весілля. Тоді були такі часи, що ми трохи заробляли собі



«Дві правди». Гран-прі 2006

Про силу «першої шпальти»

Знакові знімки в об'єктиві «рекордного» учасника і переможця конкурсу «Дня» Бориса КОРПУСЕНКА



«Повертайтеся». 2016 р.

цим на життя. Знімаємо весілля ми в Чечельнику, райцентрі Вінницької області. І, увяць, клуб не центральний, але величезний, на 600 місць, і всі стільці винесли і поставили там по периметру столи. Ми заходимо, а всі ці столи в тарілках — повно їжі. Тарілки стоять у три «поверхи», наче піраміда. Я починаю фотографувати, а мій друг, Олександр Колісник, каже: «Що це ти тут фотографуєш? Тут же нікого нема. Давай ти мене сфотографуєш». І ось він сідає навпроти, бере чарку, типу вітає молодих, і я його фотографую. Цей знімок я вирішив подати на конкурс «Дня», і 2003 року він посів перше місце. Потім фото ви-

ходило на першій шпальті «Дня», такий символ нашої хлібосоольності. Робота так і називається: «Скромне українське весілля».

● «ДВІ ПРАВДИ»

— Фотографія, яка отримала Гран-прі 2006-го, називається «Дві правди». Вона була зроблена на День перемоги, коли президентом був Віктор Ющенко. Сьогодні зазвичай коли президент кладе квіти до пам'ятника, то нікого поруч немає, не пускають. А тоді було так, що навколо повно людей, усі собі кладуть квіти до Вічного вогню, ветерани й ні. І тут підходить президент зі своїм

почтом, а один літній чоловік поклав квіти, розвертається і зустрічається з ним поглядом. Вони стоять у такому ступорі десь хвилину п'ять і дивляться один на одного. Ця робота теж виходила на першій шпальті «Дня». Взагалі, думаю, кожна фотографія з вашої виставки може виходити на першій шпальті.

● «ДЕНЬ РОСІЇ. ТОСТ КОНТРОЛЬНИЙ»

— 2008-го я знову отримую Гран-прі, за світліну «День Росії. Тост контрольний». Вона зроблена на День Росії, вже після офіційних заходів. Тоді почався фур-

шет, стоять разом Леонід Кучма, господар свята Віктор Черномирдин (тодішній Посол Росії в Україні. — Ред.), розливають по чарках, кажуть тост, і тут з'являється Раїса Богатирьова (тоді секретарка РНБО. — Ред.). Вони запрошують її до себе, наливають їй. Раїса Богатирьова спочатку пригубила, і тут лунає команда «Тост контрольний» — а це означає, що треба випити до дна. Так і вийшла ця фотографія.

● ПРО БІЛЬД-РЕДАКЦІЮ «ДНЯ»

— Колись, вже після заводу імені Артема, я працював у газеті «Вартові неба» Військ протиповітряної оборони. Якимось чином до мене один майбутній генерал-лейтенант і каже: «Борисе, щось ти не встигаєш. Може, тобі дати когось на допомогу?» В армії треба працювати швидко, а тоді зробити фотографії було складніше — проявити, надрукувати... От військовий і запропонував мені дати помічників, солдатів строкової служби. Мені ж треба було розчини калатати, ще щось. І ось одним із цих солдатів був Руслан Канюка. Потім мене перетягнули в «Київську правду», а Канюка лишився у «Вартових неба». А коли ми з більд-редактором «Дня» Леонідом Баккою шукали фотографів у газету, я згадав про Канюку, попросив військових знайти його — бо він лишився на службі. Ми запропонували Руслану роботу в «Дні», і так він там з'явився.

Коля Тимченко працював зі мною в газеті «Хрещатик». У «Дні» звільнилося місце, Руслан Канюка телефонує мені, запитує, чи знаю я когось на цю вакансію. Я кажу, що от є хороший хлопець, Микола Тимченко. Мої рекомендації повірили, і він потрапив у «День».

А Артем Сліпачук працював у «Комсомольській правді», ми часто перетинались. Я розповідав йому про «День», що там він навчиться всьому — адже в газеті є власна школа фотографії. В редакції «Дня» тоді знов шукали фотографа, я запропонував Артема і його взяли.

Тож я від «Дня» не відходжу — мої хлопці там працюють, вони називають мене батьком.

● «НА ЦВИНТАРІ РОЗСТРІЛЯНИХ ІЛЮЗІЙ...»

— Думаю, фотографія для першої шпальти має бути щонайменше оригінальною. Хоча газета живе один день, але... Наведу приклад із власної роботи, бо про своє легше розповідати. Революція Гідності, 18 — 19 лютого, розстріли на Майдані. На другий день цих подій Лариса Олексіївна Івшина ставить на першій шпальті «Дня» мою фотографію зі словами з вірша Василя Симоненка: «На цвинтарі розстріляних ілюзій уже немає місця для могил...»

Цю фотографію я зняв давно, 2012-го чи 2013-го року. Тоді Олег Скрипка проводив у Києві фестиваль «Монмартр на Андріївському». Ми там гуляли, знімали. А потім бачу — сидить жінка, чомусь на прапорі Євросоюзу, біля неї якісь покручені ложки, виделки. Я здивувався. А таке враження, що жінка сидить на возі: якісь коробки, прикриті цим прапором, і вона зверху. Вирішив подивитися з іншого боку — а під цим прапором лежать ляльки. Фотограф мислить образами, в

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Марія ЧАДЮК, «День»

Напевно, що глибшим є текст, то ріднішим він буде для багатьох людей. Тож не дивно, що книжки української письменниці, перекладачки Катерини КАЛИТКО є такими популярними і здобули чимало нагород, серед яких: «ЛітАкцент року» (2014), The Crystal Vilenica award (2016), премія імені Джозефа Конрада-Коженевського (2017) та «Книга року ВВС-2017». На презентації своєї нової збірки віршів «Бунар» на Міжнародному фестивалі MERIDIAN CZERNOWITZ Катерина Калитко поділилася: «Я завжди намагалася говорити про те, що болить. Тому що ця струна болу, яка тремтить між людьми, можливо, є одним із найтонших зв'язків». Про ці найтонші зв'язки, які пов'язують наші життя, та необхідність чути інших — в інтерв'ю, спеціально для «Дня».

● «УСЕ, ЩО ЗАРАЗ РОБИТЬСЯ І В КУЛЬТУРІ, І В ПОБУТІ, ЗАКЛАДАЄ ПІДВАЛИНИ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ»

— Ви писали вірші, що увійшли до збірки «Бунар», протягом чотирьох років. Як змінювалося ваше сприйняття війни на сході й як це помітно в текстах? Адже поезія, ніби кардіограма, відображає наш стан — те, що ми відчуваємо.

— Кардіограма — хороша метафора, тому що справді є падіння і злети емоцій, а є рівна лінія, коли бракує слів, щоб вимовити те, що відбувається. Якщо згадувати, як я реагувала, то спершу це був шок — власне, ця рівна лінія, брак слів. Коли розумієш, що у прямому ефірі з тобою стається досвід, який змінює тебе, твою країну, усі варіанти майбутнього, котрі досі існували. А потім приходиться намагання розібратися, чому знову стається війна.

З іншого боку, хотілося ще зрозуміти, як люди, котрі потрапляють у вир війни, котрі житимуть у ньому ще дуже довго, зможуть із цим впоратися, і наскільки токсичним стане їхній досвід. Звідси взявся «бунар», що означає «колодязь». Я обрала для книжки таку назву, бо мені здалося, що отрута цієї війни сягатиме ґрунтових вод, поширюватиметься там і довго зберігатиметься. Тобто коли наступні покоління викопують метафоричну криницю, вони черпнуть цього досвіду війни, будуть жити з цим знанням, з травмою, може, з батьківською образою, нереалізованістю внаслідок війни або й з гордістю. Моєю авторською інтенцією було в художній спосіб намагатися це зрозуміти, висловити. Бо все, що зараз робиться і в культурі, і в побуті, закладає підвалини колективної пам'яті, яка піде далі за нас.

● «МОВЧАННЯ СТАЛО ЧАСТИНОЮ НАШОЇ КУЛЬТУРИ»

— Зазвичай люди уникають згадок про трагедію, біль. Де ви берете цю сміливість, щоб йти прямо до суті?

— Це насправді страшенно боляче. І мені було б зараз легше писати вірші про кохання чи пейзажну лірику. Але в одній із моїх поезій ліричний герой каже, що не вірить жодному, хто зараз говорить без зерня горя під язиком. Я можу підписатися під цими словами не тільки як автор, а й як людина свого часу, бо не вірю літературі, яка пишеться зараз у відриві від реалій. Ідеться не про те, що це має бути агітка чи памфлет, щось настільки пряме. Але література, в якій духу часу не відчутно на рівні метафори, на рівні нерву, для мене непереконлива, проте не кажу «літературно неякісна». Хтозна, можливо, зі сторічної перспективи ті тексти, що писалися з відчуттям нинішньої війни, й ті, в яких про неї не йдеться, здаватимуться однаково вартісними.



«Ми повинні слухати поліфонію довкола нас...»

Катерина КАЛИТКО — про колективну пам'ять, національну ідею та інтерес в освоєнні світу

Крім того, мовчання стало частиною нашої культури. Скажімо, багато хто зі старшого покоління тільки на смертному ложі спромігся розповісти, що насправді відбувалося у час Голодомору. Люди мовчали і про репресованих, і про свій досвід спротиву... Це зробило всіх нас невротизованими, бо одні не проговорили травму, не відпустили її, як сказали б теперішні психоналітики. А інші, не здобувши цієї інформації прямим текстом, отримали її на генетичному рівні, на рівні виховання. Бо такі травми просто так не минають: те саме відчайдушне копання бараболі, запасання закруток на зиму — це пам'ять про голод. Ірраціональний страх, який живе в нас і тепер. І страх говорити теж, у принципі, росте з масиву замовчуваного. Тому мені здається, що хоч як не було б боляче, треба максимально висловлювати все, що відбувається зараз.

Нині ми тільки починаємо виходити з цієї культури мовчання. Мені здається, що безумні фейсбучні сварки, образи у публічному полі, яких ми завдаємо, — це травма цього виходу. Ми пробуємо говорити, але не вміємо. І в нас це виходить, знаєте, як у дітей, які намагалися щось сказати, але сказали зовсім не те, що хотіли, а ресурсу пояснювати по-іншому немає, то вони взяли й просто побилися між собою.

На жаль, інакше поки не вміємо. Культура діалогу мусить відтреноуватися. Особливо це важливо в час гібридної війни — бо це війна понять, концептів, інформаційних технологій, симулякрів, які виростають із непроговореності й нечітких формулювань.

● «НАМ НЕМАЄ ЧОГО ДІЛИТИ»

— В одному з інтерв'ю газеті «День» ви сказали: «Ми є поетичною нацією, і досі дуже зав'язані на слові, усі ці суперечки щодо літературного канону та ідолів літератури підтверджують, що ми не перейшли у прагматичнішу царину. Залишилися розспіваним поетичним народом, але водночас мало говоримо між собою, мало існуємо у просторі спільної мови». Як знайти слова, щоб говорити до українців із різних куточків країни, які мають різну історію, різне минуле?

— Це насправді одне з найважчих питань. Бо біда й перевага України в тому, що вона, за мірками Європи, величезна. Перевага, бо війна, яка точиться тепер на сході, накрила б усю країну, якби Україна була менша (як це трапилося в Боснії, Хорватії).

З іншого боку, Україна величезна за своєю протяжністю і об'єднала людей з ду-

же різним досвідом. У просторі загальних тем ми чудово співіснуємо, але якщо раптом починаємо з'ясовувати стосунки, то заводимося і про «донбасян», і про «галіцаїв», тобто проявляються різні типи національної травми. Проблема в тому, що в нас немає досвіду розмови про них на загальногуманістичному рівні, щоб пояснити: навіть якщо джерело травми, її характер були відмінними, то механізм, її наслідки — однакові; нам немає чого ділити.

Зараз ми часто звертаємося до історії перших визвольних змагань. Одна з найочевидніших причин їх поразки 100 років тому — відсутність сталого спільного знаменника у рушійних сил. І тепер немає іншого рецепту, тільки почати говорити й повторювати, хоч як важко було б: нічого не замовчувати, нічого не перетворювати на сірий шум, називати речі своїми іменами, прояснювати непроговорене в минулому.

Зараз маю величезне хвилювання щодо того, як будемо говорити зі сходом, коли його повернемо. Багато людей перебуватимуть в опозиції до нашої ідейно-естетичної системи. Як із ними говорити, з чого починати, як вислухати їх, що пояснити? Більше того, якщо проаналізувати ще глибше причини того, що зараз маємо: де ми схибили, чому дика фантазія про бандерівську хунту переважила рацію? Я не знаю відповіді. Як пояснити людям, що ось тут їхня фантазія закінчується і починається реальність, яка виглядає зовсім інакше, ніж вони собі уявляють? Величезне завдання і політичне, і публічних інтелектуалів зокрема — випрацювати цю мову. І культура публічної дискусії, якої ми вчимося, — це, мені здається, перший крок до того, що ми будемо робити в українському Криму і Донбасі.

● КОШИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ, З ЯКИМ ВАРТО ЙТИ В МАЙБУТНЄ

— А як вам приклад США, які, здається, свою ідентичність побудували на основі спільного майбутнього? Чи могли б українці зробити щось подібне? І взагалі, наскільки часто ми говоримо про майбутнє України і те, як ми його бачимо?

— Мені теж здається хорошим цей американський підхід. Від якогось моменту ми домовляємося про обнулення всього, що було доти. Ми знаємо, що американські шукачі щастя залишили вдома різний досвід, але, приїхавши у США, почали свою нову історію — історію держави й нації — з нового аркуша.

Для українців це життєздатний сценарій на сьогоднішній момент, коли в нас є тяжкі взаємні образи навіть усередині країни, не кажучи вже про стосунки з близькими сусідами. Нам, власне, варто бодай уявити таке обнулення і національну ідею, з якою ми живемо далі. Звісно, потрібні чіткі формулювання і прагматичне бачення майбутнього. А для цього варто жити не лише сьогоднішнім днем, потрібне стратегічне планування хоча б на кілька найближчих років уперед. Натомість ми майже у кожному публічному з'ясуванні стосунків із кожною новою спробою заглибитися в питання національної ідеї і всього, що з нею пов'язано, скочуємося у минуле. Від розмов про «попередників» до різанини в часи Хмельниччини.

Уже давно варто оперувати категорією саме політичної нації, перестати міряться генетикою. Можливо, нам потрібен свідомий внутрішній мораторій на подібні прорахунки. Усього, що ставалося колись, ніхто не заперечує, але якщо ми й далі будемо ламати списи навколо минулого, то ніколи не підемо далі. Ось тут і зараз ми домовляємося, що з цього моменту всі, хто поділяє нашу ідею, є українцями. І ці всі базові, підставові речі нам насправді потрібно артикулювати, скласти їх у кошик національної ідеї та йти з нею в майбутнє.

ДОВКІЛЛЯ

Людмила СТУПЧУК, Рівне
Фото Оксани РАДУГІНОЇ

У середині осені, коли багато птахів відлетіли в теплі краї, на дворі дедалі частіше трапляються синички — і в лісі, і в селі, і навіть у місті. Певно, знають, що в холодний час краще триматися ближче до людини, до місць, де легше прохарчуватися взимку. Переважно це добре знайомі багатом синиці блакитні. А крім них в Україні зустрічаються ще сім видів синичок.

— Найрідкісніша з них — синиця біла, з властивим лише їй блакитно-білим оперенням. Відомо, що у Європі вона регулярно гніздується лише в Білорусі, Росії та Україні. Трапляється, часом і в Фінляндії, — розповідає біолог **Марія САВЧУК**. — У цих країнах біла синиця через свою малу чисельність перебуває під охороною Червоної книги (статус — рідкісний) та Бернської конвенції.

Більшість науковців відносять синицю білу до роду синиця, проте американські орнітологи на основі досліджень, проведених у першій половині 2000-х років, вважають її самостійним родом.

Синичка біла — досить маленька і дуже рухлива пташка. Так що приказка «краще синиця в руках, ніж журавель в небі» — зовсім не про неї. Спробуй, злови таку. Тут щастя в тому, щоб хоча б побачити її, почути, як вона дзвенить «ці-ці-цірррз» чи щебече на високих нотах. Та мало кому довелося почути чи побачити цю таємничу пташку. На відміну від синиці блакитної, біла синиця — птах потайний, більшу частину часу він проводить у глибокій густій рослинності.

Біла синиця переважно комахоїдний птах, живиться вона лялечками та личинками метеликів, попелицями, кониками та цвіркунами. Не гребує мухами, бджолами, осама й мураками і навіть павуками. Взимку ж, як і більшість її родичів, харчується насінням рослин, які трапляються в лісі й на болоті, живиться ягодами обліпихи, насінням ялини, берези. А ще дослідники спостерігали, як пташка розщеплює жорсткі стебла очерету і зонтичних трав, відшукуючи личинок комах, що сховалися там.



Біла синичка з синьою ознакою

В Україні ці птахи живуть лише у важкодоступних лісах Полісся

● РІКИ ПРИП'ЯТЬ І СТОХІД — ФАВОРИТИ БІЛОЇ СИНІЧКИ

В Україні біла синиця збереглася тільки у важкодоступних для людини лісах в середній течії Прип'яті та Стоходу, зустрічається у Волинській та Рівненській областях. Гніздується вона, наскільки відомо дослідникам, лише на території Національного природного парку «Прип'ять — Стохід», який є найбільшим заповідним парком на Поліссі. До речі, саме синиця біла зображена й на емблемі парку.

Прип'ять та Стохід — дві річки, що утворюють безліч русел та островів. Територія парку, майже половину якої займають болота, охороняється відразу двома державами, адже його північний кордон межує з Білоруссю. Пташка заселяє ділянки вологих лісів і чагарники поблизу боліт. Гнізда робить у

дуплах старих дерев, ба навіть у нішах старих будівель. Орнітологам відомо, що за сезон біла синичка робить одну або дві кладки. Гніздитися пташка у травні — червні, а через два-три тижні пташенята залишають гніздо і стають на крило.

«На жаль, відомостей про білих синиць недостатньо, вони потребують додаткового вивчення, — каже **Руслан ЖУРАВЧАК**, заступник директора з наукової роботи Рівненського природного заповідника. — Гніздова біологія птахів в Україні також не достатньо досліджена. Кілька разів нам удалося закріплювати пташенят. Одного разу пара білих синиць зайняла штучну гнізділку, тоді закріплювали дев'ять пташенят. Іншого разу пощастило менше — вдалося закріплювати лише двох пташенят — знайшли виводок у закинутій хатині в одному з сіл. Решта птахів-підлітків уже підрос-

ли та пурхали. У Волинській області ці птахи відомі на території, яку можна приблизно описати трикутником Люб'язь — Любешів — Сваловичі, на Рівненщині — на території між селами Нобель — Гориничі — Прикладники — Комори».

Голова спілки орнітологів Рівненщини Василь ІЛЬЧУК разом із колегами-орнітологами, бердвотчерами спостерігали за білою синицею на півночі Рівненської (Заріченський район) та Волинської (Любешівський район) областей. «Якраз на півночі цих областей і зосереджена популяція виду, яка прийшла сюди з сусідньої Білорусі, — розповідає Василь Ільчук. — Біологія виду в Україні є мало вивченою і відомості про його чисельність, викладені в Червоній книзі України, можливо, є заниженими. Попри невелику територію ареалу, тут птахи зустрічаються майже повсюд-

но, тут вони і гніздяться. Цікаво, що такий рідкісний вид є буквально сусідом людини — гніздитися у нішах старих житлових споруд, прибудов або ж у природних дуплах неподалік населених пунктів. У післягніздовий період синицю білу побачити важко — птахи здебільшого перебувають у очеретяних заростях річок Прип'ять, Стохід та їхніх заплав, де знаходять і потрібний корм, і прихисток. Саме ці річки — їхні заплави, рослинні зарості, величезна кількість усілякої комахні, відносно невеликий фактор турбування — і є сприятливими для існування білих синиць.»

● ВИД ДУЖЕ ВРАЗЛИВИЙ

В Україні біла синиця — вид дуже вразливий через малу чисельність. Їх і так мало, а може стати ще менше, якщо умови проживання і харчування не відповідатимуть потребам пташок, вважають орнітологи. Постійною загрозою для виду є знищення та спотворення старих лісів та фактор опікування з боку людини. Для збереження птахів необхідна суворо охорона лісів та заповідання місцевостей з гніздовими ділянками у важкодоступних для людини лісах. Вчені стверджують, що для більш ефективної охорони потрібно детальніше вивчити місця гніздування та зимівлі білої синички. Сприятиме її поширенню і розвішування на територіях гніздування спеціальних хатинок-дуплянок.

...Білі синички навіть на фото здаються не лише милими, але й сумними. Дивляться довірливо на людину своїми оченятами-намистинками, ніби запитують: «Ви ж допоможете нам? Не образите наших діток?» А ми теж вам у пригоді станемо, знищуватимемо комах, прикрашатимемо своєю присутністю світ, робитимемо його різноманітнішим».

До слова, 22—26 жовтня Рівненський природний заповідник проводить Тиждень знайомств і запрошує гостей. Завітайте на гостини до заповідника, може, вам пощастить і ви на власні очі побачите це дивовижне створіння — білу синичку.

ЩОДЕННА
ВСЕУКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

день

Наша адреса: 03115, Україна, м. Київ, проспект
Перемоги, 121Д, в Інтернеті: <http://www.day.kyiv.ua>;
<http://incognita.day.kyiv.ua>

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «УКРАЇНСЬКА ПРЕС-ГРУПА»

Видається з вересня 1996 року.
Свідчення про ререєстрацію
КВ № 21447-11247 ПР від 27 липня 2015 р.

Головний редактор
Лариса ІВШИНА

e-mail: chedit@day.kiev.ua
(044) 303-96-25; 303-96-26 —
приймальня головного редактора
Заступник головного редактора:
Ганна ШЕРЕМЕТ,
e-mail: christin@day.kiev.ua

Директор ТОВ «Українська прес-група» —
Вікторія ВОРОБІЙОВА,
e-mail: direction@day.kiev.ua
(044) 303-96-70, факс: (044) 303-94-20

Редактор web-редакції — Валентин ТОРБА,
e-mail: valentin.torba@ukr.net

Відповідальний секретар Алла БОБЕР,
e-mail: serg@day.kiev.ua

Більд-редактор — Микола ТИМЧЕНКО,
e-mail: bild@day.kiev.ua

Рекламне агентство —
e-mail: reclama@day.kiev.ua;
(044) 303-96-20

Агентство маркетингу —
(044) 303-96-21

Редактор відділу кормережі
Ольга ХАРЧЕНКО, day_cornet@ukr.net

Відділ реалізації газети:
e-mail: amir@day.kiev.ua;
(044) 303-96-23

Передплатний індекс:

щоденний випуск — 40255 (укр.),
п'ятничний випуск — 40659 (укр.),
для підприємств
і організацій — 91523 (укр.)

ТОВ «Українська
прес-група», код 24249388,

АТ «Райффайзен
Банк Аваль»
МФО 380805
П/р 26007478064

Матеріали, надруковані в газеті «День», є власністю видавця, захищені міжнародним і українським законодавством і не можуть бути відтворені в будь-якій формі без письмового дозволу видавця. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних назв та інших відомостей несуть автори публікацій, а рекламної інформації — рекламодавець. Редакція не листується з читачами. Редакція може не поділяти точку зору автора. Рукописи не повертаються і не рецензуються. Редакція залишає за собою право редагувати матеріали. При використанні наших публікацій посилання на газету обов'язкове. Матеріали зі знаком © публікуються на правах реклами або ідмж-інформації. © «День».

Віддруковано в друкарні ТОВ «МЕГА-ПОЛІГРАФ»,
м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14 (Зам. № 65398)
у друкарні Видавничого дому
«Високий Замок», м. Львів (Зам. № 440)
Номер підготовлено до друку о 18.00
Наклад газети — 90 000 прим.
Ціна договірною

